

1989. Karácsony

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

A lugasban hull a hó

Ülök a lugasban,
torkomon a csend
szorító keze.
A perc nyugtalan
mókus. Ugrálna,
de nem lehet.
Nagy a hó.

Ülök a lugasban,
mint akit a magány,
lámpaoltás után,
a kertben felejtett.
Bemennék a szobába,
de nem lehet.
Nagy a hó.

*Kellemes karácsonyi
ünnepeket!
Boldog új évet!*

Köszöntjük a 70 éves Makkai Ádámot

Beszélgetés Nagy-Kálózy Eszter és Rudolf Péter színművészekkel

Faludy György: *Rotterdami Erasmus*

Pozsonyi Ádám: *Tök az adu*

Onagy Zoltán: *Rövid mese négy szerelméről*

Háy János: *A has*

Szócs Géza *Sohár Pálról* és a kettős vagy kétszeres nyelvi hazáról

Irodalmi Jelen-bemutató Oslóban

Kritika Bartalis János, Pongrácz P. Mária, Ambrus Lajos, Szabó T. Anna, Méhes György, Kántor Lajos, Nemes Nagy Ágnes, Szilágyi Zsófia könyveiről

Vida Gábor a 13. Alter-Native Rövidfilmfesztiválról

Kritika Simó Márton tollából a *Hervadó virágok* című filmről

Déjà vu – avagy a múlt idő jövője

Pérel Zsuzsa gobelinbe szőtt transzcendens üzenetei

(Földig érő nagy ablakok, majd fölnyúlnak a valamikori parasztház fagerendás mennyezetéig. Mindenütt régi tárgyak, fonalak, színek. Az egyik üres fonalas kosárkában fekete-fehér cica fekszik. Mozzanattalan. Nem riasztja a látogató. A szoba nem nagy, de be is tölti a hatalmas szövőszék. A feszes, magasra húzott szálak mögött felsejlik egy út, fák és egy emberalak rajza. Ebből majd gobelin lesz. Pérel Zsuzsa ül mögötte, fehéredő hajával, mindig mosolyra kész arccal, tiszta tekintettel. Nem fog rajta az idő.)

– A Bartók-émlékházba fog kerülni ez a gobelin, a koncertterembe – mondja. – Május óta szövöm, és én is nagyon várom, hogy lássam: mit csináltam, mert így, munka közben, mindössze 30 centit látok előre... Jövőre Bartók-émlékév lesz, márciusra készülök el, akkor fogom megtudni: *jól gondoltam-e, hogy valóban azt szövöm, amit szövék?* Ez nem olyan műfaj, mint a festészet, ahol a művész hátra tud lépni és megnézni a teljes kompozíciót, amit fest, hanem itt el kell túrni, hogy csak nagyon sokára lehet látni az egész művet. Semmiféle mód nincs arra, hogy én a szövőszéken visszanézzem azt, amit addig szőttem, hiszen a szövőszék hengerét mindig tovább kell tekerni.

Történetesen ezen a gobelinen – talán... a *Kékszakállú herceg várára* is utalva – a férfi és nő, a

nappal és éjszaka megidézése történik. Erről az „összetartozás–elválás” örök kapcsolatáról akarok szólni. Miután a kárpit koncertterem falára készül, mindenképpen azt szeretném, hogy a hallgatóság *ne nézőközönség* legyen, hanem a képem felszabadítsa a fantáziát és a képzeletet, és így adjon még nagyobb szárnyat a zenének.

– Nagy felelősség és feladat Bartókot szövésben megfogalmazni. Nem aggasztja ez?

– Amikor én ezt a feladatot megkaptam, akkor összeomoltam. Először a boldogságtól, másodszor az egésznek a súlyától. Tüdniillik mérhetetlenül szeretem, tisztelem Bartók zenéjét és a személyét. Ráadásul, hogy még legyen egy szál – hogy stílszerű legyek –, a nagyapám, Pérel Imre lerajzolta Bartók Bélát, ő pedig úgy de-

dikálta a kész portrét, hogy gyönyörű kottát írt rá... Ez a kép a Zenetudományi Intézet falán függ a budai várban. Úgy éreztem, hogy most itt egy spirituális háromszögben ülök: Bartók, nagyapám és – csekélységem. És egyre csekélyebbnek éreztem magam a feladathoz. Aztán azt mondtam, hogy olyan régóta várok valamit, ami olyan igazi feladat. Mert általában én adom magamnak a feladatot. Épülnek a középületek, s valahogy nem gondolnak rám.

Hála Istennek, hogy úgy érezték: ez az én feladatom. Ráadásul Bartók örököse rendelte meg ezt a képet, nagy örömmre. Elkezdtém olvasni minden fellelhető Bartókkal kapcsolatban, mert nagyon sokszor inkább irodalomból indulok ki. **Folytatása a 26–27. oldalon**

VENNES ARANKA

SZILÁGYI ZSÓFIA

„kimegyek, hogy legyen miért bejönni”

Schöpflin Aladár összegyűjtött leveleinek kötetét lapozgatva, ahol az évek előrehaladtával címzettként egyre sűrűbben bukkan fel Babits Mihály neve, kezdetben még *Igen tisztelt Uramként*, majd, 1913-tól, *Kedves barátomként* megszólítva, úgy tűnik, Babits levelei úgy a húszas évek közepétől kizárólag Esztergomhoz köthetők. Az első esztergomi, Schöpflinnek szóló Babits-levélen rögtön a „sürgős és fontos”, a Pestre való bejutást megakadályozó „gazdateendők” kerülnek elő. Esztergom *kint* van, az 1923-ban megvásárolt Babits-ház fent a hegyen, a „várostól” távol, ahova csak a posta jut el, és a levelekkel nagy nehezen kicsalogatott barátok. És ez a ház többszörösen is szöveggé változik, hiszen egyszerre lesz a beszélgetés, az írás színhelye és, legalábbis a művek mögött nagy buzgalommal önmagukat, valamint saját, általában sokszorosan megkérdőjelezhető „valóságukat” helyező írófelelőségek egyikének, Tanner Ilonkának a véleménye szerint, versbéli képek kiindulópontja. Babits azzal csábítja Esztergomba barátait, hogy alkalmuk lesz végre beszélgetni,

hiszen azt itt „mennyivel inkább lehet, mint az utálatos Budapesten”, Tanner Ilonka pedig *Költészet és valóság* című írásában egyszerre idézi meg az esztergomi ház tornácán föl-alá sétálgató, szavakon töprengő költőt, és a művek mögött állítható esztergomi valóságot: „S az úr, a szomszéd falu, a szomszéd csillag, a csirregő madarak – ez mind esztergomi kép, s a felhők alatt lengő magányos házban töltött napok íze. A sokablakos, tág verandába besugárzó aranyos panoráma nélkül nem születhettek volna meg az esztergomi versek, vagy egészen mások lettek volna, mint ahogy az ember is megváltozik még jellemében is más égtáj alatt.”

Esztergomból született jó pár Babits-vers, többek között a *Mint a kutyá silány házában*, a *Verses napló*, vagy a *Zengő légybokol*, állítja a milió-elméletet önmagukra alkalmazva Tanner Ilonka. Nekem viszont a szövegekből születik meg Esztergom, és ez, a versekből kirajzolódó, már a legkevésbé sem egy jól körbejárható kisvárosra hasonlít, sőt, szinte meg sem különböztethető Mórincz Leányfalujától, Kukorelly Endre Szentist-

vántelepétől vagy Balázs Attila Szentendrétől. A menekülésre, az elrejtőzésre, a visszatalálásra tett kísérletek szinterei ezek: nem a zajos várossal szembeállítható csendes kertek, hegyoldalak, házikók, hanem a külvilágot kirekeszteni szándékozó belső világ kiterjesztései: „*azt képzeltem, hogy itt letelepedhetnék, hogy / az egész táj belőlem sugárzik, körém / rendeződik.*” (Kukorelly Endre: *Egy Mindenféle kép*) Az elvesztett gyermekkor újratemetésére kísérletet tenni és letelepedni, már nemcsak képzeletben, Szentistvántelepen, kipróbálni azt, milyen nemcsak nyáron átélni a szédítően boldog gyermekkor unalmát. „Mert sehol úgy nem tudunk unatkozni, mint itt”, írja Mórincz Virág a leányfalui házról, ahol apja igyekezett megalkotni önmagát parasztagdaként, ami nem volt soha, egy pillanatig sem: termelt a piacihoz képest tízszeres áron zöldségeket, és maga köré gyűjtötte azokat a napszámosokat, akik dolgozni nem, csak mesélni tudtak, mint például Papp Mihály, a *boldog ember* Jóó Györgye, aki a kukorica és a krumpli közül kikapálta ugyan a tököt, de története-

ből regény születhetett. Balázs Attila pedig, *A meztelen folyó* című kötet kezdetén, Victor Bahia képében, egy esztergomi focimeccsről Budapestre visszatérve, majd onnan kiautózva Szentendrére, egy domboldalon ülve láthatja a Dunát, amely elkanyarog egészen az elhagyott Újvidékig: „Inni a folyóból, amelyik a távoli Fekete-erdőből ered, folyik Ulmál, Regensburgnál, Passaunál, Bécsnél, Pozsonynál stb. Elhőmpölyög Esztergomnál, nagyot kanyarodik Visegrádnál, hogy Szentendrénél is jól látható legyen, a Szamár-hegyről például, vagy az Áfonya utca fölül, a Róka-árok mellől, egy kis romház tetejéről, ahová létrával legkönnyebb feljutni.”

Idill és fájdalom Budapest körül. Elvesztett szülőváros, visszahozhatatlan gyermekkor, Budapestről kimenekített, mert ott vállalhatatlan, Leányfalun háziasszonnyá tett Csibe, az idegyenge Babits mellett (Mórincz szerint, aki elég jól értett az öngyilkosságba kergetett feleségehez) Esztergomban többször a Dunába ugrani készülő Tanner Ilonka. Befelé menekülni nehéz. És akinek már nem volt más lehetősége, hiszen arisztokrataként hatalmas birtok vette körül, feleséggel és rengeteg gyerekkel, kimennie ezért nem volt honnan és nem volt hová, az időnként beült a zongora alá. Ott próbálta a saját esztergomi hegyoldalát megteremteni Lev Nyikolajevics Tolsztoj, aztán kifutott a világból.

TURCZI ISTVÁN

Rózsás vers

Vas István-variáció

Ma végre rózsás kedvemben vagyok.
Ha nem vigyázok, lesz vers is, *szent bolond*,
no nem az a széllal bélelt, *mártírfényű*,
mit a novemberi napfény *világi glóriába font*.

Nem lesznek benne rózsák: vad-, gypü-, ebróza,
sem tövisek, páratlanul szárnyalt levelek,
meta-eufóriába áztatott, ajándék töltőtollamat nem szántja mélyen lírai üzenet.

Mi lesz benne, ha szinte semmi sem? Például
Pista bácsi és az *önző, nehéz tudású sejtelem*,
hogy az „ómódi” rapszódiai, dalok és elégiák
'91 óta, lassan tizenöt év, hiába utaznak velem,

hogya találkozunk, valahol Cambridge
és Róma között, hol a *modern, magyar árnyak*
a buklikus vérrel itatott időben kedvükre leszállva
vigaszra, versre a múzsák küszöbén megálltak,

méltómód köszönthessem őt. Rózsás hangulatban,
a perctől ihletetten mesélhessem a történetet,
mit csak Piroska hús mozdulata, ahogy teát tölt,
s a szentendrei kert bologató fáit rejtenek.

Szakmáztunk, mint mindig. Rím-hímtagok
csendes csatája zajlott: arra, hogy „nagy láz”,
vajon Babits, Tóth, Radnóti vagy Lőrinc
mondana-e jobbat, mint a „székesegyház”?

Azután Ben Jonson, Molière köntösébe bújva
mutatta meg, ki miért s miért nem összetéveszthető.
A múzsák tárgyában utóbb csak annyit mondott:
„Legnagyobb ihlető erő már régóta a határidő!”

Hát ennyi. Közben kinézek az ablakon;
hópelyhek, idén először. Kicsik és nagyok,
akár az emlékek: lehullnak, eltűnnek lassan.
Ma végre megint rózsás kedvemben vagyok.

Átjáró

LÁZÁR ERVIN

Bogárjáték

Úgy esett, hogy *A magyar állatvilág szótára* című, felettébb érdekesítő könyvben kerestem valamit. A *méhek* címszóra esett a tekintetem, s ott is ragadt azon nyomban, mert valami versfelét pillantottam meg. Így kezdődött: acél, álarcos, bányász, bundás, búzavirág, csengettyű, darázs, dongó, fali, földi, füzény, gatyás... Ennyi elég is egy jótét léleknek, hogy azonnal maga elé képzeljen egy acélálarcos falidongót, ahogy bányászbundába és füzénygatyába öltözve búzavirág-csengettyűvel próbálja eldarázsolni tiszteletreméltó ügyfeleit. S hogy lehet a tisztelt ügyfeleket legkönnyebben eldarázsolni? Természetesen verssel, azaz szómágiával.

Persze, hogy tudja az ember; a nyelv egyebek között történelem, néprajz, kortörténet, lélektan, esztétika, mitológia, sőt, talán egy kicsit matematika is. Meg játék. S vajon a játék van-e olyan komoly, mint az itt felsorolt tudományok? Kí tudja.

Mindez persze csak azután jutott eszembe, miután tölem szokatlan szorgalommal nekiláttam, s a magyar nyelvben használatos bogárjelzőkből össze nem raktam egy verset. Ezt:

Állas alomban árva aszat, idehallik a bolhabronz,

az atkabarka butabúvár cserecsigával dobrol.

A csikcsipkézű dohánydongó féregfövenyen csöszködik,

Gammaganéjon fészkesfinác harsogja gyapjas érveit.

A kéregkomor kor hadékban egy hollóhúzó hangyahéj

elzengi dúltan kőriskúpos, pocokpongató énekét.

Hullahulló hagymahajnalban kel az olajos juhkalász,

a puderpudvás spárgaszuster kénkendermaggal zongoráz.

Korhó korong lilomlisztben, kiüt rajta a pejpenész,

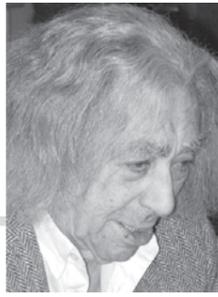
a kaprakarmos iszapjános kezében ég a málnamécs.

Puha, rágványos réparéten szijácsok cickányt bontanak,

a tolvaj tölgynek pajzsa pattan a virágszákos domb alatt.

Kol osszális marhaságnak látszik, nem? Dehogynem. Csak azt tessék megmondani, hogy mitől lengi át mégis valami lilomlisztes báj, miért olyan kaprakarmosan életerős, és miért gyapjaz belőle egy fuvallatnyi kéregkomor szomorúság.

Egyes személyek más történelmi alakok, képzelt emberi lények, regényhősök társaságát viszik magukkal egy életen át. Julius Cézár például egész életében versengett Nagy Sándor tetteinek és győzelmének emlékével; Dante Vergiliust választotta kísérőjének egész életére, míg Petőfi Sándor Jean-Pierre de

Faludy György

Rotterdami Erasmus

Bérangert választotta ideáljának, pedig ő maga sokkal jobb volt nála. Én diákkoromban alighanem Supka Géza egyik cikkének kezdeményezésére Rotterdami Erasmust kaptam – mondhatni úgyis, hogy – kísérőmnek. Soha nem kíséreltem meg utolérni vagy elérni, mert ezt amúgyis hiábavaló kísérletnek tartottam volna, hanem kritikusan szerződtettem, érdeklődtem iránta, vagy néma párbeszédet folytattam vele, rendszerint elalvástól a sötétben.

Középkori emberek a hajnal előtti sötétben szoktak felkelni, és az alkony előtti világosságban bújtak ágyba. Így látom Erasmust felkelni reggel előtt: frissen, munkakészen ugrik fel az ágyból, és naponta hétszer derékig megmosakszik. Erről egyik könyvében is ír. Pietro Bembo bíboros ezt bujaságnak nevezi. Erasmus kortársai sokat foglalkoztak egyébként is a mosakodás kérdésével. Többségükben azt tartották, hogy nem szabad mosakodni, mert a megszáradt izomszövet megvédi az emberi testet Isten hidegtől és Isten melegétől. Ezután Erasmus tolatlakat helyez a tűzhely parázsra fölé, hogy keményre eddze őket, és pompót főz magának a felélesztett tűzön. Aztán odaáll írónőllványa mellé, és írni kezd. A XVI. század elején az írást bizonyos mértékig testi munkának tekintették, és az ülést hozzá léhaságnak minősítették. Erasmus nagyjereű író volt és rendszerint sötétedésig dolgozott. Napi 25-30 oldalt tudott megírni, ami azt jelenti, hogy egy százoldalas polémiával 3-4 nap alatt készült el.

A világ Rotterdami Erasmust tekinti a humanizmus atyjának. Hogy a humanizmus micsoda (a szó eredete is XVIII. századi, Erasmus nem ismerte), azt nehéz definiálni. Én egyszer megbízást kaptam egy amerikai kiadótól, Stain and Day-től, hogy írjam meg a humanizmus történetét. Utánanéztem a dolognak, és kétségbeesem, hogy az olaszok által 1400 táján feltalált humanizmus 1540 körül megszűnt, és aztán jóval később folytatódott. Kérdés: hogyan? Voltaire humanista volt-e, aki ártatlan áldozatokat vett védelmébe, vagy sem? A nagy pedagógusok humanisták voltak-e, vagy sem? Anatole France humanista volt, vagy nem? És ha így van, úgy az utolsó három évszázad nagyjainak legalább fele humanistának nevezhető, noha egészen különböző utakon jártak. Végülis kétségbeesésemben döntenem kellett, hogy a humanizmus korai történetét meg lehet írni, a későbbit nem.

A humanizmust firenzei polgárok indították útjára, elsőnek nem is annyira Francesco Petrarcat nevezném meg, mint Poggio Bracciolinit, a firenzei köztársaság vezetőjét. Lényegében társaival azt érte el, hogy Firenzében elterjesztette a könyvolvasás szenvedélyét, valamint a könyvgyűjtés annakidején mániának nevezhető dicséretes tulajdonságát. A középkor vége felé nagy általában könyveket – kéziratos könyveket természetesen – csak szerzetesek és egyházi kiválóságok olvastak, valamint szélesebb rétegben tanfüzeteket. Poggio az elveszett római irodalmat kereste, és a többi közt megtalálta a veronai dóm könyvtárában Catullus verseinek egyetlen fennmaradt kéziratát. Ugyanekkor megírta Firenze történetét oly módon, hogy a háborúk és megszárlások említését kihagyta. Poggio mellett és után számos olasz humanista következett. Köztük Plató összes műveinek első latin fordítója, Marsiglio Ficino, aki egyúttal Lorenzo de Medici könyvtárosa is működött, és aki teológiai munkáiban részletesen szólt arról, hogy a föld népei közül valamennyien hisznek Isten létének valamelyik esetleg primitívebb formájában, tehát méltóak az üdvösségre. Hozzátette

még azt is, hogy a gonoszokat Isten haláluk után még hagyja egy ideig élni, hogy megjavulhassanak. Nagy barátja Ficinonak, Giovanni Pico della Mirandola grófja, aki rövid életében a világ teológusait, minden vallásfelekezetét, még hozzá mohamedánokat és buddhistákat is össze akarta hívni Rómában, hogy egy egységes vallás szülessen meg összejövetelükből. VIII. Sixtus pápa természetesen megakadályozta az összejövetelt. Pico Lorenzo de Medicinél talált menedéket, és rendkívül érdekes könyvet írt a csillagjósok babonái ellen. A tanulást, a művelődést és a régi szerzők munkáinak kiadását rendkívüli előnyben részesítette a könyvnyomtatás főtalálásakor. Ugyanekkor a XV. század második felében a humanizmus az északi országokat is elérte, többek közt Csehországot, Mátyás magyar király udvarát, Franciaországot, Spanyolországot és Angliát. Rotterdami Erasmus Gouldában született Németalföldön, még hozzá katolikus pap fiaként. Születését kétségbeesett iratokban, hazugságokkal próbálta leplezni, annak ellenére, hogy számos papnak volt törvénytelen gyermeke, köztük Agricolanak, az első németalföldi humanistának is, aki jókedvűen tréfálkozott e felett. Erasmus működését azért tekintik a humanizmus csúcának, mert voltaképpen a műveltség és a könyvek szerelmét ő jelképezte a legjobban, és az olaszok szenvedélye után elveit példátlan józansággal képviselte. Fiatal koromban, a harmincas években nagy kedvem támadt hozzá, hogy életrajzát megírjam, és működése lényegéről szóljak, noha, mint később olvastam, a múltban már 99 életrajzot írtak róla. Akkoriban Huizinga németalföldi tudós jeles, de kissé idejétmúlt könyve Erasmusról volt híres Nyugaton. Míg Ausztriában, Németországban és mi nálunk Stefan Zweig silány műve örvendett rendkívüli népszerűségnek. Ez ellen kívántam hadba szállni egy jobb könyvvel, de nem találtam kiadóra, így kénytelen voltam egy időre feladni tervemet. Jóval később angliai emigrációm idején jutott eszembe, hogy a British Múzeum könyvtárának segítségével biográfiát írjak Rotterdami Erasmusról. A könyv az Eyre and Spottiswoode Kiadónál és más nyelvű kiadóknál is megjelent.

Erasmus sok rokonszenves tulajdonsága mellett talán háborúellenes beállítottsága az egyik

legfontosabb jellemzője. Voltaképpen a háborúellenes beállítottság élesen és átfogóan nála nyilvánul meg először. Aquinói Szent Tamás ugyan figyelmeztet arra, hogy kétfajta háború van: igazságos és igazságtalan, de valójában az történik, hogy a két ellenséges fél közül mindkettő a maga háborúját mondja igazságosnak, és tartja az ellenfelét igazságtalannak. Számomra Bacchilidesz békedalán, a Shi King versén és Tibullus költeményén kívül Erasmus az igazi kezdet. Nézetem szerint ő nemcsak, mint gyalázatos emberi tulajdonságot ítéli el a háborút, hanem – csakúgy mint én – fajtánk örökletes örültségének tekinti. Alighanem fél attól, hogy ezt ilyen nyilvánosan kimondja, de aligha kétes, hogy ez az igazság, hiszen még a legvadabb bestiák: tigrisek, oroszlánok, jaguárok sem irtják a saját fajtájukat. Erasmus háborúellenessége jóval később a Harminczéves Háború idején lett újra népszerű, amikor a háború ellen írt könyve a magukat megnevezni nem merő nyomdákban jelent meg. A XIX. században, úgy tűnik, újra hallgattak róla, míg a XX. elején, 1912-ben a Bázeli Dómban kiváló írók, német és francia politikusok jelentek meg Rotterdami Erasmus sírjánál, és együtt mondták el: „Erasmus mester imádkozz értünk!” Ma már aligha lehet erről beszélni, amikor az Egyesült Államok köztársasági elnöke dicsekszik azzal, hogy háborút rendez.

Rendkívül érdekes Erasmus részvétele Luther és Kálvin vallásháborújában. 1510 táján a humanisták tele reménnyel abban bíztak, hogy a három fiatal uralkodó, V. Károly német-római császár, I. Ferenc francia és VIII. Henrik angol király egy békés, nyugodtabb, felvilágosultabb világ elrendezőjeként szerepel majd a történelemben. A voltaképpeni baj akkor indult meg, amikor a németek, franciák és angolok egymás után és kölcsönösen megtámadták egymást – V. Károly és I. Ferenc mindhalálig viaskodtak egymással, a német parasztháború megszárlása útnak indult, és a katolikus-protestáns vallásháború kétszáz évig uralta a tért. Erasmus eleinte kiállt Luther Márton mellett, megjegyezve, hogy új és bátor hang jelentkezik a katolikus egyházban. Ő maga addig Szent Tamás ellen az úgynevezett krisztusi teológiát hirdette, amelyet szinte teljesen a Bibliára, Szent Pál szövegére alapozott. Valójában Erasmus azt hitte, hogy a szükséges

keresztény teológia a Bibliában található, mégpedig a Biblia egyik el nem rontott másolatában. Ezt a másolatot nem találta meg, mert nem volt megtalálható, így azután bibliafordítása nem sikerült Szent Jeromos szövegénél lényegesen jobbra, de modernebbé és kellemesebbé változtatta. Ezt a bibliafordítást

a Tridenti zsinat elátkozta, annak ellenére, hogy többszáz ezer példányban nyomatták ki az 1520-as és 30-as esztendőök alatt. Mégsem ez volt a lényeg, hiszen a latin helyett a francia, angol, német, magyar stb. szövegek lettek lényegesek, és a latin fordításokat senki sem olvasta többé. A Lutherrel kötött nem egészen barátság hamar feloszlott. Lényegében azért, mert Luther új teológiát keresett és talált, viszont Erasmus vallást akart és nem teológiát. Erasmus hatalmas röpiratot írt Luther ellen, Luther gorombán válaszolt, és ezzel, mint a szokványos teológiai vitája, a kérdés a semmibe fulladt.

Erasmus tehát némiképpen fanyalogva, de megmaradt a katolikus egyház mellett, bár öregkori írásai arról adnak hírt, hogy kedvezett az unitáriusoknak és az anabaptistáknak. Mikor legjobb barátja, Morus Tamás leköszönt az angol kancellárságról, ő is megijedt, mint valamennyi humanista Európában. Arról volt szó, hogy VIII. Henrik angol király el kíván válni feleségétől, Aragóniai Katalintól, és el akarja venni feleségül udvarhölgyét, Boleyn Annát. Aragóniai Katalin V. Károly német-római császár nagynénje volt, és a pápa, aki hadiállapot után a császár fogságába esett, természetesen nem merte elválasztani őket. Morus Tamás a pápa pártján állt a király ellenében, noha előzőleg a katolicizmus védelmében ő írt könyvet Luther Márton ellen, amelyik a császár nevében jelent meg. Érdekes módon Erasmus ebben a helyzetben azt találta: jó lenne, ha VII. Kelemen pápa engedelmet adna VIII. Henriknek a bigámiára, és ezzel a helyzet megoldódna. Sajnos nem oldódott meg, VIII. Henrik elvette Boleyn Annát, aztán hamis vádak alapján lefejeztette; Morus Tamást pedig király elleni hűtlenség címén már előzőleg lefejezték, és Angliában, nem kis mértékben Erasmus befolyása alatt megalakult az anglikán vallás.

Erasmusnak sok befolyásos barátja volt II. Lajos udvarában, a mohácsi vész után pedig baráti levelezést folytatott a király özvegyével, Habsburg Máriával, aki később Németalföld kormányzója lett. Ennél is fontosabb Erasmus befolyása az országok és birodalmak vallási kérdésébe, ugyanis a középkorban a katolikus valláson kívül más vallást nem tűrtek el, hanem eretnekségnek tekintették. Vagy mint a XI. század közepe után szakadarságnak, mint a görögkeleti vallást. Most hírtelen az a történet, hogy az északi országokban, mint Svédországban például és Dániában, Luther követői, az evangélikusok kerültek többségbe, Németországban helyenként evangélikusoké, helyenként kálvinistáké, helyenként katolikusoké lett a többség. Az emberek általában azt hitték, hogy a népességnek az uralkodó hitét kell követnie, és ha az katolikusból református lesz, egész országa felveszi a kálvinista hitet, és aki nem, az kiköltözik az országból. Az ezek miatt zajló vallásviták és helyenkénti öldöklések és máglyán való elégetések között írta Erasmus, késő öregségében, a bázeli konzíliumhoz írott könyvét, amelyben ezt a kérdést elemezte. Azt ajánlotta, hogy tűrjenek meg egymás mellett annyi vallást, amennyi jelentkezik, egyiknek se adjanak elsőbbséget, és csupán szelíd vitákat tűrjenek meg közöttük. Ez a liberális elképzelés valójában csak a XIX. század második felében valósult meg, de voltak helyek, mint például Németalföldön, ahol előbb valósult meg. Ám volt egy ország, még hozzá Erdély, ahol ez Németalföldnél is előbb valósult meg. 1553-ban, a tordai országgyűlés Erdélyben ilyen formában iktatta törvénybe a vallásszabadságot.

Menekülés Egyiptomba

ACSAI ROLAND

Semmi menedékül

A terasz futónövényein ökönyál.
Ezt nézi, aki odafönt áll,
Aztán elnyomja a csikket –
Ez minden reggel így megy.

Bejön. Leül. Vagy nyugtalanul
Máskál a lakásban. Neki ez jut ki.
Reménykedik, hogy idővel javul
Az állapota. Szeretne visszaaludni.

A novemberi naptól hunyorog
Egy kicsit, mely a koszos
Ablak mögött felkelni készül.
Képzete, mint a mikrohullámú

Sütő tálja: egyhelyben forog.
Nem kínálkozik semmi menedékül.

Szár az tülevélként

A trolimegállóban sarkaddal tördeled
A pocsolják tetején a jeget,
Amíg az „Észvesztő Borozó” koszos
Úvege mögött karácsonyi égősorok
Villognak fényüket szórva
Eldobált cigarettásdobozokra.

A járdán pár darab sültgesztenyét
Találsz. Kihültek – mint ez az év.
Ami volt, ami lesz, mintha száraz
Tülevélként peregne szét.

Gyermekmadonna

Maga jön – szolt Svejk kedvesen, miközben elégedett arccal, szinte szeretettel nézegette a kezében szorongatott lapokat.
– Nem kell ám annyit gondolkodni az ilyesmin – tette még hozzá –, oda kell tenni valamelyik lapot és kész. Amelyik épp a keze ügyébe kerül. Nálunk a Vinohradyn volt egy drogista, az gondolkodott ennyit állandóan, csak ő a nőülésből csinált ekkora felhajtást. Volt neki több tucat menyasszonya, de aztán az oltár előtt mindig meggondolta magát. Az volt neki ugyanis a nézete, hogy az ember inkább mindent fontoljon meg százszor, még hozzá jó alaposan, nehogy később kellemetlenségei legyenek. Így aztán rendszerint az történt, hogy ott állt az emelvényen, s ahogy a pap a szertartásban mind közelebb került a boldogító igenhez, úgy kezdett el róla mindegy jobban folyni a veríték, majd egyszer csak váratlanul így kiáltott fel: „Pardon, ki kell mennem egy percre. Rögtön jövök”, azzal fogta magát, és kirohant a teremből. A pap meg a díszes sokaság persze ott vártak rá hiába, mígnem végül is elunták a dolgot, és utána küldtek valakit, hogy nézze már meg, hol marad a vőlegény. De annak akkora már híre-hamva sem volt sehol, csak a kesztyűjét meg a kalapját találták meg a piszoár mellett, amiket a nagy sietségben ott felejtett, amikor sebtében kimászott az illemhely ablakán. Ezt eljátszotta vagy hússzor egymás után, mígnem az egyik hölgy bátyja utána nem szaladt, és akkorát nem ütött a fejére egy léccel, hogy örökre le kellett hogy mondjon a nőülési terveiről.
– Így jár az, aki túlságosan is sokat gondolkodik – fejezte be az elbeszélést Svejk, mintegy összefoglalva az esetben rejlő tanulságot, s közben olyan elégedett képet vágott, s hangjából annyi nem titkolt büszkeség csendült ki, mintha legalábbis őtöle származott volna az a nevezetes ütés.
Kintről az utcáról bizonytalan eredetű zajok szűrődtek be. Ricsaj, kiáltozás, ütemes léptek, majd valaki hangosbeszélőn harsogott valamit. Svejk egy pillanatra odafordította a fejét, s futó-

POZSONYI ÁDÁM

Tök az adu

lag kibámult az ablakon, de aztán szerényen elmosolyodott, majd alig észrevehetően megrántotta a vállát, s újból odaszólt a vele szemben helyet foglaló testes alaknak.

– Szóval maga jön. Tök az adu.

Göre Gábort azonban nem lehetett egykönnyen kihozni a sodrából.

– Hát, sógor – fordult oda a derék katonához –, én ugyan nem ismerem azt a tisztot úrt, akiről itt az imént tett említést nekem, de úgy vélem, nem jó az a nagy sietség semmire. Abból csak mindig kellemetlenség adódik. S ha én azt úgy vélem, akkor az bíz úgy is van, erre mérget vehet az úr, mivelhogy én vagyok az bíró, s ebből kifolyólag az falu legokosabb embere.

– Emlékszem – kezdett kedélyes csevegésbe Göre Gábor, miközben előkötötte tarisznyájából az ünneplős pipáját, majd komótosan rágyújtott –, egy ízben az Katufrék sógort is elfogta ez a fene nagy tüsténkedés, de aztán persze mög is lett neki az böjtje. Az gyesznóól ajtaját tsinálta éppen, amikor odaszólt neki futtában az Durbints sógor, hogy „gyűjék mán kend az kotsmába”. No, erre az Katufrék sógor mög mindjárt nekiállt kapkodni, mint Bernát a ménkühöz, tessék-lásék összecsapta az egészet, oszt úgy ahogy vót, kezibe a fejszével, a hóna alatt meg az deszkákkal, rohant egyenest a kotsmába. Igen ám, de mi alatt ők odabent nagy vígan danolták az Tsitsónét, addig az malacok meg közben kiszöktek az ólból, s szerteszéjjel futottak. Ahányan csak vótak, annyifelé. Két napba is beléltelt mire össze tudtuk fogdosni őket egyenként az árokartrul, a legutolsót mög egyenest az Kátsának köllött visszalopnia egy szomszéd falubéli gazdától,

olyan messzire elkódorgott. Hát ennyit ér az a fene nagysietség, ögye mög a fene! – fejezte be Lepénd nagyközség első embere, majd pökött egyet az ünneplős pipája mellől.

Eközben odakint ismét csak felhangzott az előbbi különös ricsaj. Ez persze nem volt valami új dolog. Időről-időre beszűrődtek onnét tompa puffanások, indulók recsegő hangjai, néha-néha egy-egy lelkes ováció és hosszan tartó hurrázás, de aztán egy darabig megint csak csend volt.

Néha ugyan felmerült valamelyikükben, hogy meg kéne azért nézni, mégis, mi a jó fészkesfene lehet odakinn, de aztán mindig lebeszélétk róla az illetőt. Jobb nem belefolyni az ilyesmibe.

Svejk tekintete ekkor a szemközti falra tévedt, oda, ahol annak idején a császár öfelsége arcképe virított. A keret belül most teljesen üres volt.

Göre Gábor követte a pillantását, majd odafordult Palivechez, a kocsmároshoz.

– Nofene! – szolt csodálkozva. Tán tsak nem hómi vesződelőmben forgott az kend kotsmája? Tán tűzvész tört ki, oszt akkor semmisült mög az a fránya potyográfia? Vagy tán az Kátsa járt erre mostanság, mer bíz sose lehessen tudni, hol kujtorog az a gazembör. De, hát akkor legalább az kösség kötségin tsináltassák meg tisztossággal, vagy ha másképp nem megy, hát vessék ki kendék adóba.

Palivec megrántotta a vállát.

– Minek cserélgetnék állandóan?! Manapság oly gyorsan változik minden, hogy naponta más lehetne benne. A császár öfelsége még viszonylag tartós árucikk volt, ha nem is kedvelték túlzottan a legyek. De ki bírja ezt a modern rohanást?

– Ismertem egy fűszerest Budejovicében – kapcsolódott a beszélgetésbe Svejk –, az akart állandóan lépést tartani a korral. Mindig felkutatatta az újságban a legújabb gyártmányú hashajtókat, s noha volt már neki a padláson egy teljes bőröndre való, öneki mindig a legfrissebb kellett. „Sose lehessen tudni, mikor van rá szüksége az embernek” – hajtogatta egyre, de mivel egyszer sem volt szorulása, hát nem is használta semmire. A felesége ellenben megelégette a dolgot, s elkezdte szekálni, hogy fölőleszen dobálja ki azt a rengeteg pénzt, mígnem egyszer – csak hogy befogja vele az asszony száját –, miután megjött a kocsmából, bevett egy egész dobozzal, aztán másnap meg összeszarta magát a plébános úréknál, ahová vendégségbe voltak híva.

Leszállott az este. Megérkeztek az állandó törzsvendégek, s a hely kezdett benépesülni.

Vanek úr sorra kezet rázott mindenkivel, majd nekiállt kiselőadást tartani Biegler kadétnak a húgocska és a köröszanya között mutatkozó szembeszökő eltérésről – különös tekintettel a kőfaragók és balett-táncosok problémakörére; Dub hadnagy részegen Pelikán vállára dőlt, s folyton azt ismételte: „Uraim, higgyenek nekem! Az élet, mint olyan, roppantmód komolytalan dolog!”, a gátör azonban nemigen figyelt rá, mert épp a Krajczáros Igazság legfrissebb számát lapozgatta, mialatt Pepin bácsi Durbints sógorral koccintott, a háttérben pedig Klapanciusz Surgyelánnal alakított rögtönzött dalárdát, s borízú hangján a „Nincs még veszve Lengyelország” első taktusait kezdte énekelni.

Odakint eközben határokat toltak arrébb, forradalmakat vertek le, s az épp aktuális nagyhatalmak egyre szellemesebb jelszavakat ötlöttek ki háborús céljaik alibjeként.

Svejk pediglen akkurátusan rácsavarta a kupakot a kezében szorongatott sósborszeszre, megvakarta fájós lábszárát, majd csendesen odaszólt Lepénd nagyközség legelső emberének.

– Szóval, mint mondtam maga jön. Tök az adu.

LANCZKOR GÁBOR

Elolvadt a hó

A bokrok mellett, hol meredeken zuhant alá, a megfagyott hó-dűne lehelet-éleig

karmos madárnyomot követtem.

Itt van. Közledekemre toll-sugarú kört ír arasznyi szárnyaival az ellenfényben,

egy őztetem zöld bordájáról röppenve az akáca föl.

Mély húr

Hangszigeteltek a velencei főterek – már decemberben fullasztó bórától süket,

augusztusban fülledt katlan, szeptemberig: süketen kushad, míg újra átforrósodik.

Július-éjjel zajos légzáró rétege nem válik széjjel

két hangra: ez a tér ege. Zaj és csend két évszázada!... Mély húr! A Serenissima.

Két gyermeki agyféltekéje

A nagy, homorú térség közepén e fa, félig fosztott lombjával mint madarak nyomai friss havon. S gyökérezete, alakra éppen mint a lombja.

MÁTYS ATTILA

Érintés

Álmatlanul múltak el az esték. Némaságot kínzott, nem hagyott elszunnyadni békén hetek óta, s ha szemem lehunytam... törekeny alakod vetült minduntalan lelkem filmvásznára, s hangodat hallottam: – Mesélj... mi a gond?

A semmi fáj csak... konokul, kegyetlen... valami meg nem fogható, szervtelen, nem tapintható, talán nem is való képzelte játék szellememnek. Valami ősmagány, gomolygó, céltalan, önpusztítás... s üvöltőn hangtalan, némaság...

Mi fontos igazán... úgy hiszem... ki nem beszélhető... Nincs rá szó, se mondatok, csak simogatás van... mint vakok érintése, oly finoman... nyúlni hozzád, ha hagyod...

Nincs hang... és nincs gondolat. Vers sincs immár, csak szakadt, itt-ott foltozott... kicsorbult sorok... talán arról, hogy ma meghalok... Mert úgy kell élni, jól tudod te is... e sorsverte földön nincs más vigaszunk... egymásra nézni... s meglátni az Istent... ki ében szemünkben, örökké ragyog.

Tulajdonképpen akkor lett, amikor leszoktam a cigiről. Úszógumi – ilyen ellenszenves és egyben kifejező a neve. Jelzi a fizikai megformáltságát és helyét – hogy körben a deréknál türemkedik elő –, s valamiképpen utal a belső természetére is: a tehetetlenségre. Mert ugye, aki tehetetlen a vízben, annak kell ez a bizonyos segédeszköz, aki pedig tehetetlen a fogyás terén, annak meg jár csak úgy ajándékba egy ilyen a derekára. Most persze azt hihetnék, hogy kövér vagyok, pedig arról szó sincs. Valójában nem olyan vészes, bővebb ruhában nem is látszik. Ettől fogva persze csak lazán öltöttem. Nem is tűnt föl senkinek, csak nyáron, meg otthon. Ott aztán nehéz lenne elrejtetni.

Pár évig legyintett rá a feleségem, merthogy összefüggésben, sőt egyenes kapcsolatban van a cigiről való leszokással. Ok, okozat. És mi egy ilyen kultúrában élünk, ahol a dohányzás felfüggesztése afféle heroikus tettnek számít. De ez is, mint minden heroizmus – pl. a házasság, hogy csak egyet említsek –, idővel elveszti jelentőségét, megszokottá válik, szemben a hassal, ami persze marad, sőt egyre ellenszenvesebben jelzi önnön létét. S ekkor, ebben a lazán öltöztetett pillanatban indult el családilag a cikizés.

– Jééé – kiáltott a feleségem egy ártatlannak induló vasárnap délután –, tök olyan vagy, mint egy kacsa!

– Kacsa? – akadtak föl a szemeim. – Én? Kacsa?

– Hát persze – mondta, boldog örömmel pengetve a szót –, kacsa, mármint a hasad miatt.

Nem tudtam hirtelen mit mondani, mert jól válaszolni csak az indiánok tudnak a filmekben. Az életben az ember soha nem tud olyan

HÁY JÁNOS

A has

rendeset visszaszólni. Vagy hülyeséget mond, vagy túl későn. Úgyhogy sértve eloldalogtam, feleségem állattani besorolásával élve: eltotyogtam a helyszínről.

Úgy félórát évdöttem magamban, mikor végre elhatároztam, hogy most bejelentem a sértettséget. És bejelentettem. Erre a feleségem rám nézett azzal a mosollyal, amivel a kacsát mondta: – Te még itt tartasz? – kérdezte. – Én már közben el is mosogattam.

Igen, folytattam, a hangsúly maradt – ilyet csak az tud mondani, aki nem is szereti a másikat, semmibe veszi... stb. – itt egy hosszabb monológ következett a szeretetlenségről, a magányról, a kedvességről, a simogatás elmaradásáról, tán még a cuclisüveg is szóba került, abban a fájdalmas lendületben.

– Ugyan – háritott akkor a feleségem –, ez neked csak azért olyan sértő, mert túl jó véleményemmel vagy magadról, arról, ahogyan kinézel – s aztán még megfejtette, hogy különben olyan rémesen hiú vagyok, hogy a legkisebb vicces megjegyzéstől is kiborulok.

– Na jó – mondtam erre, mert ezt a hiúság dolgot eléggé szégyelltem –, de azt azért ne mondd többet, hogy kacsa. A feleségem tényleg letett erről a szóról, de ahányszor egy sovány férfival találkoztunk, mondjuk a strandon, rögtön megkérdezte: – Te ugye sportolsz valamit? Persze egyáltalán nem érdekelt, hogy a fickó sportol-e, csak az én figyelmemet akarta fölhívni arra, hogy lám-lám, nem mindenkinek van ilyen hasa.

Akkor vetődött föl bennem ez a mozgásdolog. Meg is kérdeztem a bátyámat, aki évek óta minden hajnalban több kilométert lefut, hogy mi is van azokkal az úszógumikkal. Mire ő, hogy amiatt kár erőlködni, mert az bizony mozgás ide és oda: marad. Fú, nagy kő esett le a szívemről, de jó, hogy nem vágtam bele ebbe a prodzsekbe. Még az hiányzik nekem, egy eleve kudarcra ítélt tevékenység, amiben ráadásul jól ki is fárad az ember.

De jöttek a meleg napok, verőfény, izzadás, kötőhártya-gyulladás, napallergia. És a rém: le kell vetkőzni a strandon. Jön majd a feleségem, meg a gyerekek is, és mind a hasamat stírölik olyan rendkívül ellenszenves, ejnye-ejnyés tekintettel. Fel is vettem gyorsan az új napszemüvegemet, hogy kevésbé legyen a világ föltűnő.

– Üristen, apu! – kiáltott ekkor a kislányom.

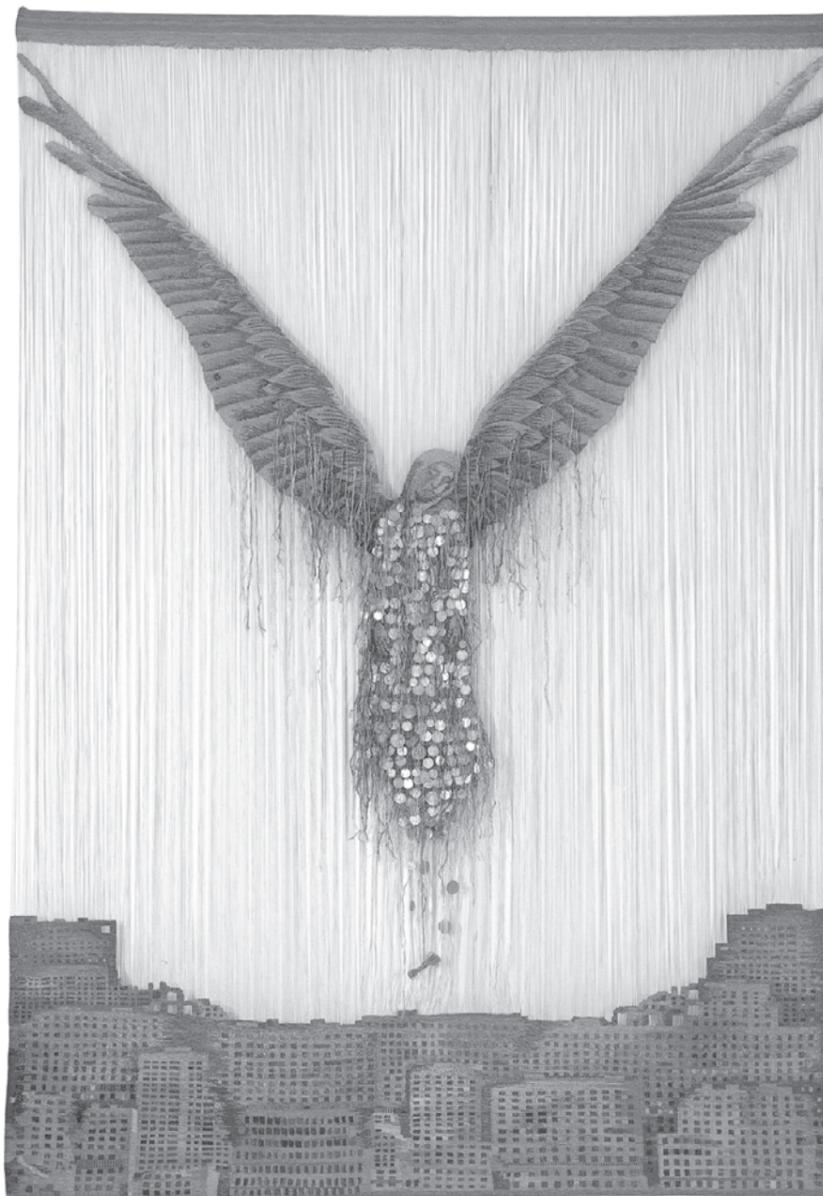
– De ciki napszemüveged van.

– Tényleg?

– Aha. Borzasztó! De azért – lamentált kicsit –, végülis, szóval – megint megakadt –, azért hozzád úgy különben illik.

Hát ilyen vagyok – gondoltam magamban, és néztem a kislányomat. Testben formátlanlanságokkal, s a lélekben is tele mindenféle kinövéssekkel, úszógumikkal. És ez a fickó, aki se testnek, se léleknek nem hőse, aki olyan módon fog kibukni sorsából, mint bármely valahai őse, ez a fickó mégis azt szeretné, ha szeretnétek.

Szegény angyal

BARAK LÁSZLÓ

ipiapacs

csapó I.

áll a bál
a kerti piknik
zsírfolt díszlik
a galléron
nyersen csemegéznek
néhány félkész bomba nőcit
duzzad az ágyék
a lármát
gorillák őrzik
kézcsók cuppan
kérekalásson!
állkapocs reccsen
baszki!
megbotlik a fény
egy kopaszon
néhány zselés frizurán
a nyomor kísért
kocsimárkák csaholnak mégis
stukker durrog
pohár csörömpöl
nem a göncöl
húgylik a pezsgő
ömlik a jólét lefelé
a torkon
majd egyre alább
készül a szar
nyújtózik a biznisz
szövetség fogan
mindenki egyet akar
élni bele a nagyvilágba
csak úgy
mintha igen
nem pediglen
mintha nem
halandza
halandza
halandza
kurvára jól állhat
a banda
naná
ha hajtott
temérdek balhét lezavart
akármí kijár
pénz
paripa
alig használt vagina
kiflire kaviár
plafonról agyvelő 'a la carte

csapó II.

bitangok sliccén matatnak
betépvé a csitrik
nyitnák a mennyet
legyen vastag betevő
dollár
euró
kagylót fal jocó
a kápó
pettingre éheznek mári
a nénye
kamera pásztáz
lesz-e ármány
elég fekete márvány
terjed a boldogság végre
mint a vírus
nem ismer gátat a járvány
nem és nem
nem enged
rövid az élet
ámde kúl
császár
és állatra szép
a minőség számít
csezmeg!
nem a mennyiség

csitt

snitt

szikrázó csillagok kikapcs
.....
ipiapacs

tanulhattuk volna a halált

az életet vallottuk
míg egy nőstény lucskos ölében
megértünk a halálra
emberszabásúnak hittük
nem tudhattuk
hogyan lassan szívárogoz majd el
az árva létezés
ínyenc istenek tápláléka:

a csend

úgy tettünk
mintha másvalakik lennénk
hiszen valahol emberek voltak
zsúfolt autóbuszok
nyújtóztak kinn a fény
mint a boldogok
hajókat vonszoltak folyók
a mélyben halak és hullák
a felszínen templomok

itt éltünk

minden mámor a miénk volt
kit érdekelt a kín
a félhomályban sejlő guillotine
cipeltünk golyószórókat
– katedrálisokat –
mindent ami az életről szólt

ez itt most a mi országunk

hallgatjuk ideges dallamát a zöldnek
gépek zúgnak fölfele
és még följebb
az égnek orcáján tova
nélkülünk szállnak el mind

valahova

fülledt szobában gyermek alszik
asszony sóhajt
terhünk nyomja mellét
számadásról képezeleg

vért sikál a falról

áldja meg az isten
az örültek türelmét

Dél volt. Nyár.
Odakinn a zápor csöppjei még a járdán gözölögtek, s remegő szívárvány feszítette magát az ég keresztjére. Bár szikráztak a tócsák és minden ragyogni látszott, a csend szinte szűrt.

Ekkor a fényeső a bárba is benyitott.

A diák az egyik kőrifából faragott sarokasztalnál ült, előtte két-három ormótlan söröskorsó. Egy nőt figyelt néhány lépésnyire a pultnál, aki apró, ezüstcsillogású pohárból itta a martinit. Valányszor hosszan kortyolt, olyasforma mozdulattal vetette föl a fejét, mint aki nevetni vagy sírni készül.

Csinos nő volt – pontosabban rikítóak voltak rajta azok a sajátosságok, amelyek egy diák szemében a nőiességet jelentik. Bronzszínű hajkorona, szemfesték, rúzs, csilingelő fülöngyök, körmök vörös lángja, kurta szoknya, túsarkú cipő. S ami a legfontosabb: az egyedüllét fanyar parfümje lengte körül.

A diák még túl zöldfülvű volt ahhoz, hogy ne tekintsen minden lányt és asszonyt szabad prédának, aki félóránál tovább magányosan üldögél egy bárban. Felhörpintette hát maradék sörét, felállt, gerincét megropogtatta, majd a nőhöz lépett, s a tükör előtt untig gyakorolt, alig rebbenő hangon meghívta egy italra. Amaz (elmúlt

GÁNGOLY ATTILA

A fényeső

negyven, de a negyvenötön még innen járt) összerázódott, végigmérte a fiút, aztán kedves öngúnnal így szólt: – Két év múlva már elfogadom...

A diák tudomásul vette a választ, visszaült az asztalához, s úgy érezte, szerelmes a nőbe, akinek hajszálain a fényeső kószált. Hogy az időt múlassa, sovány térdén egy rongyos szélű Krúdy-regényt olvasgatott.

Záróráig maradtak. Ők voltak az utolsó vendégek: az asszony (ujjára jegygyűrű feszült) sem a délután, sem az este folyamán nem kelt el. Bár a számlát csalódottan fizette ki – szeme mintha könnytől csillogott volna –, még mindig nem engedte a büszkesége, hogy egy alig pelyhedző kamasszal kísértesse haza magát.

Kilépett a néptelen utcára. A diák néhány méterről követte. Tulajdonképp nem is a nő volt az, akit követett, hanem egy *érzést* akart megőrizni, melynek, a vegytan nyelvén, a nő volt a katalizátora.

A túsarkok úgy kopogtak az aszfalton, akár az eső. Holdfény szitált. Játszi fuvalom bújócskázott a fakoronákban, kócolta a sétány menti füvet és a bronz tincseket.

Ám a varázs váratlan megszakadt. Sötét kapualj tátotta száját, tengermélyleheletű, roppant bálnatorok, s a nőt magába nyelte...

*

Másnap ormótlan deszkakoporsót cipeltek ki abból a házból. Gyászszín hollók szálltak odafent, szűkülő, koncentrikus körökben.

– Gyógyszer-túladagolás – suttozták az emberek, s fázósan húzták összebb mellükön könnyű felöltőjüket.

– Szegény kis kokott – dörmögte egy forradásos képű selyemfiú.

Ám a diák (meglett férfi immár) még évek múlva is örök szerelméről álmodott, ahogy fejét fölveti, nevetni vagy sírni készül – s a fényeső körülragyogja fájdalmasan szép arcát.

HARTAY CSABA

Geometria

Semmi újat
Nem mond rólam az ősz
Szönyegemen
Sáros lábnyomai
Vizes levelek tapadnak
Az előszoba padlólapjaira

Csak jönne már
Az ötödik évszak
Felébredhetetlen hajnalokkal
Az újrafelosztás
Egyetlen összefüggő évszaksáv
Idővonalamra merőleges
Másik élet
Örökkévalóságom
Geometriája

SVÉBIS BENCE

Irónia

„Az irónia: módszer
a groteszk: állapot”

Sziveri János

Meghányat a tény mint szalonnán a sörte
be kéne térni pár korsó sörre
hogy pótoljuk mit belőlünk elvitt
egy pesti tél noha azt hittük meghitt
melegét szítja szobánkban a kályha
de elkopik lassan mindennek a bája

Elnyomja mint hüvelykujj a hangyát
lényem legbelsőbb önbizalmát
valami és voltaképpen
elülünk itt mint penész a kenyéren
míg nadrágunkra húgyunk szárad
számoljuk a borban a muslincákat

Üveg nyakán csikordul a kupak
most vonyítani is megtanul ki ugat
összekapunk mint ebek a húson
de táplálom fejlődő optimizmusom
mert muszáj az ellen valamit tenni
hogy már magunkat sem tudjuk kinevetni

Csirkeketrec

valahol elakadtunk mint sárban a traktor
feltekint izzó szentjános fejünk
mi történik s mi történhet akkor
ha nem dőcög tovább sem nélkülünk sem
velünk

felmerül bennünk a kétes bizalom
ércekalapáccsal roppantjuk csontját
kristálypohárból hüggel itatom
míg rejtvényeinket meg nem oldják

magadba lesel de engem kergetsz
s szilárdra vágyasz noha minden híg
nyitva mint meglopott csirkeketrec

s meglepve dermedsz míg
átsuhan egy lator a bedeszkázott szobán
hogy legyen ki végül befogja a pofám

V alahogy csak átrugdaltak a szakmunkás-
vizsgán. Néhány nap pihenő, majd in-
dulás.

Szinte még le sem esett fenekemről a szakma
tojáshéja, máris a brigádba csöppenek. Közöm-
bős, fásult arcokkal találok szembe magam.
Gyors pofavizit; ők lennének a brigádcsaládom.

Kapásból kineveztek italhordónak; kitűnő sö-
röscsicskává váltam alig egy hét alatt. Reg-
gelente gyakran kellett szesszel előállnom. A zi-
lált, félizmos, vadnyugati hős-forma Bandi bá',
aki szigora ellenére – mint később kiderült – igen
jó fazon volt, mondta is:

– Jól van, gyerek! Töltsd azt a miafenét, új-
belépő vagy! Allsz, mint a fületlen számár. Igyál
te is!

A legelső munkanapomon a Közgazdasági
Egyetem udvarát burkoltuk. Béla bá', a szűk-
szavú, köpcös, mogorva brigádvezető felém vak-
kantott:

– Szilárd, vagy mi a franc vagy! Menj, és hoz-
zad gyorsan a fájront-kulcsot!

Elég volt felém fordulnia, hogy rögtön hap-
táka vágjam magam. Lógó nyelvvel loholtam
teljesíteni első napom utolsó küldetését. Am Béla
bá' nem tájékoztatott a fájront-kulcs hollétééről.
Asztalos-, villanszerelő-brigádok embereibe üt-
köztem. Még a szakadt segéd munkások sem vá-
laszoltak kérdésemre, értetlenül rázták a fejüket.
Majd egy rutinosnak látszó, harcsabajuszú me-
lősbá botlottam.

– Elnézést! Nem tudja hol a fájront-kulcs?

– Ezt jól beszoptad, gyerek! Mondjad meg a
főnöködnék, hogy keresse meg ő!

El akartam kerülni a letolást, de vissza kellett
mennem.

Akkor is jól megszívtam, amikor Kiss bácsi
húsz percen keresztül a körvinklit kerestette ve-
lem; azután parancsára feltűrtam a szerszám-
ládát a nikkelezett szemmértékért. A többiek jól
megveregették a hátamat.

„Te se leszel már hülyébb! Ezt jól megszívtad,
kölyök!”

Az öltöző padján kosztoltunk. Béla bá', Bandi
bá', Kiss bácsi általában házikolbászt, házi sza-
lonnát, hagymát falatozott kenyérral. Egyszerre
rágtak. Szájpadlásuk, protézisük, nyáluk olyan
zajt csapott, mintha fapapucsban szaladgáltak
volna valahol a közelben. Közben Béla bá', mint
rangidős, a többieket okította életbölcösségre
vagy a magyar nyelv helyes használatára. Ami-
kor Bandi bá' azt mondta: „avégett”, ő kijavít-
totta:

– Ne így mondjad, Bandim! Azvégettnek kell!
Sokkal szebb! Legalább felnéznek rád, és látják,
hogy nem akármilyen családban nevelkedtél. At-
tól még nem fognak nagyvonalúnak nézni, hogy
jól beszélsz!

Ellenőrzéseknél még Béla bá' is meglapult.
Toderó, Gazdij és Dudás elvtárs, mint egy há-
romfejű sárkány, egyszerre jelentek meg. Vissza-
fogott fölényességgel mértek végig bennünket,
főként ruházatunkat, és aznapki produktumunkat
ellenőrizték. Bármekkora hibát vagy hiányossá-
got tapasztaltak, pókerarccal vizsgáldottak to-
vább. Minden hibánál veszesebb volt, ha túllép-
tük a határidőt. Az elvtársakat nem érdekelték a
kifogások, még az sem, ha önhibánkon kívül ké-
sett az anyag. Am Béla bá' vezényletével általá-
ban jól teljesítettünk. Büszkéek lehettünk volna,
hiszen az Országház kupolájának restaurálása
után jóval a határidő előtt felújítottuk az északi
körtornyot, és ráadásul rendbe tettük a Szent
István-bazilika egyik romos homlokzatát.

Olykor kijutott a monoton munkából is. Volt,
hogy hetekig fúgáztunk, romtalanítottunk, sit-
teltünk, tömbkövet helyeztünk, störcöltünk vagy
stokkoltunk. Nekem, a főcsicskásnak fürgén kel-
lett anyagot kevernem, méghozzá jóra, nem szil-
árdulhatott meg. Kiss bácsi, akár napi húszszor
is elkántálta:

– Sose légy hanyag, mert megköt az anyag!

Kötött is, amikor kicsit több gyorsító került
bele. Ilyenkor Béla bá':

– Nem vagy észnél, gyerek! Hol van ez a
jóstól? Legközelebb a fejedre öntöm!

Vagy a határidős munkáknál, így biztatta a bri-
gádot:

– Húzzatok bele! A soknál is több épp elég!
Ezt ne felejtsetek.

Egy téli hajnalon álmosan húzom magamra
kezeslábasomat, mire Kiss bácsi:

– Gyerek! Aztat hallottam, hogy a pápa nem
akar háborút, sem pedig békét.

Értetlenül bámultam rá. Sejtettem, hogy át-
verés.

MERÉNYI KRISZTIÁN

Brigádélet

– Na mit szólsz? Mongy má valamit! Hát há-
borút se nem akar, békét se.

Hümmögöm:

– Van ez így...

Vállamat rázza.

– Gyerek, kérdezzél rá!

– Akkor mit akar?

Megkönnyebbült. Huncut szemei megcsillan-
tak.

– Hát azt, hogy nyaljad ki a...

Mint horrorfilmben a zombik, lassan közele-
tek a röhögéstől fuldokló kollégák. Egyikük a
vállamat paskolta, másik kettő a hajamat
simogatta. Előre hallottam: „Ezt jól beszívtad,
gyerek”. Arról tanakodtak, hogy végtére is nem
akkora szégyen, hisz fiatal vagyok, és még nincs
meg a magamhoz való eszem. Legalább tíz napig
emlegették az ominózus esetet. Ez már jóval
azután történt, amikor Kiss bácsit elhagyta a
felesége valami kukacfejű irodista miatt. Ekkor
magyarázta el nekem épp Kiss bácsi, hogy miért
fontos a becsület, és azt, hogy az embernek még
a legnagyobb pácban is segíteni kell a másikon.

Ebédszünetben az amúgy zárkózott Béla bá'
úgy megnyílt, mint még soha. Lelkesedésének
forrása az előző este látott Arnold Schwarzeneg-
ger-film volt.

– Majd berezeltem az asszony mellett! A tőle
nagyobbakat is felkente a falra! Már beszorított-
ták, de Swarczi hármát lelőtt, kettőt lefegyverzett,
és beugrott a kocsiba. Széjjelgéppisztolyozta az
egész mindenséget. Kinyírták a családját, azvé-
gett állt bosszút. Ő lett a nagyfőnök! Komolyan
megkönnyeztem. A gyerek vette ki a tékából,
ma nézzük meg a következő részét.

Hiába a zordon külső, talán Béla bá' volt a
föld legérzőbb embere. Életének egyetlen célja
volt, hogy szeretetben felnevelje két fiát, és házat
építsen nekik.

Egyik alkalommal Bandi bá' rám mordult:

– Miafene! Menj oda a miafenéhez, és hozd
ide a miafenét!

A miafene-1 én voltam, a miafene-2 csakis a
nagyláda lehetett, hiszen arra biccentett, a mia-
fene-3-ről sejtetem sem volt; izgatottan kutat-
tam, mint egy zavarodott. Megkérdezhettem vol-
na, de nem mertem. Bandi bá' ingerülten kap-
kodta a fejét:

– Gyerek, mit vacakolsz, mint a bikafos teli-
holdkor? Hozzad má azt a miafenét!!!

Türelmét veszítve odajött, lekevert két fülest,
előkapta a gumikalapácsot.

– Vak vagy, gyerek? Kiveri a szemedet!

Béla bá' nem állhatta meg szó nélkül, amikor
álmag, gyakorlatlan kalapálással véstem egy
párkányelemet.

– Kölyök! Úgy fogod aszt a kurva szerszámot,
mint szűz a liliom faszát! Markold már meg fér-
fiasan, rossz nézni, ahogy szerencsétlenkedel. Ha
itt sokáig pilinckázol, besötétedik.

Herkules, az örököltyönös, macskabajszos mű-
vezetónk kizárólag Béla bá'nak, Kiss bácsinak,
Bandi bá'nak válaszolt tisztességesen. Nekünk,
ifjaknak, vagy a segéd munkás-állományunk
ásítva, alig-alig. Anti bá' meg is jegyezte: „Hal-
lod? Nem értem, hogy mire olyan nagyvonalú!”

A fizetéspapíromon láttam, hogy valami nem
stimmel, odavakkantottam Herkuleshez az iroda-
ajtónál... úgy bámult visszafordultában, mint
Bud Spencer, amikor hátulról ötödszörre üti
fejbe egy jelentéktelen statisztát. Majdnem
csukott szemmel, unottan ment be az irodába.

Már a lajhármozgású Sanyi is távozott topis
trappergatyájában, maga után húzva drasztikus 8x4
dezodorjának „illatát”. Mint késve eszmélő bron-
toszaurusz, döböntem rá: „Valami nincs rendben,
ennyit csak nem késheet a válasszal”. Visszafogottan
kopogtam. Semmi. Szapora szívdobogással
nyitottam be. Nem mertem felkelteni a karosszé-
kben hátrazuhan fejfel, nyitott szájjal horkoló főnök
urat. A szája szélén sétálgató döglégy látványának
öröme jelentett csak némi elégtételt.

Herkules egy csipős, téli reggelen a parlament
előtt adta ki az ukázt.

– Béla! A negyediken Bandival rakjátok már
fel azt a három párkányt. Azután idelelt moz-
gassátok az anyagot...

Bandi bá', idült alkoholizmus ide, idült alko-
holizmus oda, remek anyagmozgató volt. Kér-
ges, száraz kezeivel – akár a markoló – biztosan
fogott. A sörhűtéshez is mesterien értett.

– ...és ha megvagytok, felmentek segíteni
összeszedni Antinak a sített!

A hetvenévesnek látszó Anti bá' valójában
negyvenéves volt. Egyszer befeketedett,
majdnem háromszázig szökött fel a vérnyomása.
Reggeli feles-gyógyszereit szertartásos mozdul-
lattal hörpintette ki. A vibrátor sem rezgett úgy,
mint a keze hajnalban. Amikor az első hármat
bedobta, rendszerint kilötyögtette a féldeci je-
lentős részét. A hatodiknak már csak a felét
löttyintette ki. A kollégák meglepték barátjukat
egy műanyag bögrével. Így az értékes erősítő már
nem veszett kárba többé. Pedig Anti bá' a kában
megélt hétköznapi ellenére betyárul tudott dol-
gozni, ha arról volt szó.

Főnökünk tovább marta, gyötörte magát. Egy
turistákkal zsúfolt busz tűnt fel a rakparton. A
jármű ablakai mögött táva maradtak a szájak.
A fejek Herkules felé fordultak, a sofőr bam-
bultában majdnem a Dunába hajtott.

Herkules hozzám kezdett beszélni:

– Kölyök! Kifugázod a szintet, és anyagot
keversz!

– Kiss bácsi, te figyeled a gyereket, és ha vég-
zett a sorral, lekeféled...

Néha kénytelenek voltunk beszünetelni a
melót, nagyleállásnál (anyaghiány), kisleállásnál
(rossz idő, áramszünet miatt). Alighogy behú-
zódtunk az öltözőbe, rögvést elzavartak sörét:
„Lóduj gyerek! Szedd össze az üvegeket! Ha
most jönél vissza, az is késő lenne.”

Kiss bácsi vezényletével trágár nőákat dalol-
tunk; tudtam, hogy nem vagyok egy Elton John,
meg is kaptam egyszer Anti bá' től.

„Hallod? Úgy kornyikálsz, mintha valaki a
harmadikról egy rézlavórba hugyozna!”

Gyakran zszugáztunk. Bandi bá' nyakon vert,
ha nem a legjobb lapot raktam ki.

– Miért a miafenét dobod ki? Ott a kezeden
a miafene! Aztat kellesz tenni!

Előkerült a hagyma, a házi kolbász, a fehér-
szalonna, az ecetes paprika, a kenyér. Unikum-
ként olykor hurka és bogácsi szárazbor. Amikor
összeért az alkoholszint az értelmi szinttel, jöt-
tek az ugratások, viccek, legtöbbször ugyanazok;
néha azért bepottyant egy-egy új. Főként velem,
a könnyű prédával, a legmaflábbal próbálkoz-
tak... csupán belőlem nézték ki, hogy akár tized-
szerre is beszívom.

Anti bá':

– Hallod öcsi? Vecsésen aszongya az újság,
ha lelősz egy kétszáz éves varjat, akkor kapól az
Önkormányzattól százezer forintot. Pusztítják a
veteményest. Érdekel? De egy évvel se nem lehet
több vagy kevesebb.

– Honnan tudom meg, hogy pont kétszáz
éves?

– Jól megrázod, aztán kikárogyja!

Jókat vidulva ilyenkor kórusban:

„Jól megszívtad megint! Hogy szophattál ek-
korát? Nahát, te gyerek! Sose gondolkodsz?”

Bandi bá':

– Honnén tudod meg, ha látsz egy fát, amin
golyafészkek vannak, hogy mennyi kiskölyka
fészkel a miafenékbe?

– Nem tudom.

– Ne legyél mán értetlen, mint egy félig sült
puccos toj. Nagyon egyszerű, gondolkodj! Tényleg
nem tudod?

– Nem.

– Csak annyit kellesz tegye', hogy odavezetsz
a fa alá egy szamarat, és amikor elkezdett lökni
hátulról, az a boldogságtól ritmust csapdos a
fülével, és erre a miafenék kidugják a fejüket,
mer' azt hiszik, hogy anyjuk jött meg kelepelve.

Úgy hozta az élet, hogy más területeken is
helyt kellett állnom. Bárhová is kerültem, vé-
giggondolva az eltt munkásveket, arra a meg-
állapodásra jutottam, hogy lehetett néha kemény
és kényelmetlen a munkásélet, mégsem biztos,
hogy beszívtam.

Irodalmi Jelen-bemutató Oslóban

Norvégia fővárosában, a fjordok és a vikingek hazájában mutatkozott be november közepén az Irodalmi Jelen. Nemcsak a lap életében volt nagy újdonság az oslói bemutatkozás, hanem az ott élő magyarok számára is, hiszen a magyar nagykövetség rezidenciáján két éve, amióta magyar esteket szerveznek, nem mutatkoztak be erdélyi szerzők erdélyi-budapesti irodalmi lappal. Az est házigazdája Kovács katáng Ferenc médiamérnök, író, műfordító, valamint Krausz Judit, a nagykövetség felesége volt.

Böszörményi Zoltán, az irodalmi lap fő-szerkesztője először az Aradon és Budapesten megjelenő lap koncepciójáról, az erdélyi és magyarországi terjesztés nehézségeiről, a szerzők és írásaik széles skálájáról beszélt a nagyszámú magyar ajkú közönségnek.

Nagyálmos Ildikó, a lap felelős szerkesztője legújabb, *Félmozdulat* című verseskötetéből, Pongrácz P. Mária, a lap prózaszerkesztője nemrég megjelent, *Arckép lepkékkel* című novelláskötetéből olvasott fel. A sort Böszörményi Zoltán zárta, aki szintén a napokban napvilágot látott *A szerelem illata* című kötetben megjelent szonettkoszorúval örvendeztette meg a lelkes és hálás közönséget, de emellett az Ulpius-Ház legfrissebb

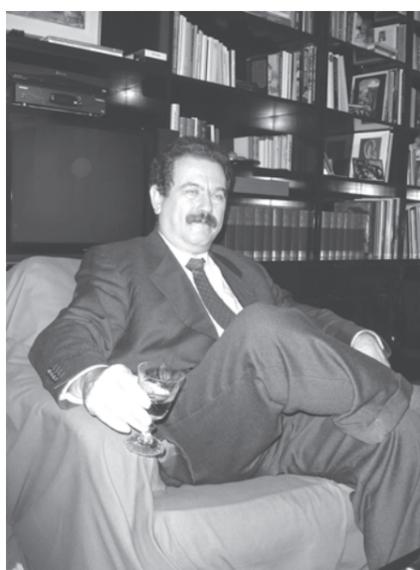
kiadványáról, a *Vanda örök* című regényéről is szólt.

Végül irodalommal kapcsolatos kérdésekkel bombázták a szerzőket az érdeklődő oslói magyarok, dedikálás után kötetlen beszélgetés alakult ki a lap munkatársai és a jelenlévők között, ahol a nagykövetség, Krausz György mellett Horváth András konzul is jelen volt.

Norvégiában hozzávetőleg kétezer magyar él, többnyire '56-osok és leszármazottaik, s amióta Krausz Györgyöt nevezték ki nagykövetnek, rendszeresen tartanak magyar esteket, ahová magyarországi neves írókat, költőket, képzőművészeket, színészeket hívnak meg. Az Irodalmi Jelen-est a 14. rendezvény volt.

A szerkesztők és a házigazda

Krausz György és felesége, Judit

Oslói magyarok

Horváth András konzul az érdeklődők között

EGY SZERZŐ – KÉT KÖTET

Böszörményi Zoltán

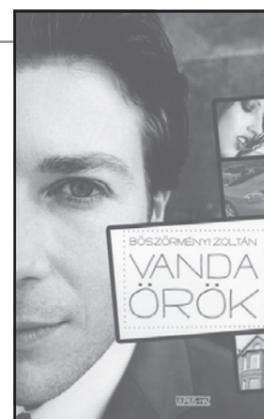
A szerelem illata

versek,
Kalligram, 2005

A 35 éves Rudolf menedzser egy autózsalonban. Felesége, Malvin a ruhatisztítóban dolgozik. Nem képesek kilépni az ördögi körből: a jobb megélhetés reményében látástól-vakulásig hajtanak. Eközben Rudolf – aki az egyetem filozófia szakának végzős diákja –, szenvedélyes szerelmi viszonyt folytat a csinos Vandával. Kapcsolatukban nincsenek korlátok: mindent szabad, és annak az ellenkezőjét is. S hogy kik alakítják még a fiatal ember sorsát? Például Nina, aki logikát és filozófiát tanul, de titokban felkapott prostituált, vagy Alfréd úr, az autólízing tulajdonosa, aki látszólag tisztességes ember, de sikkaszt és csalárd módon csődöt jelent.

Vanda örök

Míg gondolom, hogy létezem –
regény,
Ulpius-Ház, 2005

A 70 éves Makkai Ádám köszöntése

MAKKAI ÁDÁM

Őszi naphimnusz Krisztushoz

Ápolsz, rejtess hó-tüzű égi katlan,
hűvös-forró nap-menedéke, felhő!
Széjjelnyílsz, s a reggeli égen feljő
Krisztus a Napban.

Üdvözlég, ó fény, te örök teremtő!
Egyformán jókra s gonoszokra tűzöl –
kardoddal ha árnyakat éjbe űzöl
s ébred az erdő,

mind ránk öntöd zúgva teremtő véred.
Ősz van bár, kik lángpatakodból ittunk,
Ráállunk még egyszer a tette: izmunk
megfeszül érted:

köbe vésnők lángod örök szerelmét,
ám a várost sár bitorolja régen –
fázós gondok ördöge hajt az égen
s ölti ki nyelvét.

Könyvbe írnók, hittel elébed vágyva –
s tesped rajtunk őszi reménytelenség:
bűnünk súlya mind. Ez a gyáva restség
önmaga mása.

Hirdetnök, hogy jössz, hiszen égve vártunk –
s mégis néma szánkban az Isten-várás.
Őszbefordult, néma a táj és páras,
ködbe zihálunk.

Ám vigaszként fölfele törnek egyre
büszke fái: titkuk a bölcs önértzet:
végük földde vonzza erős gyökérzet
téli melege,

s egyre folyton zúg sokezer nyi forrás
hegymélyekben, emberi indulatban.
Bölcsesség ránk mosolyog, kék paplan:
– „Törpe vagy, óriás!”

Ápolj, rejtj el, százszínű égi katlan,
hűvös-forró napmenedéke, felhő!
Ó nyílj meg, s mi látjuk, az égen feljő
Krisztus a Napban.

Zengi vak ének, s mondj könyörögve áment!
Hullunk mind bár, tarka levél az ágon,
bennünk kél holtunkban az új karácsony
s gyúl ki az Advent,

szomjas lelkem vágya ezért csak anyyi:
olvassák meg lángjaid elhült testem,
s átúszván a hegykoszorúzó esten
Napba zuhanni.

(1954)

(Az ember teste)

Az ember teste kába labirintus,
melyet szolgál kar s láb: négy mameluk –
ezeknek én nem leszek haveruk,
mert túlteng bennük gőz, gáz, harci virtus.
Minden ember mini-feketelyuk.
Erő sem óvja – vakon körbe futkos –
s magába roskad... Csak a halál biztos.
Ha kétlenéd, why don't you have a look?
Hányszor zuhantál már a vak bioszba?
Ki mondja meg az utak zeg-zugát?
S a tenger kín poggyászát ki s mi hozta
karácsonyfadíszként felvarrni rád?
Zuhanni kell, kihunyni tudva bátran,
fény-embriók az éjjél-lyuk hasában.

(2003)

Büszkélkedni szoktunk azzal, hogy a magyar nép mily sok szülöttje vált világhírűvé. Büszkélkedni szoktunk, holott oly keveset ismerünk közülük. A 20. században több hullámban emigrált nyugatra a magyar szellemi elit, hol jobb-, hol baloldali ideológiák és diktatúrák elől menekítvén szellemük szabadságát. Művészek és tudósok ezreit becsülték meg egy jobb világban – és feledtették, feledték el őket itthon.

Nagy bűn a feledtetés, de még nagyobb bűn a feledés.

Irodalmunk – akárcsak nemzetünk – évtizedekig több ágra szakadva élt. Bár szinte két évtized állt rendelkezésünkre a rendszerváltás óta, még mindig nem sikerült egységesíteni, újrarajzolni hiányos térképét, átrendezni igazságtalan hierarchiáját – ezt legfeljebb néhány naiv, álmodozó filozof képzeleli így.

Ki gondolta volna, hogy az angol nyelvészet olyan alapkönyveit, mint az angol és amerikai idiomák szótárát és strukturájának leírását egy magyar anyanyelvű ember készíti el, angolra tanítván az angolokat? Ezek a (hivatalos és kalózkodásokban milliós példányszámokban eladott) alapművek szereztek világhírt a szak-

mában Makkai Ádámnak, a chicagói egyetem professzorának, Kanada és az Egyesült Államok Nyelvészeti Társasága többszörös elnökeinek.

Félelmetes szakmai pályafutása mellett Makkai Ádámnak, avagy Rettenetes Csik-hágói Zaddamnak odüsszeuszi élet adatott meg. Végigtanította a világot, ő volt a maláj királyfi nyelvtanára és feleségét, Arany Agnest Szingapúrban ismerte meg, elvégre hol egybeült találhatna egymásra két szerető magyar szív?

Sikeres élet, mondaná bárki, és emeritus professzorunk aligha panaszkodhat szakmai megbecsülésére, bárhol a világban, ahol érdeklő az embereket az angol nyelv.

Ellenben panaszkodhat költői munkásságának kvázi-ismeretlenségére.

Mondjuk, nem újdonság ez a nyugati magyar költők esetében. Itt van mindjárt a legkézenfekvőbb példa: Faludy György, aki a közönség körében kétségkívül a legszeretettebb, legolvasottabb és legeladottabb magyar költő, ámde a szakma még mindig nem hajlandó komolyan venni.

Nem újdonság, de elkésztő igazságtalanság. Makkai Ádám több száz versből álló költői életműve mind a közönség, mind a szakma előtt

aránylag ismeretlen. Holott egyike legnagyobb kortársainknak. A világ egyik legprofesszionálisabb nyelvészének – logikus – hatalmas fegyvere a nyelv. Emellé társul az, hogy Makkai nyughatatlan antropozófus-filozófus, izgalmas filozófiai világában istenek és démonok táncolnak a Lét misztikus zenéjére. Ugyanakkor költőnk vérből szerelmes, aki számára sosem hal meg a szerelem és az erotika. Mély és magas gondolat, valamint tomboló érzések töltik ki a legművesebb formát, egy csodálatos és izgalmas, rendkívül sokrétű, színes költészetet eredményezve.

Makkai Ádám 70 éves. A Professzor nyugdíjba vonult, ámde a Költő sosem nyugdíjaztatik. Az utóbbi években – többek között az Irodalmi Jelen hasábjain – Makkai tanúságát tettem, mily redivivusa van költészetének, melynek tüze még nagyobb lánggal lobog, mint az elmúlt évtizedekben. Mit is kívánhatnánk szebbet Néki, mint a közönség és a szakma odafigyelését, hogy költői munkássága megkapja méltó elismerését és rangját a kortárs magyar irodalomban, hogy versei oly híresek legyenek a magyar nyelvterületeken, mint nyelvészeti munkássága a földkerekségen.

ORBÁN JÁNOS DÉNES

MAKKAI ÁDÁM költő, műfordító és világhírű nyelvész 1935-ben született Budapesten. Édesapja Makkai János, országgyűlési képviselő, édesanyja az erdélyi Ignác Rózsa, író- és színésznő. Nagybátyja és keresztapja Makkai Sándor, Erdély híres írója és református püspöke.

A háborút követően, majd a Rákosi-korszakban a „politikailag inkorrekt” család nehéz helyzetbe kerül, így az ifjú bölcsész Makkai Ádám az '56-os forradalmat követően Amerikába távozik, korábban disszidált apját követve. A Harvardon orosz-francia szakot végez, majd két évig a Hawaii szigeteken tanít. Ezt követően magiszteri, majd doktori fokozatot szerez a Yale Universityn.

Doktori disszertációja, az *Idiom Structure in English* (Az angol nyelv idiomáinak strukturája), melyet a későbbiekben többször kibővít, az angol nyelvészet egyik alapkönyvévé válik és éveken belül meghozza a világhírnevet szerzőjének. Makkai a legrangosabb amerikai egyetem tanára lesz, de több évig tanít és kutató Hong Kongban, Szingapúrban és Malajziában is (ahol egyetemi tevékenysége mellett a királyfi nyelvtanára). Angolul, magyarul, németül, franciául, oroszul és latinul ír, de nyelvtudása korántsem merül ki „ennyiben”, kutatási területébe beletartoznak a germán és a latin nyelvek mellett a görög, a szanszkrit, az oszláv, az indokínai nyelvek és dialektusok, de még a kenyai kipszigisz-kalenjin nyelv is.

Alapítója és négyszer újraválasztott elnöke a LACUS-nak, Kanada és az Egyesült Államok Nyelvészeti Társaságának. A világtúrát követően a Chicagói Egyetem emeritus professzora lesz. Társ szerzője az angol nyelv Webster-enciklopédiájának; az amerikai idiomákat összefoglaló szótára számtalan kiadást ér meg és több millió példányban kelt el.

A kisebbségi helyzetbe került magyarságért harcoló Ignác Rózsa és Makkai Sándor, valamint az '56-os forradalom szellemét követve az angolokat angolra oktató Makkai Ádám a magyar kultúra egyik legjelentősebb nyugati nagykövetévé válik. Gigászi munkája a magyar költészet hatalmas, kétkötetes antológiája, az *In Quest of the Miracle Stag* (A csodaszarvas nyomában), amely mintegy 2500 oldalon mutatja be a magyar költészetet, az ősköltésztől napjainkig.

Költészete, melyet ifjúkorától napjainkig egyre intenzívebben művel, a lány elégekütségétől az extravagáns költői játékokig számos skálát foglal magába. Elképesztő nyelvészeti tudása a versírásban is érvényesül, a forma, a nyelvjáték, a nyelvi íz nagymestere, aki a végső határokig ki tudja aknázni a magyar nyelv képlekenységét. Mindez különleges gondolatossággal társul, egyedi filozófiai és antropozófiai teóriákkal és gyakran politikummal is, ha ostorozni kell a folyamatosan tévúton tévelygőket.

Aztán, ha versbe fogni mernél...

Aztán, ha versbe fogni mernél
tégllakkal rakd meg zsákokat,
behúnyt szemekkel harcba menjél,
s ha kell, vakítsd meg magad.
Mondom, ha versbe fogni mernél
sebekkel mard magad körül,
vagy hegyet hordva énekeljél
ha félsz, hogy tested félre dül.
Most billegj jobbra-balra, lassan
gyorsulhatsz is, csak el ne ess!
Pördülj! S a súly e pillanatban
könnyűség vad forrása lesz.
Nem állíthat meg semmi többé,
magad sem. Lég páncélja véd –
ujjadból szikra hull. És tömbbé
mervül mind a dúlt beszéd.
Árammal telt a mozdulásod:
amire nézel, égni kezd –
isteni lesz a rossz, a vásott,
s két ceruzád: tákolt kereszt.
Pergő lapok a messi házak,
s a madarak: betűfolyam.
Tudod: az üdv az esti lázak
látó részességében van.
Most már ocsúdhatsz. Menned kéne
valami vacsora után.
Révületednek itt a vége:
nicsak, esett ma délután.
Kinézel. Látsz. Vagy látni vélsz csak?
Ködöt hasít a lámpafény.
Levelet hoznak. Vártad. Írtak.
S szólsz: „...tévedés... nem az enyém...”

(1958)

MAKKAI ÁDÁM költői művei

1966 – **Szomj és ecet.** Versek. (AMI) – Amerikai Magyar Írók, Los Angeles, 1066. Kolozsvári Pál rajzaival. 159 old.

1970 – **K a négyzetten egyenlő tizenhárommal.** Versek. (AMI), Chicago. 112 old.

1991 – **Jupiter szemé.** Összegyűjtött és válogatott versek. Héttorony könyvkiadó, Budapest. 284 old.

1996 – **Cantio Nocturna Peregrini.** Corvina, Budapest – Atlantis-Centaur, Chicago. 157 old. J.W. Goethe „A vándor éji dala” c. versének legfontosabb magyar fordításai (Kosztolányi D., Tóth Á., Szabó L.) majd 12 variáció német, angol, francia, spanyol, magyar, latin és orosz nyelven, plusz magyar prózafordítások és egy kísérő tanulmány.

1999 – **Cantio Nocturna Peregrini Aviumque.** Az 1996-os Goethe-kötet kiterjesztve nyolc nyelvre az olasz hozzáadásával, egy német és

egy angol nyelvű tanulmánnyal bővítve. Tertia kiadó, Budapest – Atlantis-Centaur, Chicago. Az 1999-es Frankfurti könyvkiállításon jelent meg a Magyar Kulturális Örökség Minisztériuma, és a New York-i Ladányi Alapítvány támogatásával. Tartalmazza Ladányi Imre hét képversét. 298 old.

2002 – **Üristen! Engedj meghalni! Petőfi Sándor pokoljárása és megidvezülése.** Árgus kiadó, Székesfehérvár, és C.E.T. Belvárosi kiadó, Budapest. Első kiadás. 337 old.

2003 – u.a., második kiadás.

2004 – **Az erő.** Szabálytalan önéletrajz versben és prózában. C.E.T. Belvárosi kiadó, Budapest. 154 old.

2005 – **Jézus és a démonok imája.** Összegyűjtött versek (1952–2005). Atlantis-Centaur Chicago – Tinta Kiadó Budapest. 568 old.

FORGÁCH ANDRÁS

Chanchu Skóciában

Covepark

AZ ELŐKÉSZÜLETEK

Berendezkedni az írásra: az előkészületek. Amíg nem teszed meg a megfelelő előkészületeket, hiába teszel úgy, mintha írnál (még ha nem tudható is pontosan, hogy *mik* ezek az előkészületek): az nem írás. Van, hogy tíz évig teszel úgy, mintha írnál, és tíz évig nem írsz. Vagy húszig. Hiába is írsz, az nem írás. Aztán egy reggel, vagy délután, vagy koradélután, vagy hajnalban, vagy éjjel kettőkor, ha szerencséd van, *írni* kezdsz. És onnantól megy már. Egészen addig, míg el nem hagyod rontani. Mert azt is el lehet rontani, ami megy már. És akkor fuccs az előkészületeknek. Úgyhogy hiába is szeretnéd, az előkészületekre sem számíthatsz már. Hanem mire? Én tudjam?

SIETTETÉS 1.

Mivelhogy úgymond nem szabad siettetni a dolgokat, az ember néha teljesen leáll – és aztán már fogalma sincs róla, mi az, siettetni vagy lassítani, mert egyszerűen semmi sem jut az eszébe –, rendben, elismerem, ez a legtermékenyebb állapot, *alappangás*, azonban sajnos nem tudható (némi tapasztalattal talán sejtethető), hogy lesz-e belőle valami, születik-e, keletkezik-e, és az-e, aminek születnie, keletkeznie kellene.

SIETTETÉS 2.

Vannak, akik úgy bújnak ki valamilyen feladat alól, amit valakik rájuk, vagy ők saját magukra mértek, hogy elméleteket gyártanak a siettetésről. Nem szabad siettetni azt sem, hogy az ember ne siettesen. Elég, ha írunk, amikor eszünkbe jut valami, legalábbis Skóciában.

SORREND

Mindig azon csodálkozom, illetve minduntalan (meg újra) rájövök, hogy azért kell írnom, hogy megtudjam, milyen sorrendben szeretem a szavakat leírni.

KIMAGYARÁZKODÁS

Ne kényszeríts rá, hogy kimagyarázkozzam. Abban a pillanatban, hogy magyarázkozzam kellene, máris egy kimagyarázhatatlan helyzetbe keveredném, mondta Chanchu, akinek váratlanul nőügye akadt. (Most nem akarom elmagyarázni, milyen. Chanchu és a nők. Úristen.)

SZOMJ

– Na jó, akkor mégse vagyok szomjas – mondta a kiskacsa magának, mikor rájött, hogy a szikla pereméről mégse éri el a vizet a csőrével, hiába nyújtogatja a nyakát, és feladta. Pedig szomjas volt. Visszacamogott a meredélyen, és leült a testvérei mellé. Egy darabig az is mulasztja a szomját. Ha az ember leül.

BERENDEZKEDÉS

Nagyon fontos *berendezkedni* az írásra. Hogy komolyan vegyüek. De éppen mert nagyon fontos, nem elég. Ami *nagyon fontos* hozzá, az biztos, hogy nem elég.

AZ ÍRÁSRÓL

Fény és zene: ennyi volna az írás, nemde? MEGÉRKEZÉS

Amikor az alkonyról, ami itt végtelenül sokáig tart, és voltaképpen egybefolyik a hajnallal, rajongani kezdünk, és pedig azok szavával, akik előttünk laktak itt.

MIT AKARSZ?

Most azt akarod leírni, amit láttál, vagy szépen, megrendítően, hátborzongatóan, összehasonlíthatatlanul, meglepően, fájdalmasan, együgyűen, bolondosan, irgalmatlanul, mintegy mellékesen, de mégis kihagyhatatlanul és hozzávetőleg megkerülhetetlenül – muzsikálni akarsz?

IMA

A tó színe – Bruria – mozdulatlan – Bruria – a buta kacsa siklik rajta gyönyörűen – Bruria – és kerreg, ami riasztó, rosszkedvű és hívogató jelzés – Bruria – a magányos, buta fiúkacsa – Bruria – a napfelkeltétől megvilágított hegylancok bensőséges türkiz ragyogása – Bruria – gyönyörűen tükröződik a vízben a buta kacsa – Bruria – az enyhén megremegő víz felületén borzongások futnak végig, a víz-hártyán, nem hullám, csak reszketés – Bruria – nem érti a világot a buta fiúkacsa – Bruria – nem is fiú, fiatal férfi, nemzöképes – Bruria – eddig mindig olyan egyszerűen ment, megjelentél és kaptad a kenyérmorzsákat –

Bruria – milyen nehéz is buta kacsának lenni – Bruria – a borzas farktollú, türkizfejű, fehérgalléros, barnamellényes buta kacsa a kép része, a hajnali tó hibátlan tartozéka – Bruria – siklik a vízben, kerreg – Bruria – háttérben a fekete skót füvek bozontos száalai, a hegyek napfényben fűdő borzas gerince, mint a hosszúszerű, zömök méla barna tehéneké, két szarvuk között a homlokukra boruló fésületlen lobonccal, mert a táj olyan, mint az állatai, s az állatok, mint a táj – Bruria – a birkák lobonca úgy lóg, mint a sövényfalak – Bruria – és a sárga viráguhataggal borított gorse (a tüskés rekettye) bokorban megbúvó hétgyerekes proletáranya – Bruria – előrejön, hogy kikérelje a terepet – Bruria – mögötte a kicsinyei, a kis ártatlankák – Bruria – még nem látszik rajtuk, micsoda veszett szamuráj-harcosok lesznek egyetlen kenyércsfrang okán – Bruria – jaj, az egyik elveszett, már csak hatan vannak – Bruria – na tessék, megjött a rendkívül bonyolult viselkedő elhízott kispolgár házaspár is: a nő fekete, a férje lazán vág oda – Bruria – csak jelzésszerűen a csőrével, nem harcol, nincs is rá szüksége, napoznak, mindenki mást letaszítva a szikláról, elhanyagoltan is elegánsak – Bruria – siklanak a reggelben a tükörsíma felületen – Bruria – mint egy exponenciális egyenlet görbéjén, mint egy senior korcsolyabajnokság verhetetlen kettőse, nincs duplaaxel, csupán ez a siklás, könnyedén, hogy szinte elröppülnek, nem látszik, hogy az úr milyen brutális, s hogy csőrével betört már néhány kacsafejet, kitépett néhány kacsatollat, megvakított néhány óvatlanul becsületes ellenfelet – Bruria – még el sem kezdődött a nap, még nem is történt semmi – csak minden – Bruria

JEAN

Nem kell kibékülni a világgal, nem kell békét kötni egy csomó mindennel, nem kell udvarolni, lehet élni úgy is, hogy az ember háborút üzen, vagyis elfogadja, hogy nem fogadják el, ebbe bele lehet törődni, pontosabban gyönyörű, monumentális, sziklához, sarkvidéki jéghegyekhez hasonló, mégis micsoda gepárdfutású, ruganyos, nyílt, brutális nyelvi katedrálisokat lehet ebből a keserű nyálból, a gyűlöletből, az el nem fogadottságból felépíteni. Amikor az ember hirtelen

megtalálja önmagán belül azt az izzó pontot, azt az erőt sugárzó magot, ahonnan másokra sugározni tud, ahonnan önmagának erőt ad, erőt merít (gyűlölöm a dadogó formulákat, az ismétlésben történő önkijavítást, mégsem javítom ki most, mert mégis valahogy igaz ez a dadogás), Jean (Genet) azt mutatja meg, cáfolhatatlan, mégis irracionális módon, irracionális, vagyis cáfolhatatlan módon, hogy az emberi helyzet a leginkább tetszőleges pontból is egyetemessé tehető – ő a mi küldöttünk, tiszteletbeli konzulunk, szemünk a fegyintézetek világában, a javító-nevelő intézetek torz, gonosz és érzéki világában, egy furcsa szem, olyan szem, amilyennel mi valószínűleg sohasem nézhetnénk, de most már ezen a szememen keresztül látjuk az egészet, és ehhez Jean-nak (Genet-nek – azaz Rekettyének, Rekettye Jánosnak), nem kellett mindenkivel a lelkében békét kötnie, nem kellett kinyalnia a francia nagykövet seggét Tokióban, sem szavazati jogot szereznie, vagy becsületrendet, csak megtalálni azt a pontot, még ha milliószor ki is kellett vernie a saját farkát érte, ahonnan az Egész felépíthető.

SMS

Dear Alexia, thank you for the cool wine! Xiaoli would like to know if there is a hairdresser open tomorrow in Kilcleggan? Or where? Andy

ÍRNI

– Megszólaltatni a zenét – mondta Chanchu Skóciában –, azaz szavakat adni a zenének, zenélni hagyni a szavakból álló lélegzetünket. – Ennyi – tette hozzá szemhunyorítva (kissé talán, mint Kádár, cinikusan) – ennyi a kunszt – és a súlyosan alázuhogó szürke skót esőbe meredt.

KIS SKÓT MŰFAJTAN

A regény: sors, párhuzam, tartam, világjód A dráma: fordulat, végzet, harc, kiegyezés A vers: dal, boldogság, fátum, pillanat ÚGY (SÍRFELIRAT EGY SKÓT TEMETŐBEN)

„Úgy tenni, mintha nem tennénk – Úgy lenni, mintha nem lennénk.”

AZT

Azt akarom, hogy örökre nézhessem azt a bokrot a tó túlfelén. Azt, hogy ha akarom, nézhessem örökre is, ne csak valameddig. Hogy úgy legyen, mintha öröktől nézném és örökre, azt a bokrot ott.

AZ ÍRÁSRÓL

Egy szó egymás mellett. Ennyi, nemde?

PELDA

Hátát a közkönyvtárnak döntve sírt.

VÁRADI PÉTER

De Sade a várandóssal beszél

Megtervezük, mint sírt az özvegyek. Mert hogyha torzszülötkeket kapunk, adhatunk

nekik jó életet? Nem éri meg a roncs, amely a lábára sem áll. Jobban jár,

ha kivesszük időben. Vagy ha ép, kifejlett, úgy időt kímél neked, ismered

ha már előre annak módjait, hogyan nevelj beléje oly modort, hogy tagot

szavakkal ismételve céljaink hibátlan mantráját miként imát, élje át.

Mert nem látszik rajta elég korán, ha nevelés nem fogja. Szüntelen üthetem

a korcsot, hogyha már itt elrontod! De felépítjük együtt, hogy milyen hobbi kell

neki, milyen szigort kell bírnia, kínosan kitaláljuk, mit szeret. Tisztelet

lesz benne. Félelem. Látványosan mégsem szabad meghunyászkodnia, szoknia

kell csak kezünkhöz, mert lelkében és tervezetünk-préselte testében feltétlen

fennmaradásunk – megérted te ezt? Ezért csináljad hát, ne jó gyerek kórterem-

szagú bőre miatt, de kell a rend örökléte – s inkább pusztítsad el, mintsem el-

korcsosuljon a törvény...

Designerek

Amikor felbolydult designerek sötét szobában állva és vakon hadonászva tervezni kezdenek,

hogy tustinta folyik a falakon, majd egymást fikázva újítanak a még vadabb és torzabb alakon

egy utolsót, hogy nincsen már anyag, amelyben formát tudna ölteni, és úgy számolják fel a tárgyakat,

hogy közben mind belátja, hogy zseni (akinek oly fájdalmas sorsa van, hogy utólag fogják megérteni):

a jövő ölt formát anyagtalán közvetlenségben és a pillanat tört részéig, mint Farkas Bertalan

Kubaszov oldalán míg áthaladt a ponton, honnan nem zuhan le már a felszínre az izzó vasdarab,

a gondolat kiterjedve megáll az ormon, melyet sűrű kő takart, mint egy tömegtelen testű madár,

és figyel a hegy mögött a part körívet, amit hullám-görgeteg lüktetve felapróz, de összetart,

marva sziklába apróbb öblöket, míg sísteregve fenn a víz-színen tartja magát a part, az Ösöreg.

Megtörténik, de nem történelem, és ezergyökerű, akár a fák, melyekben nincsen semmi érzelem,

és gyökér-hajtásként élnek tovább, ha törzsük elhasad...

Equilibrium

A fene kem zsidbadt el először, csak aztán a térdem, ahogy az árok szélén ültem, ahova Éva parancsolt. Szerinte, ha engem nem látnak, egy magányos fiatal lány látványára könnyebben megállnak az autók. Hát autóban nem volt hiány, sehogy nem akart elcsendesedni fölöttem a zúgásuk, de barátnóm a nagy fenekével, meg az oszlopforma lábaival nem volt elég szép hozzá, hogy valaki fel is vegyen bennünket. Éva egy idő után csak bosszankodott, és az öklét rázta, ahogy utánuk nézett.

Én meg csak ültem tovább a partoldalban, egy apró, hegyes levelű bokor alatt, aminek nem tudtam a nevét, pedig nálunk otthon is nőttek ilyen bokrok, sok ház elé is ezt a fajtát ültették dísznek s porfogónak. Cigarettaztam, és ahelyett, hogy én is bosszankodtam volna, azon tűnődtem, hogy nem vagyunk elég szépek, pedig most vagyunk fiatalok, és mikor legyen szép az ember, ha nem tizennyolc éves korában. Én túlságosan is vékony voltam, a vállaim satnyák, a karjaim meg akár a faágak, ő meg a magas természetnek köszönhetően kinőtt ugyan valamit a gyerekkori kövérségéből, de ahhoz, hogy csinos legyen, többet kellett volna.

A felvételnket is, ami aznap délelőtt volt, valahogy másképp képzeltem el, és nem úgy, hogy betonkeverő gépek, sódér és mézshalmok között kell majd átvergődnünk a főiskola udvarán, hogy egy jellegtelen lapos tetejű épületben vizsgáljunk. És ezért utaztunk kétszáz kilométert. Már abban sem voltam biztos, hogy olyan jól sikerült... A gimiben mindenki tudta, hogy én vagyok a legjobb történelmes, meg magyaros, de magasról tettem rá, ha nem voltam tele éppen ötösökkel. Aztán negyedikre kiderült, nem lesz meg a pontszámom az egyetemi felvételihez, így jött szóba a tanítóképző. Engem annyira nem érdekelt az egész, hogy a jelentkezési lapomat is Éva töltötte ki. Most hazafelé tartottunk, éhesek voltunk, és fáradtak a sok gyaloglástól, és nem hiányzott, hogy leragadjunk a fűt mellett.

Már a sötétség apró kék foltjai ültek meg a répalevelek között mert ha nem mondtam volna még, egész idő alatt egy hatalmas marharépa föld szélén ücsörögtem –, mikor Éva a háta mögé mutatott, ahol az a településfele terült el, hogy menjünk, nézzünk be arra a helyre, és tudtam, hogy arra gondol, hogy meg is aludhatnánk ott, persze külön, mert mi csak barátok voltunk. Szerintem ez látszott is rajtuk. Elég sok fantáziája kellett hogy legyen annak, aki bennünket egy párnak nézett.

Engem többnyire csak a barátjuknak tartottak a lányok, ezért aztán úgy igazán, már hogy hónapokig kitartson, nem jártam senkivel, de ez nem jelentette azt, hogy ne lettem volna nővel. Ezt most nem hengegésből mondom, csak ez egy másik történet...

Hamar elértük a legszélső házakat. A kutyák mindenhol megugattak bennünket. Takaros, egyforma portákat láttunk a vállmagasságú léckerítések mögött, virágoskerttel és baromfiudvarral.

Én mindig Éva mögött maradtam, a két böhmőnagy utazótáskával. Éva a fizimiskámra is ügyelt: berakatta velem a nadrágomba a Jugoszláviából hozatott MG márkájú farmingingemet, és a hajamat is a fülem mögé kellett raknom, hogy, ahogy mondta, normálisnak nézzek ki. Végig ő beszélt, ő zörgette a kikapukat meg a léckerítéseket – de végül csak ahhoz volt bátorsága, hogy megkérdezze, hol találhatunk éjszakára szállást. Szóval úgy általában. Azt az idős, alacsony, vékony feketeruhás asszonyt megjegyeztem, mert miközben kukoricadarás kezét a kötényébe törölte, jóformán ránk sem nézett, úgy mondta, hogy szállásról ő a faluban nem is hallott, és már fordult is vissza a dolga után. De ő legalább kijött a kapuhoz, mert mások még arra sem vették a fáradságot, csak úgy ki-kibáltak nekünk a gangról, a konyhájuk küszöbéről vagy a disznóól mellől.

– Nem szeretik itt az idegeneket – jegyezte meg Éva. De azért védte őket. Szerinte rossz időpontot választottunk, ilyenkor a jószágot etetik.

– Később meg magukat, még később meg a híradót nézik, és így tovább, mert aztán van a főfilm, aztán meg alszanak, és akkor meg azért zavarod őket. – Nem voltak illúzióim azon az estén.

Vízet is sarki kútnál ittunk, mert már nagyon szomjasak voltunk, csak úgy a tenyerünkbe. Akkor láttam meg, hogy lehajoltam, hogy a következő sarok környékén fénykör esik a járdára.

Biztos vagyok benne, hogy azért mertünk bemenni abba a kocsmába, ahol olajos padló, ragacsos asztalok, és legyenek raja várt bennünket, mert a kocsmáros nő volt, bár az érdeklődés leg-

PÁNICS FERENC

Manuel színháza

kisebb szikráját is hiába kerestük a szemében. Rövid hajú, molett, középkorú teremtés volt, meg sem próbáltunk szóba elegyedni vele. Én két deci fehérbort kértem, mert már kezdem fájni, Éva egy deci barackpálinkát. Közvetlenül a bejárat mellett felszabadult egy asztal. Éva háttal állt meg a kocsmák közönségének, pedig azok a munkaruhás helybeliek nem bánták volna, ha szembefordul velük. Egy nagydarab, széles nyakú, széles arcú srác kihívóan nézte, Éva viszonzta a pillantását, de aztán szerencsére több nem történt. Gyorsan felhajtottam az italomat, Évát sem kellett nógatni, nem bántam, mikor végre elindultunk. Nem követelt senki bennünket. Amikor aztán megláttuk azokat a plakátokat, megfedekeztek a kocsmáról. Olyanok voltak, akár a cirkuszi plakátok, csak nem oroszlanokat, meg elefántokat ábrázoltak, hanem Manuelt, úgy ahogy később megismertük, abban a nagy kerek kalapban, vadászpuskával a kezében, mögötte széksorokban a közönsége. Volt, amelyiket csak úgy állva támasztották a fák törzséhez. Sematikusak voltak ezek a rajzok, Manuel vonásait például lágyabbnak, szelídebbnek mutatták, és a hajusza is nagyobb volt, mint a valóságban. És egészében fiatalabbnak látszott a koránál. A plakátokat követve értük el a teret.

A díszvilágításból – nemcsak az utcai lámpák égtek, a fákrol is villanykörték lógtak – meg a sürgés-forgásból, ami a téren zajlott, azt hittem, színházi előadás lesz, Éva meg azt, hogy lakodalom. De ki tart lakodalmat szerdán?

A készülődés már jó ideje tartott. Am az asztalokat, székeket nem overallos díszletmunkások, hanem lila selyemruhákba öltözött csinos, fiatal lányok pakolták. Éva kifejezésével, egyszerűen volt mind. A lányok éppen az egymásnak tolt asztalokat, úgy nyolcat, tízet egyszerre, terítettek le vörös vászontérítővel. A terítővel egyszerre három-három lány foglalatzkodott, kettő terítette, a harmadik simította a vásznakat. Az asztalokkal szemben, a tér másik oldalán egy sor széket, könnyű faszékeket, meg csövászakat is, amilyenek az iskolákban is vannak, pakoltak a lányok a járdára, közvetlen a házak elé. Némán dolgoztak. Közben azok a lányok, akik végeztek az asztalokkal, faállványokat helyeztek rájuk, majd azokra más lányok koszorúkat hoztak, és felaggatták rájuk, szorosan, hogy ne lehessen átlátni rajtuk. A koszorúk élő virágokból készültek, és nem voltak rajtuk szalagok. Az asztalok az utcák teljes hosszában húzódtak, az (utca)sarkoknál természetesen derékszöveget zártak be. Valahogy úgy nézett ki az egész, mint amikor egy négyzetet egy nagyobb négyzet szorongat, meg egy kisebb, ha a székeket is veszem...

Szépek voltak a lila ruhás lányok, bizony nagyon szépek, de én különösen egynek kerestem a tekintetét. Ő dolgozott a legközelebb hozzánk, és nekem az volt a benyomásom, mintha ügyelt is volna rá, hogy a közelünkben legyen. Arca jobbfelén apró vörös folt, tűzfolt volt, de ez csak kiemelte szépségét. Első pillantásra beleszerettem. Már csak őt láttam, figyeltem, ahogy dolgozik. Úgy tűnt, nincs ellenére a dolog, mindig úgy helyezkedett, hogy szembe legyen velem, párszor viszonzta is a pillantásomat, ilyenkor a mosolyával is megajándékozott.

– Csak meg ne pörkölődj... – hallottam a hátam mögül a barátnóm hangját.

Alig figyeltem rá, azon töprengtem, hogyan juthatnék a lány közelébe, aki most a székeket kezdte el pakolni. Egyszerre kettőt emelt fel, de abban a magas sarkú körömcipőben, amit a lábán hordott, csak botladozott velük a magas fűben, ami a vizesárok között nőtt.

Nem láttam csodálkozást a szemében, sem ellenkezést a mozdulataiban, sőt mintha megkönnyebbült volna, mikor átvettem tőle a székeket. A karunk egy pillanatra összeért.

– Köszönöm – mondta a lány, azzal lesimította a ruháját, és otthagyt; csatlakozott a többiekhez, akik koszorúkkal megrakodva az utca végére tartottak. Nevetgélve beszélgettek, majd felém mutogattak.

– Mi az? Mi történt? Mi baj, lányok? – A hang a közelünkben parkoló sárga lakókocsik felől jött, melyek eddig elkerülték a figyelmünket.

Egy ötven év körüli, alacsony, jelenségként még mindig csinos szőke nő állt lakókocsija lépcsőjén, rövid csincsilabundát viselt. Fázósan húzta össze magát. – Vigyázzatok, jól tömjétek be a réseket. Tudjátok, hogy Manuel a múltkor nagyon mérges volt, mert azt mondta, hogy akkora lukakat hagyatok a koszorúk között, hogy nem hogy a puskája csöve, de az ökle is kifért volna rajta, és mivel a reflektorok őt is megvilágították, szerinte nem volt izgalmas a közönségnek a játék. Azt mondta, át fogja szervezni a számot. De szerintem így hagyja, ma este biztos nem lesz változás, mert arról nekem tudnom kellene.

A csincsilabundás nő azt mondta, rögtön észrevett bennünket, ahogy a térre érkeztünk, meg, hogy nagyon rokonszenvesek vagyunk neki. Egész eddig a lakókocsijából figyelt minket.

Éva meg ő nagyon hamar összebarkáztak.

– Kicsit ideges vagyok. Később kezdtem ma a pakolást, és mindjárt kezdünk – mondta, mire visszaértem hozzájuk, azzal elrohant, de előtte még azt mondta, hát Isten hozott benneteket Manuel színházában, ahol a néző is lehet színész.

A játék lényegét Éva magyarázta el. A nézők a székeken ülnek, a járdán. Mindig csak a páros oldalakat építik be, mert Manuel nem szereti a páratlan számokat. A székeket érkezési sorrendben kötelesek elfoglalni. Dulakodni, veszekedni az ülhelyek miatt tilos. A rendbontók automatikusan kizárják magukat a játékból. Mindegyik néző feje mellett kislámpa világít. A játék pénzdíjas. Az első szerencsés, akinek a feje mellől Manuel kilövi a lámpát, egyszeres pénzt kap. A következő kétszeres, az utána következő háromszoros pénzt kap. A nyereségy azonban csak akkor jár, ha a lámpa kialszik. Az előadásokon általában a huszonhárom-huszonnégy-huszonöt-szörös nyereségyekig jutnak el a nyertesek. A nyitóösszeg általában százezer, jelen esetben forint, mindig az adott ország pénzneme. Azután következnek a hajtóvadászok. Akit Manuel megsebesít, az veszt. Aki megéri a reggelt, a kétszeresét kapja, mint a székekre lövés nyertese. De ez nagyon ritka, hogy ez a nyereségyösszeg, mely ötmillió a megfelelő pénznemben, kifizetésre kerüljön, mert Manuel elől szinte lehetetlen meglőgni, ilyenkor ugyanis fél kilométeres körzetben lezárják a környező utcákat, és Manuel engedélyt kap arra is, mert ez is a műsorhoz tartozik, hogy átkutassa az udvarokat, még a padlásokat is. Én kíváncsi voltam rá, hogy harcolni például lehet-e ellene, vagy csak menekülni lehet, de ezt Éva nem tudta.

Végig a csincsilabundás nő lakókocsija mellett maradtunk, a semleges zónában. Innen alig lehetett valamit látni. Manuelt sem láttuk, mert a lányok sövényből folyosót építettek neki. Erre azért volt szükség, hogy nehogy valaki az út túloldaláról jelezzon valamelyik nézőnek.

– Te sem akarsz játszani, ugye? – kérdezte Éva.

– Nem – mondtam.

– Azért – mondta erre Éva, majd hozzátette –, mert csalódtam volna benned. – Azzal letelepedett a lakókocsi lépcsőjére. – Tudod mit felejtettünk el kérni ettől a nőtől? – szólalt meg kis idő múlva. – Kaját, érte? Azt nyugodtan kérhettünk volna. Emiatt a szar műsor miatt az étterem is be van zárva. Most az egyszer, amikor tele vagyunk pénzzel. És tessék, egy rohadt szendvicset nem tudsz venni rajta.

Azon a téren két vendéglő is volt, de mind a kettőnek sötétek voltak az ablakai.

Egészen addig maradtunk a lakókocsi mellett, amíg el nem kezdődött a hajtóvadászok. Akkor aztán Éva megfogta a karom, és ahogy csak bírtunk, futni kezdtünk. Átszaladtunk a téren. A másik oldalon egy nagy palotaszerű épület állt, vastag kőoszlopok tartották az elejét. Az oszlopok jó fedezéket ígértek az eltévedt golyók ellen.

Ahogy megálltunk egy beszélgetésben, valaki erősen megfogta a karom. A csincsilabundás nő volt.

– Alig találalak meg benneteket – mondta.

Azt se tudtuk, hogy a golyózáporban hova szaladjunk. Ezek éles löszerek?

A csincsilabundás nő nyugodtan dőlt neki a falnak.

– Itt már biztonságban vagytok, ismerem a koreográfiát, erre már nem jön.

És valóban, mintha csendesedett volna a környék. Éva észrevette, hogy az a nagydarab srác, aki még a kocsmában megnézte magának, szemben a tér fái közül őt figyeli. Hát az én barátnóm rögtön átszaladt hozzá, mielőtt bármit is szólhattam volna. Rögtön összelelkeztek, és hevesen csókolózni kezdtek, majd eltűntek a bokrok között.

– Te Erikát keresed, ugye? Ha velem jössz, segítek, és még az éjjel találkozhatok vele – mondta a csincsilabundás nő, mikor a jelenetnek vége lett.

Követtem őt, lecsendesedett az utca. Kerülgettük a gazdátlanul maradt székeket, némelyik felborult. A főtcán jártunk, az utcai lámpák fényében. Egy édességboltot, ruházati boltot és egy zöldségüzletet rejtettek el előlünk a lehúzott redőnyök. Errefelé már nem voltak székek. A csincsilabundás nő végül egy nagy fakapu előtt állt meg. Otthonosan lenyomta a nagy fémkilincset, és széles márványlépcsősor tárult a szemünk elé. Intett, hogy kövessem.

A harmadik emeleten álltunk meg. Valamilyen hivatal működött a házban, erről árulkodtak a bordóvörös szőnyegek, az örökzöldek a lépcsőfordulóba kihelyezett virágtartókban, a szobák iroda- és nem lakásszerű elhelyezkedése. A csincsilabundás nőnek volt kulcsa az egyik irodához, pontosabban a rövidebbik folyosórész végén álló magas fehér ajtóhoz.

Drapp szőnyegek futottak keresztben a kopott parkettán – ezt láttam meg először a helyiségből, csak azután a falak előtt posztoló testes, üvegezett irattartó szekrényeket, a dohányzóasztalokat, a bőrfotelekkel és a kanapéval, a háttérben hatalmas állófüggönnyel. Az ablaktáblákat becsukták.

Az asztalkán egy kerek tálon bőseges mennyiségben szeletelt sajt, kenyér és egy üveg vörösbor állt.

– Ez Manuel kedvence – mondta a csincsilabundás nő, és rámutatott a palackra –, andalúz vörösbor. Minden útra hoz magával, az egyik lakókocsi csak a boros üvegeivel van tele. Hoztattam belőle neked is, ha megismerjétek...

– Látod, már minden elő van készítve. Ül le és várj itt, a többi bízd rám – azzal sarkon fordult és az ajtóhoz ment.

Már a nyitott ajtóban állt, félig a folyosón, amikor visszafordult és azt mondta:

– De meleg van itt. Erre a bundára már nem lesz szükségem – azzal ledobta magáról.

A bunda alatt teljesen mezeten volt, de én jóformán csak a hátát láttam, meg a vastag combjait, és a terjedelmes narancsbőrös fenekét. Na jó, oldalról még valamennyire az apró melleit. Meg sem fordult, úgy intett, aztán becsukódott utána az ajtó.

Nem mentem rögtön utána, egy darabig csak ültem abban a fotelben, amelyikbe parancsolt, de amikor végre felálltam, és az ajtóhoz szaladtam, sehogy nem tudtam kinyitni. Visszaültem az asztalhoz. Akkor vettem észre, hogy az egész cigarettakészletünk, mind a két és fél doboz, nálam maradt.

A cigarettától néha egész jó gondolataim támadnak. Akkor például az jutott eszembe, hogy meg kellett volna kérdeznem a csincsilabundás nőt, hogy Erika tényleg a lánya-e. Hasonlítani ugyan nem hasonlított rá.

Erika a Manuel lánya, és lehet, hogy a csincsilabundás nő az anyja.

De lehet, hogy Évát is félrevezette. És abból mi az igaz, hogy Manuel annyira vigyázna a lányára? Hát vigyázhat is, ha a csincsilabundás nő ilyen nagy kerítő. Azon meg, hogy megöl minden ifjút (a kifejezés Évától való, de a csincsilabundás nőtől eredeztetendő), egyenesen nevetnem kellett, nem vagyunk a múlt században, 1980-at írunk. És a csincsilabundás nő tényleg szőke, vagy csak festett szőke?

A lövések egyre messzebből hallatszottak, aztán egyszer csak elhalláltak.

Nekiláttam a vacsorának.

A borból csak egy pohárnyit hagytam az üveg alján, arra az esetre, ha újra megszomjaznék. A sajtot és a kenyeret az utolsó morzsáig megettem. Egy félóra sem telhetett el azóta, hogy a csincsilabundás nő magamra hagyott. Épp arra gondoltam, hogy kimegyek a folyosóra, végigjárom az egész emeletet, aztán a felsőket, mert valami azt sügta, hogy Erika is az épületben van – amikor nagy zörgéssel kinyílt a lenti nagy fakapu. Hamarosan csizmák koppanása visszhangzott a kőpadlón, majd a szürkére kopott márványlépcsőkön. Manuel volt az, hazatért a vadászattól, láttam, amikor lenéztem, hogy a puskája még mindig nála van. És csak jött felfelé.

BALOGH ROBERT

Szegényországi csoda avagy JA-ÉV

Közli a szegényországi miniszter, a szövetség,
a szervezet, s maga a kulturális sajtó,
hogy íme, idén kitört a JA-év,
minden JA-ról szól, minden JA-ért való.

A hírre felrezzent a magasságos égi tanács,
s örök döntésük hamar megszületett:
JA-évben JA térjen vissza a földre,
serkenjen fel sírjából egy-két megváltó szóra.

Mert íme, itt a JA-év. Mindenki írja a JA-verseket,
az aggastyán továbbszövi a JA-mesét,
miképp lovagolt JA-térdén,
miképp szerkesztette JA-val a JA-verseket.

A taknyos költők is kiállnak a JA-placcra,
rájuk is jusson valami JA-fény,
s a bulvársajtó sem aluszik,
úgy facsarják JA vesztét, míg a JA-nézettség elég.

S épp az április 11-i napon híre ment,
a JA-síron megmozdult néhány göröngy.
Forgatócsoportok egyenesben vették a történelmet,
míg JA-szonátát húzott a Rajkó zenekar.

Vajh, ki kérdi előbb, mily érzés az ötödik újratemetés,
milyen, mikor áttolol rajtunk a vonat?
S vajon most, íme hát, meglegte hazáját a költő?!
(A képernyőn csikban alul sms szavazás.)

S a JA-hantok tényleg mocorognak,
vajh, vakond ás itt, vagy kóbor metróépítő brigád?
Látogatják, JA visszavonja verseit?
Reklámoz-e kuglert? Vásúti szóvivőnek áll?

S láss csodát, bámulunk mind, butának,
szájtátinak egyaránt nevezhetők,
JA-pártiak s JA-ellenesek egyformán,
még a BBC NEW's logója alatt is JA fut...

Mert JA feje kibukkan a földből, in live.
Csak egy fej, borzas, kedves, kamaszos mosoly,
hirtelen ránk kacsint, s kiemelkedik a nyak,
a mellkas, a has, a karok is, végig a láb.

Elénk áll egy kiköpött krisztuskorú JA,
még mindig mosolyog, hajából kiráz földet, kavicsot,
ujjaival kifésül aszottsárga gyökeret, bogárlárvát,
s minden szemetet zavartan zsebre tesz.

Ekkor vaku villan, JA pózol,
derékszögben tartja jobb kezét, mutatoujját görbíti,
felcsap belőle egy apró lángnyelv,
több sajtós felsziszeg: va fan culo, fuck off, vazeg...

A szomszédos sírről JA leemel
egy odacementezett virágvázát,
finoman leejti a fonnyadt virágokat,
a poshadt vízzel hosszasan gargarizál.

Földes lé csurog koszlott ingén,
zavartan csapkodja a foltokat,
végül, mint elnyűtt Armani-modell,
lazán fél vállára veti a zakót.

Elvonul előttünk. Mi, taknyosok
szimatolunk, szagos-e a bálvány,
a pár kivonszolt aggastyán latolgatja,
meddig húzza még napvilágon e hulla?

Több operatőr követi a JA ujjából
kicsapdosó kékes lángnyelveket,
a Fashion TV riportere mikrofonba súgja,
idei új trend a retro-penészes zakó.

Egy rendőr zavartan rágja a füstszűrős cigarettát,
JA elé lép, ujjával meggyújtja neki,
majd ő is elővesz egy régi staubot,
pár mély slukk után a füstön át velünk szemez.

Azt kérdi fennhangon, hogy emberek,
nem tudják, merre találok a Mamát?!
Egy pap lép elébe, zavartan kérdi:
Ez hát a feltámadás? Meghasadt-e már az ég?

Megnyílnak-e mind a sírok?
Végre megfújta-e azt az érces trombitát...
JA csak a fejét rázza, szippant,
megkérdi, lát-e szög ütötte sebet a tenyerén?

A kultuszminiszter elöugrik a pap mögül,
álmot alvó kies föld ez, homály lebeg mező, város felett.
Ködös légből holdfénygrádcson? Szikes földből, repedé-
seken?
Hogy jöttél el hozzánk, óh, jó mesterünk, drága JA?

JA nevet, arcán látható a gondolat: micsoda patetikusk alak!
Hallottam neved kiáltani, mindenki nyeldeste írott szavam!
Hát, elküldött a magasságos égi tanács, ha így hiányoztam!
Fájdalommal nyílt új anyaméh, sírből kifordult a csontdarab,

mit elrohasztottak nyarak, felfaltak egysejtűek és bogarak,
íme, hús romlandó ereje, bőr hamva, vérem múltó ke-
gyelme...

Csalékony eszem is újból csavarog, ha hiszek neki, ha nem,
meg kell kérdezem, ki vagyok? Élek és újra meghalok?

Közben az NBC elkapcsol, a nagy Mike Tyson így
nyilatkozik:

Ha a költőknek kijár a feltámadás, mégsem pornósztárnak
áll...
Kár, vihog Jenna Jameson, harmincöt és fél centis micsodája
van...

De Tyson krárog, első versét skandalja: „Leharapom én a
fülét...”

A vers közvetítése hirtelen megszakad, JA fölött az ég
megreped,
rádörög az égi tanács: – Elég legyen! Nem tudja, miért
küldtetted?!

JA vállal hetykén megemeli: Mit nekem megannyi
újratemetés!
Megkerült életemmel olybá lettem, mint ki nem vagyok!

Engem szinte senki sem szeretett, ócska bolondként leráztak,
mikor e Földtől megváltam, nem kenegettek fűszerszámos
kenettel,
mégis gyakorta dízsírhelyre tettek, érettségi tétel, s utcanév
lettem,
életrajz-magolás, politikusi hivatkozás, Jakör, Jadíj, jaj
istenem!

Az ég újból mennydörög: Fiam, ne vedd szádra hiába
neved!

Harsog két vörös csillagos legény: jöjj az ifjú kommunisták
közé!

Atilás uracsok, s az ökumené a szónok mögötti sorba hívja
JA-t!

Irodalomtörténészek visítanak: Ellenjegyeznéd a szakiro-
dalmaid?

Uraim, mit hisznek? – kezdi JA. A Föld gömbölyű vagy
lapos?

Engem itt is, ott is megcsaltanak, hamisítók, tévtanok!
Mert igenis, hiszem az Urat, de a szívem baloldalt maradt!
S a külső-belső catwomen immáron emészti a digitális
mouse-t.

Felzúg a tömeg: Mondja, ki maga? Egy JA így nem beszél!
Vádlón kiált minden irodalmár-, politikus-, s nőszövetség:
szavaljon a Dunából, mormolja az Óda sorait vagy az
Altatót!

De ne ugasson bele abba, amihez nem konyít!

Barátaim, most megszülethet közös munkánk, a rend!
Felbőg egy hang: Te ki vagy? JA lennél? Ez csak egy mutáns!
Ez csak performance, kakaskodás, még hogy feltámadás?!
Reklámidő, globális élőadás! Emberek, lökjük a vonat alá!

S közös jelszó alatt meglódul agg, tudós, tanár, JA-rajongó:
Pusztulj imitátor, intézzen el a balatoni gyors vagy teher!
S a Déli PU-n a tömeg fényes sínekre lökdösi, arcul kópi
a barátaim, ti jók vagytok mindannyianozó JA-t.

Közben mélán a lincselők után baktat a JAK elnöke,
kezében ott felejtve az ünnepeltnek szánt csokor kikericse.
S miután névadóján, vagy az imitátorán átszaladt a vonat,
magában elamult: Budapesten beköszöntött a Költészetnap.

ÁRMOS LÓRÁND

Budapest anziksz

Nemonak

Mindegy volt: tömegben, talpig magányban;
nappal és éjjel a körúton voltam.
Lámpák halványultak, majd kigyúltak újra:
tapogatóztam reszketően tovább;
a fővárosba bár egy út, ha volna!
Nap vert. Kapukat, jeleket kutattam,
eső vert, nedvesen, bukottan tovább
bolyongtam omló díszei alatt:
fölém hajolt közben az ápoló, puhaarcú
nagyváros. És leste kínomat.

*

Öcsémmel laktam meg egy vak lánnyal.
Fél szobában vigyáztunk a rendre.
Fél szobában tanítottuk egymást:
én életre őket, ők engem fegyelemre.
Szabadságunkon száradt még a lakk.
Napközben a város háromfele vitt,
de éjszakánként, ha takarózni kellett,
magunkra csavartuk egymás álmait.

*

Végignyaltam a körutak mentén:
ha más nem, a vágy talán meghatja.
Nyűszítettem a Hősök terénél:
Budapest, anyukám, fogadj magadba!
Átkoztam, bógtem: orromon
folyt a könnyem: azt se bánta;
rúgtam, haraptam: rám se nézett:
átfordult másik oldalára.

*

Legszebb erenyeit rakja ölébe:
tisza öntudattal játszik a lányka:
fényképre illő tartással, ruhában
ül a tükrökkel kirakott szobában.
Uzsonnára küldtek. Szorongón
rejttem kezem a szürke kis nadrágba.
Éhesarcún mosolygok, ha kérdez.
A város jóléte dagadt úrilányka.

*

Kutyák nyalják le mázadat
arcodról: nem kell a púder!
Soványan jöttem, akarón;
te mosolyogtál. Mennyi múlt el?
Két év, három év talán?
Megerősödtem ezalatt.
Azóta másként mosolyogsz.
Kutyák nyalják le mázadat!

*

Leszállni bár és megölelni:
valamelyik vasárnap reggel
a pesti busz megállójában
othontalan szart egy ember.
Makacs közönnyel, guggolón,
aki épp akkor, hadd lássa
tette dolgát. És köré-
gyűrődött a város vászna.

*

Város, szép a te katonád!
Lüktető, tömött sorokban
szerszámmal a vállán vonul
– mosolya a gépbe villan –,
érted fog fegyvert, és ha kell,
neked vonul közmunkára;
fölvonul, tapsol, énekel,
nevedet dobantja lába.
Kölcsönös, szép bizalom!
Ügyedet buzgón szolgálja
egész nap, majd ágya köré
drótot húz ki éjszakára.

*

Az égbolt mára olcsó, megkopott
színház; a társulat kiköltözött.
A lakosság privát napja, holdja
váltogatja egymást a házak fölött.
Így váltják egymást tények és remények.
Így kapaszkodnak egymásutánba
tárgyak és vágyak. Így fordul a város
újabb divatba, majd újabb éjszakába.

BENCsik ORSOLYA

Nyárfási történetek

immáron visszatérő kenyérkereső
 az elv jó a bér nem
 munkás vagyok
 szenttamás után a földesúton
 lekanyarodott a toplatrans-busz
 jobbra aztán balra
 s pár nap leforgása után ott kötött ki
 a végzős gimis társaság
 metlicáztunk
 nyeltük a port
 köptük a sárt
 büszkén törtük a kukorica virágát
 szóval a metlicát
 így szerbesen
 mert pontosan magyarul ugye nem tudom
 igaz azt se hogy jól törtem-e
 mert hát növénytanból sohasem voltam jó
 expozícióm itt érj véget ó

na ez a nyári szezon után
 a külsőm siralmassá vált
 mint a főrázott béla
 metaforázgatott nagyapám
 egy szokványos délután tett
 futárszolgálati látogatás során
 mama sültöt pogácsát
 szóval ez a béla tényleg egy szerencsétlen figura volt
 a fél topolya s a hentestársaság
 nevezte így
 érthető okokból hisz
 disznóöléskor leforrázta magát
 persze ez a jövőjén mit sem változtatott
 vörös képpel is lett felesége hét gyereke
 régen ez így volt szokás
 nem volt orvosság aztán jött a torokgyík
 a tüdőgyulladás
 summa summárum marad 2-3 fő
 házat is épített a terének sarkán
 igaz előtte a cigányok laktak ott
 de jött a kormányrendelet
 a putrit lebontották
 pakolhatott a kolompár család
 sajnálta is őket nagyapám
 mert mindig szépen köszöntek
 olyan kalapemelgetősen meg pukedlizősen
 régi vályogverő cigányok voltak ők
 a szakma legjobbjai anno
 szorgos kezűek kapadohányszívók
 a görbelábú nők meg gyűjtőgetők
 a gyerekeik viszont elfajzottak
 állítólag ma is visszajárnak
 és sült kutyakölyköt hánynak
 oda a szomszédék falára
 hogy száradna le a
 állítólag bosszúból a putri miatt
 aztán vette az üresen maradt portát béla bá
 a terének sarkán csak hogy tud szép házat húzott fel
 az eget akarta birtokba venni két kézzel dolgozott
 s amit nappal felrakott éjjelre nem omlott le
 mondom még most is ott áll
 a ház kerítés virágágyás gondviselés
 ablakba kirakva
 higgyétek el gyermekeim

Imaszónyeg

DUMA-ISTVÁN ANDRÁS

Atya kebeliben

Atyánk kebeliben
 Anyánk virágszik,
 Őneki lelkiben
 Minden védődik.

Bodzabél

Szár és sarok,
 Völgy és árok.
 Körökben fordulnak,
 Végig egyben tartnak.

Sipos bácsi
(népmese)

Volt nálunk egy bácsika,
 Ő volt legjobb siposka.
 Szeretett már mulatni,
 Régtől estig sípolni.

A neve volt Katyarka,
 Tyúkszerben volt a háza,
 Ott nálunk Csángliába,
 Hol jártok és még járnak
 Boszorkány, szépasszonyok
 Klézse hosszú patakán
 Forrófalva s Somoskán.

Indultak el estére,
 Mária-harangszó végére,
 Tükörbe fogtak¹ nézni,
 Seprikre fogtak ülni,
 Állásokig repülni.

Befonták a lovak haját,
 Háramba a gecát,
 Fejér hosszú ingekben
 Indultok a nagy hegyre,
 Elindultok mulatni,
 Boszorkányéjt táncolni.

Jöttek ezer varázslók,
 Átkozott tatos fiúk,
 Meglátni mulatságot,
 Jövő múltí világot.

Szól a hegyről szépsége,
 Szépasszonyok királynője:
 „Hajzátok a síposat,
 Klézsen földi tatosat,
 Sipoljon a hongjából,
 Varázsolt nagy sípjából.”

Katyar bácsi aluszik,
 Részegségben heverik,
 Mária-harangszó után,
 Csillog tüzes láng után.

Szép asszonyok kerülik,
 Álamból megébrednek,
 Tüzes hegyre kiviszik
 Boszorkány nagyasszonyhoz,
 Szépséges szép halálhoz.

Fújta táncát Katyarka,
 Élőhalatt bácsika.

Haza akart már szökni,
 Pénzel fogták kedvelni,
 Tötötték az ő sípját,
 Köpöríték² az agyát.

Élvezte a Katyar bácsi,
 Hajnalcsillag feljöve,
 Megjedett³ két szemire.
 Mit tudott már pacilni⁴ –

Dió-ágon ébredni,
 Síp fene végéjén
 Pénz helyet levél lenni.

Hold

A hold a hideg országa,
 A tatos jele s királya,
 Újhold, új király, egészség,
 Nekem világi reménység.

A szárnyaidval felfelé,
 A víz lesz eső lefelé,
 Rajtad a kapcák terítve,
 A nagy hegyekre feszítve.

A telifényed magvetés,
 Ujságad⁵ a születés,
 A gyümölcsoltó éltetés.

Földi szolgálat

Téstjemenk vagyok szolgálja?
 Nemzetnek lennék a robja?
 Emberi lénynek lakója?
 Életnek lennék bezártja?

Téstjemet szolgálom, táplálom,
 Így lesz, hogy éredek,
 Látok és hallok,
 Körülem ami van, felfogom.

Lelkemet fejlesztem, tanulok
 Nemzetért, fertőzöm agyamat
 Tanítom, oktatom
 Szabadságra angyalom.

Emberként üsmerem Istenem,
 Anyagban robként mérem,
 Félem és érzem az üdöt, robtestben
 Szabadul⁶ megtérek a múltba.

Lókött⁷ télen

A lóköttön megtámaszkodik
 Koporsó, háznak fedele.
 Két kapja⁸ lángval megvirradik,
 A napnak kelte az Istene.

Lóköttőnek a végigája⁹
 Nem még hordoz kötelet.
 Néma lett az udvar is,
 Mert nem érti a nagy telet.

Boszorkány-
mesterség!

Riga¹⁰, ronda gerendecska,
 Rajta lebeg a sarucska,
 Állatvíz hulladékval,
 Cseppenő maradékval.

Regvelibe hajnalba,
 Harmatvíz a markába,
 Bábacsuporba szedve,
 Állatvízvel keverve,
 Állás¹¹ alá betéve,
 Szellemekkel keverve.

(RÉSZLETEK A CSÁNGÓ
 MITOLÓGIA C. KÖTETBŐL)

¹ jövő a múltban igealak

² szomorították

³ megijedt

⁴ rossz történet vele

⁵ újulásonra

⁶ szabadon

⁷ gerendavégeket támasztó cölöp

⁸ kopja

⁹ kapocs

¹⁰ görbe, csavart

¹¹ istállórekesz teteje

BESZÉD A PALACKBÓL SZÖCS GÉZA rovata

Sohár Pálról és a kettős vagy kétszeres nyelvi hazákról

A költő palackba zárt monológjának olykor a nyelvi óceánok áramlatait és passzázszeleit, mindenekelett persze: irdatlan távolságait kell legyőznie ahhoz, hogy hírt hozhasson az óperencián túlról szakadt lélek felől, aki drámaian valóságérőtlenné partokról veti a hullámverésbe üzenetét.

Nemrégiben egy kutatóval volt szerencsém találkozni, aki a kétnyelvűséget tanulmányozza pszicholingvisztikai szempontból, uniós megbízásból, ezen belül is a kétféle nyelvi közegben egymástól függetlenül született, de analóg tartalmú szövegeket. Vagyis olyanokat, amelyek egyike sem fordítása a másiknak, hanem kétnyelvű szerzőjük kétszer fogalmazta meg őket: egyszer egyik nyelven, másszor a másikon is.

Nem tudom, Sohár Pál fordítja-e önnön verseit (s ha igen: leginkább melyik nyelvből melyikre), vagy pedig kétszer írja meg őket; kötetét mindenesetre átadtam az ifjú kutatónak, aki örömmel csapott le rá, úgy valahogy, mint a vadász, amikor expedícióján egzotikus zsákmányt sikerült ejtenie. Sohár Pál kötetében ugyanis (Paul Sohar: Homing Poems Hazajáró versek – Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2005) találunk angolul írt Sohár-verseket, amelyek eredetiben is, meg fordításban is olvashatók (a fordító legtöbbször Kányádi Sándor); aztán olvashatunk angolul írt Sohár-

verseket, amelyeket vélhetően a költő magyartott; továbbá magyarul született verset, amelyet ő maga fordított angolra; és nyilvánvalóan akad olyan vers is, amelyet kétszer írt meg, talán mindegy is, hogy először melyik nyelven. S hogy még teljesebb legyen a versek nyelvi fénytörésekben felmutatott színváltozása, a kötet a szerző jónéhány műfordítását is tartalmazza, Adyától Csoóri Sándorig. Egyszóval: aranybánya ez mindazoknak, akiket a vers születése foglalkoztat, vagyis az, hogy bonyolult tudattartalmak mint konvertálhatóak különféle poétikai innovációk révén nyelvi szerkezetekbe. Mindennek esetlegességével és törekenységével maga a költő is tisztában van:

...ezer sor lesz
a széttört látomásból;
az ég vigyáz a részekre és a fecniken
tovaszálló költőkre.

(Megszaggatott ég. Az angol változat címe: Tears in the Sky)

Jónéhány sorában a fél évszázada Amerikában élő szerző mintha a végleges nyelvi (vagy lelki, vagy érzelmi, vagy metafizikai) haza kínzó hiányáról vagy visszaszerezhetetlenségéről beszélne, arról a honvágyról, amely – Vajda János

szavaival – nem az elveszített, hanem a soha el nem nyert éden, a talán sosemvolt pátria nosztalgijája:

vacognak az ágak
az égre mutatva
itt nem kezdődik semmise már

se lagzi se csőrepedés
(...)
gyalog jár a fenyő
s nem léphet be vágy a boltba
(...)
hazagondolok haza újra
a földre ahol sose jártam

(Tájkép hóval, autó nélkül.)

Oláh János fordítása.)

Persze nagyot tévednénk, ha ezt az „itt se vagyok, ott se vagyok, innen is vagyok, túl is vagyok, én vagyok, de lehet, hogy nem én vagyok” életérzést kizárólag a száműzött-lét tapasztalataira és a hontalanság ontológiai élményére vezetnők vissza. Hogy mennyivel komplexebb a költő én-képe, s hogy a kritikai érzékkel párosult önreflexivitás milyen tárgyias, ironikus, jelentésgazdag és frappáns remekműveket képes eredményezni, erre álljon itt példának a kötet talán legjobb verse, nekem mindenesetre ez a kedvencem:

The Two-Part Snapshot

Hello Gerard, thank you for sending along the digital snapshot you took of me last week, it stared out of the monitor in full color, and the printout was almost as bright, except that it, too, came out in two parts, each of them framed by an inch of blank space, one frame showing my face from the top to the neck with the shingles of the porch in the background, and the other a headless man slumped down in a white wicker chair with a shot glass in hand; I have not been able to put the two parts together, but that problem's been plaguing me all my life.

Kétrészes digitális fotó

Helló Gellért köszönöm hogy elküldted a múlt héten készült digitális fotómat: pompásnak mutatta magát már a képernyőn is, a nyomtatása majdnem tökéletesre sikeredett, csak éppen két részben bújott elő, mindkettőt két-háromcentis üres csík keretezi: az egyik keret nyaktól fölfelé arcomat mutatja, háttérben a zsindeyes ház teraszával, a másik egy fehér fonott székbe roskadt, fejetlen férfit mutat, pálinkás pohárral a kezében. Eddig még a két részt nem sikerült összeillesztenem, pedig egész életemben ezzel próbálkoztam.

Kányádi Sándor fordítása

ȘERBAN FOARȚĂ

Óda a fanyelvhez

(Lingua lignae)

Szólok fanyelvemen
számban fából terem
faragott faajkam
vonását meglelem
vaskemény fafogót
barkácsoltam fából
hosszú farönköket
mar ki a rakásból
rönkökön vöröses
áhitatos színek
ünnepe... készülődés
nézőtér tribünnek
számban szeggel róvott
jeleket meglelem
faragott ajkamon
és a fanyelvemen

hangozzék harsogva
egész világ-szerte
rajta faemberek
új fa-hóstedtekre
zengjen körös-körül
az egész világban
csak fatojást süssél
mindig csak fatálban
a legjobb fatojás
fatepsiben készül
csöpp faolaj nélkül
és csodába ejted
ezzel a világot
ne használj tűzifát
csak tűzifa lángot

így tett Fanyüvő is
nem is olyan régen
abban a mesében

Anavi Ádám fordítása

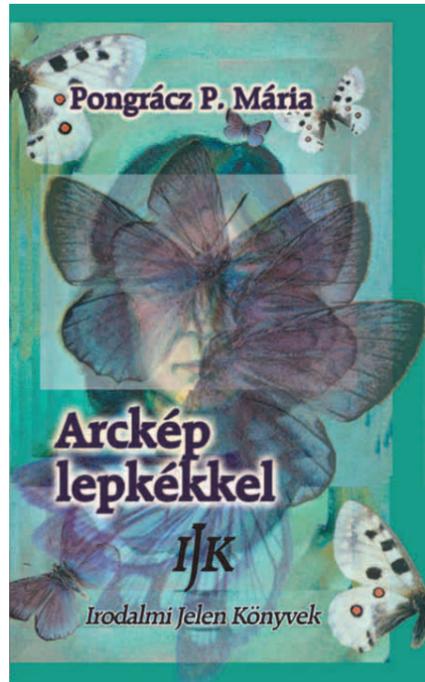
Boldogasszony

Van Pongrácz P. Mária életművében egy visszatérő téma, amely az újabb és újabb szövegekben mindannyiszor új arcát mutatja, és amely már az első kötetben, a *Búcsú a szigektől* című 1976-os regényben felbukkan. Az egyén és a szűkebb közösség közti konfliktusról van szó, amely abból adódik, hogy a csoport tagjai, amelyhez a főhős tartozik, nem értik, vagy inkább félreértik annak jellemét. A felszín, a közösségi szerep alapján ítélnék, valódi megismerés nélkül.

A szerző első regénye ezt az alapkonfliktust még egyértelműen önletrajzi keretben bontotta ki. Az egyes szám első személyű elbeszélésbe leveleket, naplórészleteket illesztett – oly módon, hogy gyerekekről szóló irodalom, de nem gyermekirodalom a végeredmény. A lány-főhős, Balogh Anna saját énjét keresi és teszi próbára különböző helyszíneken, különböző környezetben, előbb egy kisvárosi családban és iskolában, később a zsúfolt nagyvárosban. A fentebb említett konfliktushelyzeteket érzékenyen jelzi ez a próza, leállva persze a felnőttkor határán. Bizonyos értelemben ezt a logikát folytatja aztán a *Havak küszöbén* című regény is 1981-ben. Nem a szereplők, hanem a konfliktustípusok mentén. Ezek már az érett kor problémái: a munkához, a közösségi hierarchiákhoz, a családhoz, a szerelemhez kapcsolódnak. Itt kerül igazán előtérbe Pongrácz egyik jellegzetes írói fogása: az, hogy különböző eljárásokkal megsokszorozza szereplőit, alternatív életutakat keres számukra. Prózájának női hősei: megannyi Doppelgänger. Az alternatívák azonban önmagukban nem elegendők, az életutak elágaznak ugyan, de vissza is hurkolódnak egymáshoz. Hiába tulajdonítja el a regény egyik szereplője a másik identitását, saját sikereit és sikertelenségeit mindig csak a másik, ugyanazt a nevet viselő szereplő tükrében látja. A Pongrácz-próza szereplői leggyakrabban saját „másikjukat”, idegen részüket keresik, megnyugvást nem találva. Ahogy a *Havak küszöbén* egyik személyzetis hőse, aki dossziékba rendezi mások életéről összegyűjtött adatait – de saját magáról is nyit egy dossziét: önmagát is figyeli.

Arckép korábbi könyvekkel

Hogy megkarcolhatja-e igazából az figyelmet a szereplők igazi énjét, az más módon válik kérdésessé Pongrácz novelláiban, amelyek 1987-ben jelentek meg először kötetbe gyűjtve, *Az elfürészelt árnyék* címmel. Az alapproblémák itt is ugyanazok, a prózanyelv viszont átalakul: az abszurdhoz közelít, miközben a mimetikus kódtól távolodik. Látomásosabb, líraibb a szöveg. A töredékesség, a rejtegetés technikája révén próbálja érzékeltetni a szerző azt az alap-

Pongrácz P. Mária: *Arckép lepkékkel*, Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2005

tételt, hogy a személyiség mibenléte voltaképpen titok: egyszerre racionális és irracionális. Minden személyiségben van egy belső, titkos sziget, ahová másnak nincs bejárása. (Azért épp sziget, mert ez konkrétan is felbukkan a szerző gyermekeknek írt művében, *A kőfaragó patak* című, 1990-es kisregényben.)

Más műfajok (irodalomtörténeti-filológiai művek, fordítások) felé is ki-kiterve nagyjából itt tartott ez a prózaírói munkásság az új, 2005-ös novelláskötet megjelenésekor. *Arckép lepkékkel* folytatja azt a novellaciklust, amely a szerző egyik jellegzetes leleménye volt az 1987-es rövidpróza-kötetben, és a *Képek egy kiállításról* címet viselte. Rövid, dőlt betűs felvezetők (mint Verne vagy Rejtő Jenő könyveiben, csak másképp: „Nagyméretű falikárpit. A felületen kígyózó fonalak mögött egy nő alakja sejtlik fel. Egyedi példány.”) vagy: „Klasszikus portré Rembrandt stílusában. Méretei 80x40 cm. Nem eladó.”), képismeretéseket, utánuk pedig a rövid novella-szövegek: egy-egy életút miniatűr rajza többnyire. Azért is keltik azt a benyomást, hogy teljes életéről van szó, mert mindegyik végén lezárul valami a mondatsorokon túl: maga az élet, vagy egy barátság, vagy egy illúzió.

A könyv rövidtörténeteinek visszatérő vonása, hogy egyszerű, köznapi emberekről szólnak. Olyanokról, akiket nem vesznek észre, vagy jelentéktelenné látnak a többiek. Esetleg olyanokról, akiket megvetnek (mint a besúgós vagy a „megtért” titkosrendőrös történetekben). A történetek felkínálják számukra azt a lehetőséget, hogy elszakadjanak ettől a köznapiságtól, vagy hogy szakítsanak korábbi, elszigetelődött önmagukkal. Némelyikük számára az egyetlen lehetőség, amely megadatik, maga a halál. Számukra nincs megoldás. De a többiek esélye is csalo: nem érzik magukat jól új szerepükben, amelyben felszabadultnak kellene lenniük. Az *Arckép lepkékkel* az egyszeri, de elszalasztott le-

hetőségek könyve. Ha pedig feloldódna egy pillanatra a jelentéktelenség, ha euforikus hangulatba kerülne valaki, akkor a többiek reakciója zökkenti vissza: „A Kislány fülét zavarta ez a hang. Lassan berzenkedni kezdett. Előbb némán tátogatta a száját, mert érezte, hogy ki akar jönni belőle az igazi dal, aztán tétován rázendített egy keringőre. A lelkében úsztak a melódia, belülről simogatták a lány ritmusok. Lassan átjárták a testét. Forrósdott a szoknyája, remegett a csipkegallér. Megingott lelőgő, fonyadt kontya. Keringeni kezdett vele az iroda, fehér papírlapok röpdöstek körülötte. Beleszedült a keringőbe. Egyre hangosabban, bátrabban énekelte. A hangja szabadon szárnyalt. Zengett. Visszhangzott. Már nem táncolt senki. Őt hallgatták. Meglepetten, és némi csodálattal. Az Óriás törte meg a varázslatot. Belekurjantott a keringőbe. – Valami vidámabbat, gyorsabbat! – harsogta. – Forr a vérem, ég a talpam, dobog a lábam alatt a padló!” Ilyenkor az én nyilván visszahúzódik saját, belső szívére.

A Pongrácz-történetek nyelviileg is igyekeznek érzéketni a köznapiságból való kitörés vágyát: az alapvetően „realisztikus” kereten belül (ahol kötögetés, e-mail üzenetek, vállalati bulik vannak) egyszer csak elkezdnek indázni, burjánzani a mondatok, egyre valóságosabbá, eksztatikusabbá válnak a képek. Ahogy a fentebb idézetben is. Novelláról novellára átcsúszunk a látomások terepére.

Vágynovellák ezek tehát: az életutak sablonjaiból próbálnak kilépni férfiak, nők ebben a könyvben. A kilépés azonban mindannyiszor csak a vágyak, látomások terepén megy végbe, a valóságban soha.

BALÁZS IMRE JÓZSEF

Az életmű, melyet ez a bőkezű válogatás (újra) bemutat a verskedvelő közönségnek, a magyar líra talányos és vitatott jelenségei közé tartozik. Annak ellenére, hogy szinte kínálja magát a magabiztos értelmezés számára. A költő által választott forma – mely akár formahiánynak is nevezhető –, a szabad vers az avantgárd modernség sodrában jelöli ki helyét. E költészet (csaknem kizárólagos) témaköre, ember és természet transzcendentálisba forduló kapcsolata azt a versbeszédet teszi (csaknem kizárólagos) állandóvá, amelyet – ha szabad terminusokat gyártanom – **harmóniateremtő verstípusnak** nevezhetünk. Versolvasó tapasztalataim szerint ennek kialakulása és önálló szövegmodellé válása szintén az avantgárdhoz (szorosabban az expresszionizmushoz) köthető. Ilyenformán aligha tekinthető valami „neoprimítív” idillkeresésnek, hiszen az **idill**, ha szó szerinti és hagyomány-megszentelte jelentésében fogjuk fel, az önfeladás színimája. Visszatérés a természet (feltételezett) egyszerűségébe, mely egyszerűség elfeledtetni az ember (a lírai Én) bonnyolult és mindig kérdéses identitását.

Az avantgárd „idill” azonban a válságba jutott identitás **visszaszerzése**. Ahogy a kötet (nem véletlenül választott) címét adó költeményben olvashatjuk: „Virágba borulva állnak a fáim. / E dús virágok közt / virágba borulok én is. / Ujjaimból liliumok nőnek. / Vállamat borítják százszorszépek. // A szemem két alvadt szomorú róza. / Homlokomat borostyán koszorúzza.” Ennek az eggyé olvadásnak azonban feltétele is van: a lírai Én vitalitása, cselekvő „együttműködése” a természettel, melyet Bartalis János számára a falusi gazdálkodó élet biztosít. Az idézett költemény elején olvashatjuk: „Ó, duzzadó, áradó, bő tennivágás! / Ó, isteni erő, Tavasz, dús humusz! / Etetem az állataim és kurjongatok. /.../ Mellem kifeszítem, szénát tépek. / Nyújtok állatoknak világlelétet.” Ez természetesen nem az „letrajzi Én” betörését jelenti a vers szövegébe, hanem azt, hogy az Én-élmény az élet-rajz biztosította valóság-keretek között tárgyasul. Ez az Én-élmény a századelő identitás-váltságaira válaszol, arra a meghasonlásra, mely ekkor valamennyi költő világgépét feszíti. Egyrészt e költészet (nem utolsósorban Nietzsche nyomán) az individuumot tekinti elsődleges és legfőbb értéknek, a létezését pedig ez individualitás maradéktalan megvalósításának. Amit azonban

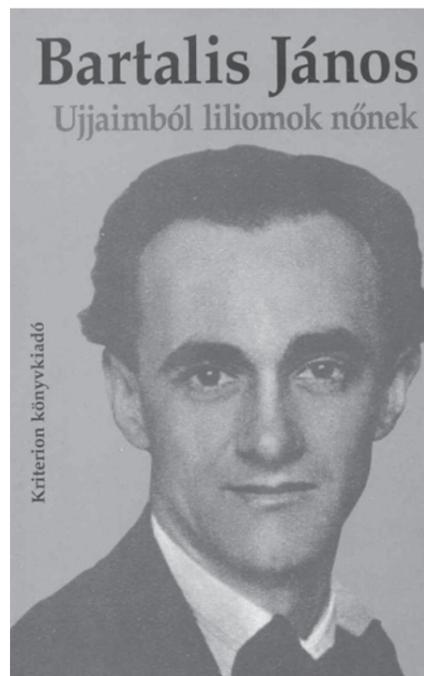
Ujjaimból liliumok nőnek

lehetetlenné tesz az egyén idő- és térbeli végsége: „Bárhon bukom, felén bukom”, éneklé a fiatal Babits. A kora-avantgárd erre a válságtudatra válaszol azzal, hogy a személyes létidőt és léteret átjuttassa a történelmi és a kozmikusba, a véget a végtelenbe. A lírai Én személyességét a nembeliségbe. Ezért nem „visszaegyszerűsödés” ez, hanem egyfajta metamorfózis: az Én nembelivé változása. Hogy ez mennyire nem letrajzból levezethető élmények függvénye, azt Bartalis János „rosszkedvű” költeményei bizonyítják. „A falu rámfeküdt. / Bezúrozta az álmokat. / Fut, fut az idő. Rohan a szörny. /.../ Dühösen, véresen állok / a lét pólusán, / míg áttöröm a korlátot.” (*A falu rámfeküdt*) A falusi gazdálkodó életformája tehát nem önmagában és önmaga által felemelő, hanem csak annyiban, amennyiben tárgyszerűsíti a korlátok (az individualitás korlátai) áttörésének vágyát. A metamorfózist ez a vágy indítja el; ez hasonítja magához a költeményben teremtődő természetet, nem pedig a (valóságos) természet az egyént. E vágyvarázs leírása is megtalálható Bartalis János költészetében: „Ha a kosályi fák megrezdülnek, / tudom, szívem lehelete rezzeníti meg. / Ha az éj dala leszáll / és a bokrokban szerelmesen / szól a fülemüle – tudom, / az én túlradó szívem varázsa / kelti életre. /.../ Kint suhognak a fák. / Szívem dalol, dalol. / Ó, öröm! / Öröm! / Feltámadás!” (*Ha a kosályi fák*)

Avantgárd eredetűnek mondtam e harmóniateremtő verstípust, de – mint oly sok mindennek – ennek is van előzménye Ady Endre költészetében, például a *Májusi zápor után*. Közvetlen mintaként pedig Kassák Lajos *Júliusi földeken* című költeményét (és a hozzá hasonló korai Kassák-verseket) említhetném. Bartalis János talán csak abban különbözik „mesterétől”, hogy nem állítja szembe a természetben (és a természettel együtt végzett munkában) megtalált harmónialehetőséget az attól eltávolító urbanitással – ami akár letrajzi tényekkel is magyarázható.

A kötet bevezető tanulmánya (Balázs Imre József munkája) nemcsak említést, hanem elismerést is érdemel. A fiatal irodalmár eddigi tevékenysége során a magyar irodalomtörténet-írás alapfeladatára (is) vállalkozott: nevezetesen az

irodalmi kánon „kettős hiátusának” be- és kitöltésére. A kánonképzést a diktatúra évtizedeiben (kényszerű) ideológiai előfeltevések torzították, ami az összmagyar és külön az erdélyi értékek rangsorolását szinte lehetetlenné tette, illetve az értékek rangsorolásának és viszonyításának – ha ezek maguk helyeselhetők is voltak – az érvelését tették álságossá. A magyar irodalom erdélyi vonulatának a betagolása az összmagyar irodalomba pedig már a két világháború között is akadózott, a második világháború után pedig szinte leküzdhetetlen politikai akadályokba ütközött. A kötet élén olvasható tanulmány ezt korrigálja, amikor Bartalis János költészetét mintegy „kiemeli” a kanonizálatlanság homályából. Nem utolsósorban azzal, hogy tüzetes recepciótörténeti áttekintésében türelmes és higgadt polémiát

Bartalis János: *Ujjaimból liliumok nőnek*, Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2004

folytat (mindig szövegekről alapján) a Bartalis-életmű kritikai fogadtatásának megannyi egyszerűsítő, a költő jelentőségét csökkentő ítéletével. Másrészt azzal, hogy a Bartalis-líráról a magyar avantgárd modernség teljes kontextusában és a magyar avantgárd-kutatás megbízható eredményeinek fényében vizsgálja.

Vitatkozni persze lehetne egy-egy megállapításával. Nem hiszem például, hogy a *depoetizáltság* olyannyira értékékpőz volna az avantgárd költészetben, mint Balázs Imre József fejtegetéséből kitűnik; ha az „ujjaimból liliumok nőnek” verssort olvassuk, akkor ebben az „egyszerű” mondatban olyan jelentéstani összeférhetlenségekre bukkanunk, amelyek a „klasszikus modernség” metafora-alkotásának normáival teljes összhangban vannak. Vagy az „újklasszicizmus” esetében az „esztétizáló versbeszéd” vizsgálatára csakugyan visszatérés-e? Vajon nem **folyamatokról** van szó, melyek során a depoetizálásnak nem annyira értékékpőz, hanem „helycsináló” szerepe van; lebontva a korábbi, csökkent jelentésű nyelvi formákat, egy másféle (avantgárd) poétikusságnak és esztétizálásnak a létrejöttét segíti elő. Az avantgárd – e folyamat sikeres lebonyolítása után – már vissza is térhetett a korábban lebontott formák egy részéhez, a vitázó egyoldalúságot szintézis-teremtő gazdagsággal váltva fel. Jól példázza ezt Kassák Lajos költészetének „klasszicizálódása” a harmincas években, s hasonló „tüneteket” talán Bartalis költészetében is találhatunk.

Mindez nem csökkenti a tanulmány szakmai és közírói érdemeit. Ez utóbbin azt értem, hogy egy életmű, mely többé-kevésbé kiesett a kánonközvetítő intézmények érdeklődési köréből, sőt befogadás-története jelentős félremagyarázásokkal terhelte, nem olvasható zavartalanul a nagyközönség által. Magyarázatokra, helyesbítésekre szorul, az új olvasatok létrejöttét segítő didaxsra – a jelen tanulmányhoz hasonló módon.

LÁNG GUSZTÁV

Szőlő, bor, irodalom

A földnek, éghajlatnak és munkálásnak tekintete nélkül csak vaktában ültetettek egyáltalán keverve a korán és későn érő szőlőfajták a szőlőhegyeken. Az egyes fajokat különböző időben kellene leszüretelni, ami persze nem történik. 'Hihetetlen azon gondatlanság, mellyel szőlőhegyeink beültetése és megújítása történik s eleget mondok, ha azt mondom, hogy minden bármely csekély ültetvényben 38-40 jó és rossz szőlőfajta egymással keverve találhatók, ahelyett, hogy értelmes munkálás esetén legfeljebb 6-8, de egyformán korai avagy későn érő fajta lenne – idézi Székfű Gyula *A magyar bortermelő lelki alkata* című könyvében Schams Ferencet, aki az 1830-as években a magyar szőlőkultúra legalaposabb kézikönyvét létrehozta. A lényegét tekintve nem mond mást Ambrus Lajos sem akkor, amikor a Somló régi szőlői és borai után kezd nyomozásba. Irodalomról lévén szó, majdnem azt mondtam, hogy filológiai nyomozásba kezd, de hát szőlőről és borról is szó van nála, ezért valójában nem tudom, hogy milyen jelzót kellene tennem a nyomozás elé. Ezért talán maradjunk még csak a nyomozásnál. Ambrus Lajos azt mondja, hogy a Somlón a tizenkilencedik században harmincnál is több szőlőfajta élt, ám ő azt is mondja, hogy ezekből a szőlőkből az autentikus somlai bor a „maga hosszú, organikus folyamatai révén jöhetett létre.” Mégpedig úgy, hogy „száz-kétszáz-öttszáz éven át a szőlőműves elődök az ültetvényeikre telepített 'vegyes fajtaszerkezetű' szőlőket minden tétovázás nélkül egybeszüretelték. Legfeljebb, mivel a bazalton mindig tartottak koraérő fajtakat is, ezeket a szüret hivatalos megkezdése előtt leszürették. ... De a status absolutus, a lényeg mégis az egybeszüretelés tényén nyugszik – ezért a mi somlaink, az autentikus somlai többféle gyümölcsből készítik, együttesen erjesztett bort jelent. A régi, kék-kőtenyes somlai gazdák, a mindentudó vincellérek egyszerűen 'kevert' típusú bort, vagyis birtokbort (chateau-bort) hoztak létre anélkül, hogy a kü-

lönben ma divatos 'chateau-jellegről' tudtak volna.”

Ami ezután következik, az pedig már valóban filológiai nyomozás, merthogy véletlenül sem gondolhatjuk, hogy ez a somlai „ad hoc egymás mellé keveredett fajtak öletszerű halmaza volna.” S hogy milyen volt a valamikori autentikus (vagy az egyértelműen autentikus) somlai bor, annak eldöntéséhez Ambrus Lajos valódi filológiai nyomozásba kezdett, s így talált rá egy 1857 előtt elhunyt somlai borász-gazda, Németh György irataiban a klasszikus somlai bor addig senki által le nem írt fajtaösszetételére: „Legjobb bort ad ily szőlővegyítés, úgymint 2/8 Szigeti, 2/8 Fehérszőlő, 1/8 Kéknyelű, 1/8 Bajor, 1/8 Szilifán, 1/8 Piros Bákör”. Annak, hogy milyen szőlő volt a Szigeti vagy a Szilifán, vagy a Piros Bákör, s milyen bort adott, már az olvasónak kell utána néznie Ambrus Lajos könyvében, ahogy annak is, hogy milyen alma volt az Őszi kenészi alma, a Téli kenészi alma, a Szalóki kormos, a Korostyánka, a Cimici, a Kormos zöld, a Szegletes alma, a Töt piros, az Aranymagú, a Beregi kormos, a Pestmegyei fehér harangalma, a Mátyás király, a Borsos alma, a Barnapiros sóvári, a Katsari alma, s így tovább. A recenzens nem tehet mást – az ismeretek közvetítése helyett, pedig arra is nagy szükség lenne –, mint hogy megállapítja: Ambrus Lajos a régi magyar kertkultúra után nyomoz állandóan, úgy mint húsz-harminc évvel ezelőtt az akkori magyar irodalom a családtörténet után nyomozott folytonosan, azt a gazdagságot, amelyet életünkben valamennyien keresünk, ő a régi magyar kertkultúrában találta meg – könyvet olvasva bennem is felsejlett nagyszüleim dunántúli gyümölcsös-kertjének gazdagsága –, bármerre jár, Badacsonyban vagy a Somlón, esetleg a versailles-i királyi gyümölcsös kertben, vagy a régi gazdag-

ság emlékeit őrző erdélyi, felvidéki kertekben, a régi gazdagságot keresi, méghozzá irodalmi eszközökkel. Merthogy Ambrus Lajos nem csupán a régi fajtakönyvek után nyomoz, de le is írja, meg is jeleníti a nyomozást, mi több, szerepjátékot is játszik azért, hogy minél inkább irodalmi jellegű legyen az, aminek konkrét jelentőséget szeretne adni. (Ezt a szerepjátékot a könyv végére helyezett *Én voltam az* című, ugyancsak irodalmi értékű vallozásában leplezi le.) Ambrus Lajos könyve mégsem csupán a nyomozás, a szerepjáték miatt bír irodalmi értékkel, hanem a nyelve miatt, s főképpen pedig azért, mert írásai valódi írói esszék, amelyeknek tárgya – a magyar irodalomban azért nem teljesen társtanul – a szőlő, a bor és a kertkultúra. Amikor ezt olvasom a Balaton mellékének leírásaként: „Zöld nádas, zölde lapály, még nem sárga, piros és lila szőlőlevelek; a bazaltornyok alján, az omlások peremén bíborszínű szömörce. Fakó a bangita, fényes zöld a fagyal, még alig pirosozik a vadrózsa gyümölcse. Egyszóval, mintha minden a legnagyobb rendben volna” – akkor tudom, hogy itt irodalomról, a legnemesebb irodalomról, a legszebb nyelven szóló magyar irodalomról van szó.

Az esszéiben, én annak tartom őket, sorra felidéződnek azok, akik valamilyen formában elődei lehettek Ambrus Lajosnak: Hamvas Béla, Krúdy Gyula, Nemes Nagy Ágnes, Jékely Zoltán (Krúdyt például a Rózsamáli bora kapcsán idézi, én pedig Krúdyt idézem: „Ha életem bealkonyul, ilyen borral teli pohárban szeretnék nézegetni naplementekor. Minden évszakát látni e borban az életnek. Tavasz haloványságai az őszi hold arany színével keverednek.”) Természetes elődei ők Ambrus Lajosnak, de Ambrus Lajos mégis tőlük különböző csapáson halad: úgy teremti meg a szakszerűséget, hogy közben az irodal-

Ambrus Lajos Az én szőlőhegyem

Ambrus Lajos: *Az én szőlőhegyem*, B. K. L. Kiadó, Szombathely, 2005

miságon is belül marad. Örömmel írom le, hogy a kötet kiállítása hasonlóan igényes annak tartalmához, külön kiemelendők tartom Keszelyák Rita illusztrációként közölt munkáit a különböző almafajtákról, s azt, ahogyan a Somló szőlőfajtaikat grafikusán is bemutatják.

FÜZI LÁSZLÓ

Szabó T. Anna *rögzített mozgás* című érzékeny és gazdag kötete öt, egységesre hangolt, egy-egy főtémához (gyermek, szűkebb környezet, forgalom, tél, otthon, víz) kötődő ciklusból áll, melyek egymásutánisága valamelyes ívet, „történetet” is kirajzol, minek nyomán a könyv afféle számvetésként, visszatekintésként is olvasható. Az egyes ciklusokról leváló nyitóvers, az így külön egységnek is tekinthető, voltaképpen azonban a kötet hangvételét, hangnemét meghatározó *Harminc* legálabbis ezt tanúsítja: „Eddig jöttem... // ... elvesztettem, aki voltam”. Az elégitikus hang ereje az újraolvasás során megsokszorozódik, különösen, ha a gyermek világra jöttét tematizáló blokkal („Felriadok hajnalomban, kilök keszekerű álmodom”), a fényt és a látás motívumát előtérbe helyező versekkel („Nézem, ahogyan az égre felkúszik a virradat”) vagy a forgalmat, a tömegközlekedést megfestő darabokkal vetjük össze („Szűk az ösvény – pár lépés csak: belevész a rengetegbe”).

Szabó T. Anna kötetében rendkívül hangsúlyos a beszélő pozíciója, jelenléte, amely inkább a megfigyelőé, s így a cím szerint is: rögzítőé. Az első ciklus a versbeszélő gyermekének megszületését, a vajúdás körülményeit járja körül: a formálódást, a belül-alakulást, végül a kínokat és fájdalmakat, mintha az alkotás, a „vers-szülés” folyamatáról tudósítana („ahogy a vad burjánzásból / kéz nő, arc, szemek” – *A nézés*). Az egyébként *Fehér* című ciklus fontos darabja a *Szülőszoba*, ez a megrázó siratóének, amelyben a megszületés valaminek az elmúlását, a „világra taszítás” kínját és a belőle fakadó lelkiismeret-furdalást prezentálja („ömlik a szádon, ősi jajgatás, / a másvilági gyász”), ráolvasásszerű részletekkel („Gyermek, te súly, te izzó vas, te kő, / gyere elő, könyörgöm!...”), termékeny dialógust folytatva a siratóének hagyományára úgyszintén rájátszó *Virrasztással*. Az első ciklus lírai énjének nagy tapasztalata az aggodalom mellett a rácsodálkozás az anyag tovább-öröklődésére, s minthogy a csecsemőt a „történet” beszélője szerint valami egykor volt – fényes – teljesség, az említett tapasztalat ennek a teljeségnek a visszakívánását is előhívja. A recenzio

bevezetőjében említett ív nem mellőzhető átlomása a civilizációhoz kapcsolódás ama pillanata, amikor a gyermek a szavak elsajátításával felülírja az addig létező világot: „Méretegi az eleven világot: / van minden, de nincs semminek neve. // Így láttunk egykor mind...”, vagy ahogy ezt a következő nagyobb szövegegység első darabjának felütésében megfogalmazza: „Előbb a fény. Csak azután a nap.” (*Előbb a fény*), s ami a később következő *Kamaszokban* is feltűnik: „mert aki másnak ismerős / az magának lesz idegen –”. Ezen a belátáson nyugszik *A menet* ironikus festett ballagási portréja is, összekapcsolódva a „világba-vetett” személyiség szükségszerű pusztulásának költői-filozófiai

Szabó T. Anna: *rögzített mozgás*, Magvető, Budapest, 2004

Emlék-víz

közhelyével is, paradox módon fenntartva a születés csodájának gondolatát: „Holnap meghalni jössz a világra / isteni fény, emberi lény.” (*Itt élők jártak*).

Az első ciklus naturalisztikus bőségéhez képest a második egység (*Helyrajz*) szikárabb, tárgyiasabb verseket hoz, „a horizontot elálló házakat”, „rögzített mozgást”, „bezárt formákat”, „absztrakt reggeleket” és estéket a másodmodernség, illetve a szerző kapcsán sokat emlegetett újhóddas tradíció szellemében. *A Totem* már címében a dialogikus tárgyvers hagyományát, közelebről Rilke *Archaikus Apolló-torzóját* idézi, a „mert nincsen helye egy sem, / mely rád ne nézne” önértelmezés fellazításával: „a mindent átható sötét / negatív előérzetében, / elődereng a kövek lelke. / És nézőt keres, hogy figyelje”, máshol viszont a lírai én mintha éppenséggel az alkalmazott költészeti forma és hagyomány autentikusságára kérdezne rá: „kőkemény, élettelen anyaga / megroppan, de ez pusztá fizika” (*Fagyponat alatt*). A mozgás rögzítése ebben az egységben a geometrikusan pontos és harmonikusan illeszkedő elemek alkotta rend megteremtésével jár együtt („A nyolc négyyszög: ablakkeret, / mögötte tetők összevissza / háromszöge, sok ferde síkja” – *Térzajlás*): ez a világteremtés, a lírai ént övező környezet térképének dokumentarista megrajzolása leginkább zárt terek létrehozásával írható le, ami a múlt tükrébe tekintő szubjektum belvilágának felfedezését, voltaképpen az önértelmezést készítheti elő: „És mögötte ott a Művésztelap. / A sok évtizedes kutanyomok, / repedések közt megtalálhatod / a betonúba karcolt lófejet” (*Helyrajz*). S miközben a versek valószínűleg változatlan lírai énjel elrejtett/elbújt megfigyelőként „lázasan rögzít”, művei kapcsán az idézett Rilke-vers imperatívuszát („Változtasd meg élted!”) akarva-akaratlanul magára is érvényesnek érzi: „Lázasan rögzíti a szem / a szaggatott mozgású filmet. / Ha lepergeti újra, holnap, / észreveszi a változást”, tekintve, hogy „[h]iába

ugyanaz a szem, / ha amit lát, megváltozik” (*Kamera*). A *Helyrajz* verseinek helyszínerei egy idő után ismerősként köszönnek vissza, újratertve a gyermekkor emlékezetesebb színtereit.

A *Téli ablak* ciklus – közelítve a könyv vége felé – már jóval hidegebb költeményeket tartalmaz. Ezek a versek epikusabbak, s ha fenntartható a recenzio bevezetőjében említett ívre vonatkozó elképzelés, akkor talán nem nagy tévedés a *Téli ablak* verseit olyanokként olvasni, mint amelyek az elmúlás képének figyelmeztetésszerű tematizálásával a fokozatos kihunyás felé mutatnak. Érdekes módon reflektálnak erre az utolsó ciklus (*Vadvíz*) természeti eredetű fogantásra utaló szöveg helyei, hiszen a víz mindent magába szippantó motívuma vagy a *Villám* líraian ábrázolt szexuális aktusa („Gyökér fűródik a sötétbe. / Az elektromos éjszaka / kilök a világ peremére”) a visszafelé olvasás lehetőségét, a főntebb jelzett ív megfordíthatóságát is felveti, minek következtében a születés, a beavatás, a valahová (be)kerülés valaminek a vége, egyben kezdete is lehet: „égnek fordított arcomat / a tavasz magzatvíze mossa.” (*Eső*).

A *rögzített mozgás* igen sok verse eljátszik a címben *rögzített* paradoxonnal („fenn moccanatlan a Tejtút: / fut fényesen és üresen.” – *Holtidő*), ily módon vagy állóképet, kimerített mozgást kapunk, vagy mozgást ábrázoló, így filmszerű jelenetekből álló képeket, melyek kapcsán a kamera-motívum a lejátszás/törlés paradoxonja mentén, hasonlóan a születés/elmúlás kettőséhez, az emlék(ezés) allegóriájává is válik.

KISS LÁSZLÓ

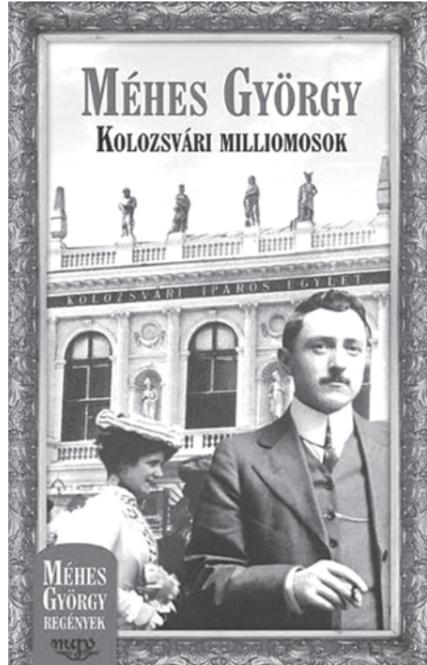

Az író nem téveszt időt

A Méhes könyvét (újra) kiadó Ulpius-háznak tudnia kellett (volna) – hiszen nyilván ezért vállalkozott a múlt század első felébe jól beágyazott regény 2005-ös megjelentetésére –, hogy magára adó író vigyáz a történelmi hitelre. (Hacsak nem groteszk vagy abszurd a választott rendező, szerkesztési elv.) Nos, mindössze két szám felcserélésével a szedőnek (korrektornak) sikerült zavarba hoznia az olvasót: a *Tanácskozás az erdei villában* című fejezet élén azt olvassuk, hogy 1943 nyarán Mendelényi Vilmos pisztrángvacsorára hívta a hat Keller fiú közül Frigyes és Emilt, az erdei villába. Az erdei villa, miként az idősebb Keller Frigyes és a Mandelek alapította borbély Kolozsvárhoz tartozott, következőképpen értelmezhetetlen, hogy 1943-ban a vezérigazgatói székbe beültetik Motegan miniszter öccsét, Eugent; és mit keres ugyanebben a történet-sorban Cantacuzino herceg meg a lánya és a sinaiai Pelisor kastély, a román király? Természetesen sajtóhibáról van szó, a regény előző kiadásában (helyesen) 1934 szerepel, egy olyan év, amikor a kolozsvári gyárigazgató nem Budapest, hanem Bukarest felé fordul, jól felfogott üzletpolitikai érdekből.

Csak azért emelem ki a sajnálatos nyomdahi-bát, mert alkalmas rá, hogy tudatosítsa a *Kolozsvári milliomosok* szerzőjének egyik legfőbb erényét (amelyet az új kiadás akaratlanul beárnyé-kolt): a történelmi idő tisztelétét. A kolozsvári Református Kollégiumban érettségizett, a kolozsvári egyetemen jogot végzett, ebben a városban évtizedeken át újságíróskodó, illetve a gyermekek s a színházat szerető felnőttek igényeit kiszolgáló író nagyon jól tudja, milyen volt 1934-ben és milyen 1943-ban Kolozsvár. *Bizalmas jelentés egy fiatalemberről* című regé-nye (1982) éppen azzal érdemelte ki a kritika

elismerését (amiben e sorok írója is részt vállalt), hogy a negyvenes évek elejének helyi világát, sokféle figuráját meggyőző erővel idézte fel, mentesen a korábbi (szocreal) sablonoktól. Részben más műfaji eszközökkel, némiképpen ennek a regénynek ugyancsak sikeres folytatása a *Kolozsvári milliomosok*. Méhes monográfusa, Orbán János Dénes „közgazdasági kalandregény-nek”, félig-meddig (?) „kommersz családi-di-nasztikus regénynek” nevezi, amelynek alapmí-

Méhes György: *Kolozsvári milliomosok*, Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest, 2005

tosza az idealizált kapitalizmus. A „kommersz” jel-zőt Orbán a későbbiekben lényegében visszavonja, legalábbis finomítja, amikor kijelenti: Méhesnél az átlátszóan olcsó fogások sohasem jelennek meg.

Kétségtelen, hogy a *Kolozsvári milliomosok* írója úgy rajzolja fel egy, pontosabban két család összefonódó történetét – mert a Kellerek mellett mindvégig fontos szerephez jutnak a Mandelek-Mendelényik –, hogy az egyes életpályák belső logikája és a história mögött-előtt a szórakoztató részletek kellő súlyt kapjanak; olykor betétsze-rűen mutatkoznak, változó – mutatós – helyszí-neken az egyes kalandok (Eduárd isztambuli me-séje például vagy Keller Gusztáv és Adolf fran-ciaországi élménye), máskor, főként a szerelmi szálak gyakorlott regényíróra valló szövéssel, jellemet éskort egyszerre jellemez Méhes. Nem csupán a Kellerek és Mendelényik válnak em-lékezetessé, hanem a mellékalakok (többsége) is. A megjelenítésre kiválasztott évtizedek ér-zékletes figuráit teremti meg például a politika és üzlet világában egyaránt otthonos Kapronczay Gáspárban, a hatalmat munkával, ravaszággal, kompromisszumokkal megszerző és gyakorló Mendelényi Vilmosban, az ifjabb Keller Frigyes „féktelen”, nagyvilági életet élő feleségében, Gi-zában. De az sem olyan egyszerű, hogy az „idea-lizált kapitalizmus” képe bontakozik ki a regény lapjain. A bajor tímáregényből kolozsvári gyá-rossá avanszáló Keller papa és a hat közül öt Keller fiú ugyan valóban a tisztességes munkát, az emberséges gyarapodás eszményét képviseli, ám van itt azért bőven tisztességtelen mozzanat is, az üzleti verseny, a növekedés hajszolása már aligha sorolható be az „idealizmus” kategó-riájába. És nem kevésbé figyelemre méltó, amit Méhes a társadalmi váltásokról, német–zsidó-magyar asszimilációról elmond, illetve sorsok-ban ábrázolni tud.

A XX. századi magyar próza, a közelmúlt er-délyi magyar irodalma is nevezetes arról, hogy legjobbjainak egy (nagyobb?) része stílusával gyönyörködteti az olvasót. Méhes György nem a mondataival ragad magával, viszont jól tud me-sélni, cselekményt bonyolítani, figurát ábrázolni.

A *Kolozsvári milliomosok* regényszerkezetét tu-lajdonképpen a mesélő kedv határozza meg, sor-ra ismerkedünk a Keller család tagjainak tör-ténetével. Az egyetlen rendhagyó (időjátéknak szánt?) mozzanat, hogy a könyv második feje-zetében („Eljön a halál”) lezáródni látszik a csa-ládtörténet (1944-el, a rendszerváltással), hogy utána következzen még tízenégy fejezet, amely-ben Keller „ténsszöny” és fiai meg feleségeik régebbi történések részesei lesznek. Végül is tu-domásul vesszük ezt a szerzői megoldást, a re-génymese átlendít az első csodálkozón.

Kolozsvár elmúlt évszázadát sokan, sokféle-képpen írták meg, vannak köztük ma már klasszikusnak számító regények és szerzők. Gon-doljunk Bánffy Miklós trilógiájára, Szabó Dezső *Életeimre*, Kuncz Aladárnak az eddiginél na-gyobb figyelmet érdemlő, befejezetlenül maradt művére, a *Felleg a város felett*-re, Ligeti Ernő, Kolozsvári Grandpierre Emil több regényére, Bálint Tiborra és főművére, a *Zokogó majomra*, a már szintén elhunyt Kolozsvári Papp László *Malomárójára*. A *Kolozsvári milliomosok* a he-lyi színek erős hangsúlyozásával, sajátos alak-jaival, a Dermata bőr- és cipőgyár regényes tör-ténetével lép be a város irodalom- és társada-lomtörténetébe – de korántsem csupán a lokál-patrióták figyelmét keltheti fel.

KÁNTOR LAJOS

Egy megengedő mellékmonddal indítja Kántor Lajos egyik irodalomkritikáját. Olyan tagmondat ez, amely rávilágít szer-zőjének egész programjára, amit követ új kriti-kagyűjteményében (*A Nagyefánt nyomában*). Ennél fogva engedte meg ezúttal csak a mel-lékmondatba foglalt gondolatot kiemelni, mi-szerint van a romániai magyar irodalomnak egy „1969-es szintmagassága”. (112.) Ha netán kissé megfoghatatlan is a metaforikus értelmű szint-magasság fogalma, s talán nem is releváns az irodalomról szóló beszédben, de az bizonyos, hogy Kántor Lajos valóban „mérte” irodalmunk-nak ezt a szintmagasságát azokban az években, amikor e kötetbe gyűjtött esszéit és kritikáit írta, és adta közre *Kövek* rovatcím alatt a *Korunk* 1967–1971-es évfolyamaiban.

Ha ugyan egyes mai teóriák szerint nem is „szintmagasságot” vagy „fejlődést” kell kimu-tatnia az irodalomkritikának, de annyit azért bi-zonytal állíthatunk, hogy Kántor Lajosnak eme kritikafüzére jó alap egy hiteles keresztmetszet elkészítéséhez irodalmunk egy rövid időszakáról, amely az 1965–66-tól 1971-ig terjedő éveket fog-lalja magába. Egyrészt tehát irodalomtörténeti tényként veendő számba a kötetbe foglalt min-denik kritika, sőt hozzátehetjük, hogy egyik sem kullogott a születő művek mögött, hanem úgyszólván velük egy időben jöttek létre a kritikus kolozsvári műhelyében, és fejtették ki hatásukat, másrészt pedig azáltal, hogy majd három és fél évtized múlva kötetbe gyűjtve megjelentek, üze-netértékük lehet a mai irodalomkritika számára.

Egy megalkotandó irodalomtörténet mint cso-mópontot konstruálhatja meg éppen azt az idő-szakot, amelynek tárgyát képezik a kötetben sze-replő kritikák, de azok az irodalmi tendenciák, erővonalak is jobbra érvénnyel bírnak, amelye-ket Kántor Lajos akkor kitapintott a líra, epika és drámairodalom terén a Romániában születő magyar irodalomban. Kolozsvári kilátójából szemlélte és számon tartotta ugyan az anyaor-szágbán, a kisebbségi körülmények között és Nyugaton születő magyar irodalmat, valamint a kortárs románt is, hasonlóképpen kitekintése volt – az objektív és szubjektív akadályok, illetve a hatalmi szóra állított korlátok, tehát a jól érzé-

kelhető elszigeteltség dacára, amit néha ki is mondott a szerző (vö. 61., 79.) – az adott időszak világirodalmára (főleg németre, oroszra, angol-ra), de elmélyülni a romániai magyar írók mű-veiben kívánt. Sőt, ezt is tette. Súlyának, jelen-tőségének megfelelő figyelmet szentelt az akkor megújuló epikának és prózának, valamint do-kumentum- és emlékirat-irodalomnak, nem ke-vesebb, mint tizenkét írásban járva körbe ezt a kérdéskört, tárgyalva az ehhez kapcsolódó eszté-tikai és szociológiai kérdéseket és a legújabb hazai műveket, mely művek nyomán valóban új rend alakult ki a romániai magyar irodalomban, átértékelődtek tehát a korábbiak is. A líra kér-déseiben és művelői számottevő alkotásai között hat esszé és kritika igazít el. Öt írást szánt a szer-ző a kortársi irodalom áttekintésére, a drámának és színházának meg hatot, továbbá négy írást kap az irodalomtörténet és -kritika, a gyermekiroda-lom pedig egyet. Jelentős alkotókra és pályakez-dőkre egyaránt figyel a kritikus, probléma- és műelemzéseket egyaránt végez, mondhatni min-den műnem és műfaj a maga akkori reprezentatív értékeivel szerepel ebben az „olvasónaplóban”. Sajnáljuk viszont, hogy Lászlóffy Aladár és Szi-lágyi Domokos lírai univerzumának bemutatása nem történt meg. Persze igaz: rájuk hivatkozik mint mértékre és irányjelzőkre.

A kritikával szembeni gyors reakálás igény-nek tételét állítja fel kimondatlanul is magával az egész kötettel a szerző, de kimondatlan is el-hangzik néha ez, amikor például azzal zárja egyik frissen megjelent műről készült elemzését Kán-tor, hogy „csak az az érthetetlen, hogy mindezt [a mű erényeit és értékét] nem sietett a kritika azonnal elmondani.” (51.) Bármennyire is fontos viszont, hogy a visszhangtalanság „kocsonyás közege” (Földes László korabeli kórképe iro-dalmi-kritikai életünkről) ellen tegye dolgát a kritikus, egy, az irodalmi produkciót illető fel-hívó szerepet is kell vállalnia azáltal például, hogy elvárásaként megfogalmazza a „jó művek” iránti igényt. (vö. 74.) Sőt, mindezek mellett azt is észrevehetjük, hogy Kántor Lajos az előre-

Keresztmetszet

jelzéstől sem riad vissza, esetenként a prognózist tekinti feladatának, amikor egy-egy alkotó ese-tében az illető műhelyében készülő „új”, „eddig-nem-volt” érték születésére készíti fel az olvasót. (vö. 77.) Nyilván kockázatvállalással jár mindez, nemkülönben az időnkénti „gyorsmérleg” ké-szítése, amikor „névsor- és problémaolvasást” (93.) tart a kritikus, de ezek a gesztusok és cselekvések, amelyek hitelét az ezt megelőző vagy ezzel együtt járó érvényes értelmezés, elemzés vagy az érvelő vita adta, tulajdonképpen a kánonképzés részét képezték, s ki tagadná, hogy új kánon alkotására éppen az adott idő-szakban nem lett volna szükség. 1968-at írtak ekkor, és két évre rá tárgyiasult is az új kánon a piacra került Kántor–Lángban, ami tudvalevően Kántor Lajos és Láng Gusztáv közösen alkotott

KÁNTOR LAJOS

A NAGYELEFÁNT NYOMÁBAN

PALLAS-AKADÉMIA • CSÍKSZEREDA

Kántor Lajos: *A Nagyefánt nyomában*, Esszék és kritikák, Pallas-Akadémia, Csík-szereda, 2005

irodalomtörténeti összegezése a romániai ma-gyar irodalom 1945–1970 közötti időszakáról, egy olyan összefoglaló munka, amely nem mel-lőzte az előző, a két világháború közötti időszak irodalmát és az előzményeket sem.

Tanúsítja ez a kritikafüzér azt is, hogy nem egyszerűen az „örségváltás” (vö. 93.) regisztrá-lását tudatosította Kántor az adott időszakban, sokkal inkább egy irodalmi paradigmaváltást kö-vetett lépésről lépésre, annak személyi, eszmei, poétikai és esztétikai, valamint intézményi fol-yományait. S nem utolsósorban az olvasói olda-lon bekövetkezett, illetve lehetséges változásokra figyelt, és hívta fel a figyelmet. Különben igen határozottan képviselte ebben a szemléjében Kántor az egyetemes magyar irodalom eszméjét, természetes módon helyezve egymás mellé a kortárs anyaországi, kisebbségi (jugoszláviai és romániai) és nyugati magyar irodalom kiemel-kedő alkotóit (Juhász Ferenc, Tolnai Ottó, Pás-kándi Géza, Határ Győző), valamint nevezte meg forrásukat, a huszadik századi klasszikus magyar avantgárd Kassák, Illyés, Déry által fémjelzett fejezetét. (vö. 66–70.) Ez a szemlélet nyilvánul meg akkor is, amikor az éppen követett hazai magyar irodalmi megújulást tárgyalva utal vissza a két világháború közötti, vállalható és vállalandó erdélyi irodalmi örökségre, hozzátéve, hogy a mai mércét nem csupán a szűkebb, regionális örökség határozza meg, hanem a huszadik szá-zadi egyetemes magyar irodalom olyan alkotói, mint Móricz, Kosztolányi, Krúdy, József Attila, Illyés, valamint Ösvát és Babits. (vö. 90.)

Mint látjuk, a kritikus által választott példák és eszmények ma is élők, és kihívást jelentenek. Velük indulni, és hozzájuk visszatérni írástudó számára ma sem mellőzendő feladat.

BORCSA JÁNOS

Nemes Nagy Ágnes költészetének és esszéinek ismerői számára is némi meglepetést okozhatott *Az öt fenyő* című ezideig közöletlen regény kiadása, hiszen mostanáig a költő egyetlen „tisztá” szépprózai írásával sem találkozhattak. Nemes Nagy életében nem köztölt se novellát, se karcolatot, tehát azok között tartottuk számon, akik szigorúan és következetesen kötődtek választott irodalmi beszédmódjukhoz. Pedig Nemes Nagy interjúiból tudni lehetett a regényről, főként azért, mert szerzője nagyon rossz véleménnyel volt róla, életében nem is adta ki. Lengyel Balázs, Nemes Nagy Ágnes irodalmi hagyatékának gondozója is feltette magának a „nehéz kérdést”: „Sok-sok évvel Nemes Nagy Ágnes halála után szabad-e nekem a kis regényt a *Tiszatáj Könyvek* sorozatában megjelentetni?” Lengyel Balázs kételyével szemben, aki örökös-ként a szerző akaratának betartását is felügyeli, Balogh Tamásnak van igaza, aki meggyőző és szép utószót írt a regényhez, és aki minden bizonnyal a kéziratot is gondozta, bár erről a kiadvány könyvészeti adatai nem tesznek említést. Balogh Tamásnak abban van igaza, hogy Nemes Nagy Ágnes egyetlen szépprózai munkáját, minden fenntartás ellenére, az olvasó kezébe kell adni, főként Nemes Nagy életművének tisztelői kezébe, akik így közelebbről és egy másik vonatkozásban ismerhetik meg a költő munkásságát. Mégpedig nem csak azért, mert – Babits szavait idézi Ady kapcsán Balogh Tamás – „a nagy költőnek minden furcsasága, minden betűje szent”, hanem azért is, mert – meggyőződésem szerint – *Az öt fenyő* nem „pocsék rossz regény”, ahogyan maga Nemes Nagy vélekedett róla, hanem felfedezés számba menően jó regény.

Balogh Tamás megbízhatóan állítja, hogy a regény a múlt század negyvenes éveinek második felében, azoknak is a végén születhetett, és talán nem is egyvégtében, hanem megszakításokkal, javításokkal, újírásokkal. A gépiraton ott vannak Nemes Nagy javításai is, tehát valószínűleg többször gondolatolta a regény kiadására, ezért is mutathatta meg befejezett részeit Schöpflin Aladárnak, aki dicsérte, de kiadását nem javasolta. Hasonlóan járt Schöpflinnel Ottlik Géza is, akinek *Továbbélők* című regényét, az *Iskola a határon* „ösváltozatát” az akkor már idős kritikus úgy dicsérte és úgy javasolta kiadásra, hogy

A szerzők egy részének megadatik a lehetőség, hogy saját hibáikkal szembeülhetnek. Jó esetben ez még írásuk megjelenése előtt történik, egy baráti beszélgetés vagy egy szerkesztői jótanács formájában. Rosszabb esetben már a kritika teszi szóvá. Ilyenkor a tettenért szerző kétféleképpen viselkedhet: vagy elismeri a hibát, s belátja, hogy valami nem úgy sikerült, ahogy szeretne volna, netán éppen úgy sikerült, de pont azért rossz, vagy – ha ügyes – meg tudja magyarázni, hogy a hiba voltaképpen szándékos, a hibából máris erény lesz, írói jellegzetesség, egyediség, erény, hiszen – ahogy egy mostanság olvasott novella hőse gondolja – „nem az az igazán dörzsölt alak, aki nem hibázik, hiszen olyan nincs is, hanem aki erényt tud farnagyi még a fatális tévedéseiből is”.

Viszont nem feltétlenül nekik kell magyarázniuk bizonyítványukat: megteszi helyettük más is. Szilágyi Zsófia lett ez az „önkéntes”, aki sokszínű munkásságának (első kötete Lermontov *Korunk hőse* című regényét vizsgálja, a második Ferdinandy György pályaképeinek megrajzolása) újabb jeleként az évek óta rendíthetetlen szorgalommal keresett irodalmi mű-hibákat ismerető kritikáit és értelmezéseit gyűjtötte kötetbe, melyek témájául – mivel dr. Kovács figyelemzetésére Karinthy kijavította tévedését – kortársak és klasszikusok (Kosztolányi, Mikszáth) prózai munkáit választotta, illetve bízták meg ezekkel őt szerkesztő társak. A megközelítési módszer mindkét esetben azonos (a klasszikus alkotás is vizsgálható kortárs műveket bíráló kritikusi szemmel), mert Szilágyi Zsófia megkérdőjelezhetetlen irodalomszemlélete az, hogy „minden klasszikus kortársként kezdte, vagyis a »régiek« és »maiak« ellentétét nem a tökéletes-kritizálható ellentétre kell ráépíteni”. Ehhez a szemlélethez segíthet eljutni az, ha „esetenként úgy gondolunk az irodalomtörténet szereplőire, mint esendő, indulatos, sokszor igazságtalan és elfogult kortársainkra”, és valóban, elég csak egy klasszikus levelezését vagy naplóját elolvasni (recenzens leginkább a *Babits-Juhász-Kosztolányi levelezése* című kötetet ajánlja, amely háromszereplős regényben a barátságot – kiváltképp Kosztolá-

Az ötödik ölt

Ottlik elállt a regény kiadásától... Bizonyos, hogy Nemes Nagy Ágnes is elállt *Az öt fenyő* kiadásától, de bizonyos az is, hogy sok évvel halála után jó, hogy akarata ellenére is megjelent. Még akkor is, ha némelyek ezt „botránynak” mondják. Az pedig semmiképpen sem vehető hiányosságának, hogy stílusa „Kosztolányi, Ottlik, Illés Endre stílusának” utánzata, ahogyan maga Nemes Nagy Ágnes vélekedett a regény stilisztikájáról, hiszen éppen ennek a prózastílusnak köszönhetően újulhatott meg a kortárs magyar prózáírás, leginkább persze a regényírás. Nemes Nagy ugyanis *Az öt fenyő*ben nem utánozta a nagy elődök, részben a kortársak stílusát, hanem megerősítette azt a szépprózai beszédmódot, amely hosszú távon határozza majd meg a múlt század utolsó évtizedeiben is a magyar prózáírás stílusirányzatát és nyelvi gyakorlatát.

Es az sem elhanyagolható körülmény, hogy *Az öt fenyő* látszólag bűnügyi regény. Nemcsak azért, mert Nemes Nagy tudvalevőleg kedvelte a detektívregényeket, hanem azért is, mert az újabb regényírás a nagyon választékos nagyprózával szemben egyre csak odafordult a populáris irodalom formavilágához, hiszen ezekben a nyelvi megformálás új esélyeit ismerhette fel. Másfelől *Az öt fenyő* művészregény, amelynek (egyik) központi jelenete, amikor Viktor, a festő, barátja, Tamás félig kész portréját mutatja meg erőszakoskodó vendégeinek éppen annak a napnak az estjén, amelynek egy korábbi órájában keményen összevitakozott a két barát, Viktor és Tamás, és amely nap utáni hajnalon Tamást halva találják az erdőben. A félig kész portré látványa és a haláleset szorosan összefügg, persze nem a rendőrségi nyomozás folytán, hanem azért, mert a művészet és a bűn közel van egymáshoz: a művészetet és a bűnt is szankcionálják, mert mind a művészet, mind a bűn eltérés a szokásostól, kilépés a helyes vagy helyesnek vélt kerékvágásból.

A regény „gyors befejezését” tekinti Lengyel Balázs „némileg könnyelműnek”, holott éppen ez a befejezés, szinte párhuzamosan a kép és a haláleset összefüggésével egy másik kapcsolatot mutat: Viktor fedezi fel a haláleset helyszínén,

hogy Tamást az éjszakai vihar idején az öt fenyő közül a hegyoldalból lezuhanó szélső fa ölte meg, hiszen amikor a fenyőket korábban festette, akkor még öt fenyőt festett, most meg csak négy áll a szakadék felett. A könnyelműnek látszó gyors befejezés így erősíti meg a művészet és a bűn, a művészet és a szerencsétlenség, a művészet és a véletlen szoros összetartozását. A halálesetre fényt derítő kép és a félbemaradt portré szoros összetartozása *Az öt fenyőt* valóban a művészregények közé sorolja.

Ilyen rejtett összefüggésekből bőven van Nemes Nagy regényében, hiszen ilyen bűjtött szálakból szövi a regény textusát. Van ebben némi játékoság is, az író eljátszadzik az olvasó figyelmével, ám ezzel egyúttal be is avatja a regény világába. Rábízta, hogy a bűjtött szálakat maga fonja szövetté.

Nemes Nagy Ágnes: *Az öt fenyő. Tiszatáj Könyvek, Szeged, 2005*

Ajándék lovak fogait

nyinál – megméltelyezi a sikervágy: Kosztolányi indulatos, sokszor igazságtalan és elfogult).

A féllábú ólomkatona a szerző 1997–2004 között született írásait foglalja magában, válogatva és megszerkesztve. Szilágyi Zsófia – aki hosszabb ideig a novellaciklus műfaji kérdéseit vizsgálta – a kötet kompozíciójának kialakításakor távoli mintát követve, magas mércét tűzött ki maga elé: az *Esti Kornél* mintájára teremtettem meg az eredetileg különálló részekként szereplő írásokból az egységet: utólag rendelt szerkezetet a külön-külön már meglévő elemekhez, s már így, ennek tudatában, de utólag alakítottam az írásokon, főképp beleírt. Szerkezetileg a végeredmény is hasonló: laza fűzér,

Szilágyi Zsófia: *A féllábú ólomkatona. Irodalmi mű-hibák. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2005*

amely olvasható egészként is, darabokként is. Az írások műfaja, formája is vegyes: a kötet nagy részét kritikák adják, közéjük illeszkedik egy-egy nagyobb lélegzetű tanulmány, az előszót egy esszé követi, de olvashatunk laza gondolatfutatót a faluról, a vidékről, találunk textológiai vizsgálat eredményeit felmutató ténygazdag dolgozatot (az *Aranyársarkány* kéziratáról és Kosztolányi javításairól), amely egy leendő kritikai kiadásnál mindenféleképpen figyelembe veendő, egy másik tanulmány a hatás- és előzménykérés mentén vizsgálódik (az *Esti Kornél* kapcsán), olvashatunk összehasonlító olvasatot Bodor Ádám munkáiról, és nagyon alapos szerkezet- és kompozícióelemzést Mikszáth *Jó palócok* című kötetéről/ciklusáról/novellafüzéről.

Az egyes kritikák ráépítenek az adott mű recepciójának előzményeire (s így inkább már a kistanulmány műfajának irányába mozdulnak el), az írások összessége pedig szépen kirajzolja Szilágyi Zsófia irodalmi ízlését: általában Kosztolányi, Garaczi, Németh, Kukorely és Péterfy az indulási, a találkozási és az érkezési pont (és persze feltűnik Lermontov és Ferdinandy is).

Egy problémafelvetés köti össze írásait, s ez a kötet szervezőeleme: az irodalmi művekben előforduló „mű-hibákról” való gondolkodás. Az irodalmi szövegek hibája azonban egy pontosan meg nem határozható valami, amely talán éppen azért meghatározhatatlan, mert mihelyt úgy érezzük, sikerült meghatározni, átalakul, jelet vált, jelentést kap. Pozitív előjellet kap. Netán kiderül róla, hogy szándékos. Vagy éppen javító szerzői szándék szüli. Ezek szerint hiba nincs is, csak lehetőség, hogy valamit hibának lássunk, amelyről azonban az ellenkezőjét is állíthatjuk. (Hibában is erényt látni: egyesek szerint elfogultság.) Szilágyi Zsófia kritikái, illetve kistanulmányai mégsem erőszakolt felmentési kísérletek, hanem értő olvasatok, olyan komolyan-játékos gondolatfutatók, melyekben szerző és olvasó annál is inkább egyenlő felek, mert mind a kettő helyzetbe tud kerülni, tud gölt rugni,

És hogy ez a cseppet sem könnyű és főként nem könnyelmű játékoság egészen komolyba fordulhasson, Nemes Nagy Kosztolányin és másokon iskolázott stílusa áll jól. A harmadik személyű előadásmód, amit Nemes Nagy nyilván azért választott, mert egyetlen regényének megírása idején is költő volt. Az egyes szám első személy a költő beszédmódja, az objektív lírát művelő költő is, amilyen Nemes Nagy lírája. A harmadik személyű beszédmód a prózaíróé, az elbeszélőé, aki egyszerre van belül és kívül a történeten, mert csak így biztosíthatja a fikció nyelvi alapítását. Az első személy a prózabán megtevésztő, mert menthetetlenül összekeveri a valót a fikcióval. Nemes Nagy ezt is Kosztolányitól, Ottliktól – Balogh Tamás szerint Szerb Antaltól is – leshette és tanulhatta el.

Bűnügyi történettel érintkező művészregénynek mondtam *Az öt fenyőt*. De addig maradtam némi magyarázattal. Nemes Nagy regénye nem a művészetéről szól, még csak nem is a művészekről, nem esik benne sok szó Viktor festészetéről, annál több szó a művészet megértéséről. *Az öt fenyő* hősei, egy-két kivételtől eltekintve, a művészetből élnek, művészeti írók, művésztörténészek, tanárok és tanítványok. Tamás, a szerencsétlenül járt magántanár, Csekey, a professzor, Till Péter, a tanítvány is, meg a lányok legtöbbje a művészetben utazik, és művészeti hajlandóságú az a szerb házaspár is, aki összeesküvést sző, és közben egy Rómában lopott kép eladására akarja Tamást rávenni. Van abban némi ironia is, ahogyan Nemes Nagy Ágnes a művészetet és a művészetből élők világában a művészetet közel hozza a bűnhöz, a véletlenhez, a szerencsétlenséghez, végül még az összeesküvéshez is. Az ironia bevezetése talán azt a következtetést is levonhatóvá teszi, hogy Nemes Nagy Ágnes ellenművészregényt írt, mégpedig a művészet védelmében.

BÁNYAI JÁNOS

de ugyanakkor öngölt is, hibázni. A kötet nem egy gondolatával lehet vitatkozni, de éppen ez a szép benne: *A féllábú ólomkatona* olvasója is pályára lép. Bíró azonban nincs, így a meccs végeredménye – szükségképpen – csakis megegyezéssel döntetlen lehet. Nem hiba tehát a kissé túl hosszúra nyúlt előszó túlzott magamentegetőzése sem, mert lehet másképpen (mű-hibaként) olvasni, mondjuk a régi, magamentegetőzős előszavak paródiájaként, és egyes elemzői iskolák valószínűleg nem tartják elhibáztottnak.

A féllábú ólomkatona tárgyalt kortárs szerzőinek nagy része a mai középgeneráció elitjéhez tartozik, elfoglalták helyüket a kánonban, más szóval „klassziczálódottak”, értékadóvá váltak. Kérdés, hogy amely műveikről Szilágyi Zsófia eme, a hiba köré szervezett könyvében nem beszél, azok hibátlanok-e? Például Németh Gábor *Zsidó vagy?*, Závada Pál *A fényképész utókora* vagy Parti Nagy Lajos *Hősöm tere* hibátlan, tökéletes mű-e, vagy csak nem érkezett felkérés kritikáira? Hiszen nincsen ember hiba nélkül, tartja a mondás, és igaza van, mint általában a mondásoknak. S bár az ajándék lovak fogait nem illik megnézni, Szilágyi Zsófia rendre ezt teszi, és rendre talál is valamit. De kérdés az is, hogy később elvállal-e hibakereső szerepet a már életükben klasszikussá avatott szerzők (pl. Esterházy, Kertész, Nádas, Tandori) munkáit illetően, vagy hogy esetleg górcső alá veszi-e a fiatalabb nemzedék(ek) tagjainak munkásságát; érdekes lenne hasonló „hibakereső” szándékkal olvasni pl. Csorna-Szabó András, Ficsku Pál, Grecsó Krisztián vagy Hazai Attila munkáiról. Kérdés, hogy Szilágyi Zsófia betekint-e új szájakba?

BALOGH TAMÁS

Fesztiválszél: tombol, majd elenyész

(...) Azt mondta hát a Főnök, hogy jó, ezen a fesztiválon már ne csak a lányokat meg a borosüveg címkéjét nézzed, és ha mindent nem is, legalább az egészséget, maradhat persze nyugodtan civil, az se baj, ha cz-vel írod, nem kell sajtósak akkreditáltatni magadat, hatalmas tükrök vannak az előcsarnokban, te sem hinnéd el, hogy újságíró, netán filmes vagy, különben olcsó a belépő, és ez csak a végén fog majd visszaütni, otthon kell enni, és nem fogadásokon. Akit viszont gyorsan meg hamar érdekel a dolog, majd a Transzindexen elolvassa, hogy mi volt pontosan a marosvásárhelyi 13. Alter-Native Nemzetközi Rövidfilm Fesztiválon, erre való a média, a többi úgyszintén csak irodalom. Morogtam még, akár a vénnek, hogy például Cannes vagy Berlin, ott is szokott lenni fesztivál, újfent, így is lehet mondani, esetleg Monte-Carlo, de az kész cirkus. Persze az a legjobb, hogy Marosvásárhelyen lakom, az itteniek és a lokálpatrióták tudják, hogy ez mit jelent, az ember nem ért semmit, nem tud semmit, elég viszont, ha elmosolyodik, hogy: ja, persze... Nyilván nem ezt akartam, de útiköltség meg a szállás gondja nem nyomasztott, ez is valami. Azért gondom mégis ezt, mert egy fesztivál mindig kisebbfajta zárandoklat, hajdanán úgy indult az erdélyi diák fesztiválra (film, jazz, tánc- meg színház), mint akinek ez valóban tét, mindig olyan egy fesztivál, hogy az a sok ember felkerekedik, azaz nem ül otthon, mert újra történik valami, és ha nem érne oda, ha el sem indult, akkor egész másként folynának a dolgok. Szóval menni kell. Hát jöttek. És ha volna olcsó szállás, ehető szendvics, még néhány rendes kocsi, sokkal többen jönne. Hát senkinek se kell a szegény diák pénze?

És látni kell, mert filmről volna szó – ez is megér egy mozit. Azt akartam mondani, hogy Erdélyben meg Romániában nincs (már) mozi. Úgy mondanák ezt mást, hogy bajok észlelhetők a vizuális kultúra körül. Tekintetében, elvárásai, befogadási, pénzügyi horizontjai mentén. Által és keresztül, diskurzus meg narratíva, tévé, halivúd és tévé. Rum, kőményes, vodka – monopol. Magyarul: a tévében tanít látni halivúd, amit nem a tévében lát az ember halivúd által, azt nem látja, az nem is van. A fesztivál: a vizuális kultúra széle, fesztiválszél. Alter-Native. Másként is látni. Elméleti igényel: ha nem mind ugyanazt látjuk, akkor miért kellene mindig mindenben ugyanazt? Hunyd be a szemed, oltsd el a villanyt, és láss! Avagy hallgassatok, mert nem hallom, amit mondtok! Ezt ki mondta? Vagy ki hallgatta meg?

És amikor nagyon sok olyan dolog van, ami nem hasonlít semmire, akkor a dolgok egymásra kezdenek... Ez a másság paradoxona. Néhány száz ember napokon át nem ült otthon, hanem eljött másnak lenni, vagyis hasonlítani azokhoz, akik mások, vagy szerettek volna mások lenni, legalább egyszer. Fel nőttek is voltak, nem csak diákok, filmesek, újságírók meg sajtó. Volt olyan program, amelyen legalább harminc vagy akár ötven felnőtt is részt vett. Már nem csak a gyerekek ügye az egész, lassan mi, felnőttek is hozzájárunk a fesztiválhoz. Vagy sose halunk meg? Nem szégyelli magát, elmúlt negyven, és még fesztiválokra jár?! Elméleti bevezetőnek ez elég is volna.

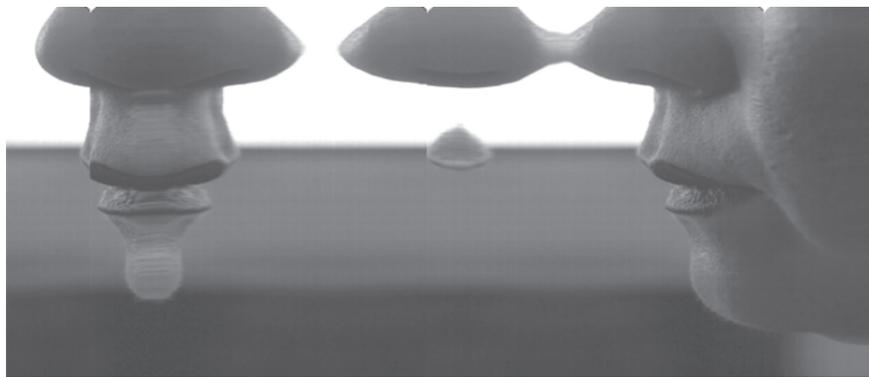
A mozi nem úgy van, ahogy látunk, hanem úgy látjuk a dolgokat, ahogy a moziban mutatják. Hogy pont olyan, mint a valóság, az csupán illúzió. Ezért nincs Erdélyben mozi, ezért halódik a színház is. A fantázia hiánya megöli az illúziót és főleg a valóságot. Minden pontosan olyan, amilyen. A valóság a legsötétebb realizmus. Ezért lehet közönségsiker a *Nyócker* című animációs magyar film. Olyan, mint Bukarest, csak magyarul, nincs több szimbólem, se metafor. Megint elmondta valaki, hogy mi van, ehhez is fantázia kell. A közönség tudta, hogy el fogják neki mondani, azért ment, hogy elmondják. Már látta kint, Pesten vagy megvan dévédén, olvasta, hogy ez fontos valamiért. De azért elment, hogy megnézze, van fantáziája. És mindig a közönségnek van igaza – ez a fesztivál. Azért nem árt ismételn: jó fesztiválhoz jó közönség kell. Ilyen közönség, ilyen egyetemek, tévék meg közlések mellett honnan van még mindig jó közönség? Vagy már dolgoznak a hiba elhárításán? Néztük a *Nyóckert*, és a könnyünk is csorgott. Hogy ez már „kint” nem volna ciki? Pedig az.

József Attila a legnagyobb magyar költő. Az egyik, mert sok van legnagyobb a magyar költők között. De ez korábban volt, egy vagy két nappal, mint az előbb említett film. Hobo még mindig olyan, mint *anyócker*. József Attila viszont kibírt

Maelstrom

eddig mindent, szocializmust, oktatást, UNESCO-t, és Hobót is kibírta (sámán lett volna régen, csak lekéste). Mégis csak van valami a költészetben, ha el is múlt az írott kultúra mindenhatósága, ahogy mondogatják. Nem is volt soha mindenható, azok találták ezt ki, akik lusták olvasni. És aki lusta olvasni, az nem lát filmet sem, hiszen a film nyelvezet, és csak azt látjuk valójában, amit el is tudunk gondolni, aki lusta gondolkodni, nem lát és nem olvas – halivúd, tévé, monopol. Azt akarom mondani, hogy egyik nyelv alapján meg lehet tanulni egy másikat, egyik nyelv alapján meg lehet tanulni bármelyiket, mert a nyelvek átjárhatóak, persze minden nyelv tud valamit, amit csak ő tud, és vannak dolgok, amelyek minden nyelven elmondhatóak. Ne legyen érthetetlen film, zene, könyv én előttem. Nem tetszik minden, és nem kell megnézni mindent. Érthetetlen film nincs, olyan van csak, amelyiket nem értem. Halivúdot azért – (cenzúra), mert a gyerekeinket arra tanítja, hogy nem kell figyelni, úgyszintén villog minden, és ami nem villog, az nincs. Figyelni nem tud a mai ember, mert a napisajtóból tanul gondolkozni.

Résfilm

Hogy jó lett volna ez a fesztivál? Jó volt, csak hiányzott belőle a mozi. Nem a jó vetítógép, hanem az áhítat és a csoda, mert nincs már, és mégis jó volna, ha volt volna. Hogy jó lett ez a fesztivál? Persze hogy jó, szinte mindig teltház (vasárnap délelőtt is), fontos filmek, hangulat, lányok, borosüveg a címke, jó zenék. De erről már volt szó. És még mennyi mindent nem tudtam nektek megmutatni, mert a jó filmet nem lehet elmesélni, csak úgy mondható el, ahogy. Tud valamit, amit csak ő.

A rövidfilm minden híresztelés ellenére ugyanúgy film, akár a *hosszú*, nem számít, hogy analóg, digitál vagy milyen technikával készül. Különbözik mi az, hogy analóg? Húsz évvel ezelőtt még nem is volt ilyen, pedig az a régebbi, azt hiszem. Kisfilm és nagyjáték. Nem úgy van, mint a focival. Ez nem pénz. Ha nincs pénz az állványra, használj a kézisúlyzót, mint régen a céllovók, hogy ne reszkessen a kezed. Technikát ma már mindenki vehet, a gondolat, a játék, az ötlet, a szerelem ingyen van. Bor nincs, meg drága is. Nyelvet kemény munkával tanul az ember, akkor a legkeményebb, amikor nem is veszi észre. Valójában nem is nyelvet kell tanulni, hanem beszélni kell, mondani, mutogatni, kiabálni és énekelni. A jó rövidfilm néhány másodperc alatt olyan világba kalauzolja a nézőt, amelyben a teljesen *más* meg a teljesen *ugyanaz* egész minőség. Ha azt mondom, hogy irodalomban ez a szonett vagy a novella, akkor csak egy más nyelvezetre utaltam, de a zárt, kötött forma, az eszközök ökonómiaja és az egységes világ kötelező. Semmi új a nap alatt. Se novellát, se szonettet nem lehet „rövidfilmesíteni”, mindig csak újra írni vagy kitalálni. És van még pamflet, kiáltvány, karikatúra, humoreszk, de itt csak hasonlít, nem pedig metafor. Nem tetszhet minden rövidfilm, ha tízet, húszat néz meg naponta az ember. Az a jó, ha nem tetszik akármilyen alternatív. A *Büvölet* minden része tetszik annak, aki azt szereti, de ez rossz hasonlat. Ha egy jó filmet lát az ember, az már örökre az övé marad, nem vehető el. Ez majd a későbbiekben lesz fontos.

Az is volt még a fesztiválon, hogy a *Lázárescu úr halálát* nem szerettem, nem volt türelmem hozzá. Elegánsabb volna ezt úgy fogalmazni, hogy sajnos lekéstem vagy más programon vettem részt. Hiába nyert díjakat, nálam nem – lehet, hogy a saját szememmel látok, és a saját fejemmel gondolkodom? A végén még szabadelvű leszek. Nekem ez a film túlságosan „magyar” volt. Magyarfilm: amikor eleve tudom, hogy mi van és mi lesz, vagyis nem lesz semmi, és ez nem a narratívák kérdése. Mint a foci vagy mint a Koltay-féle *Világszám*. Nézhető, hogyne, de ez csak halivúdban elég már. Ez is olyan, mint a *Nyócker*, csak nem arról szól, hogy mi van, hanem arról, hogy nem tudunk beszélni róla. Ezt a filmet halivúdban kellett volna megcsinálni, ott legalább volt volna rá pénz. Ha megy majd a tévében, biztos, hogy jobb lesz. Az *álmok asszonya* című film, amelyet Dan Pița rendezett, még csak nem is „magyarfilm”. A cím halivúdias. A többi tipikus esete annak, amikor a néző nem látja, amit a rendező sem lát, amikor a néző nem látja azt, amit a rendező nem tud megcsinálni. És ez nem hangtechnika vagy színészés kérdése. De az ősbemutató, amikor elaludt a vilány, egy szépséges hölgy kiosont a teremből, és csak pár perccel a film vége előtt jött vissza. Később kiderült, hogy az egyik vedeta (sztár), különben jól játszott, le az összes kalapokkal, de azt mondta nyilvánosan, hogy most látta először a filmet egészében. Most sem látta, drága,

bár gyönyörű illatot tetszett hagyni maga után! A második sorban ültem, biccentett nekem...

És ha kérdeznél valaki, csak azt tudnám felelni, hogy nézze meg ezeket a filmeket, lehetőleg moziban, egyet is ki ne hagyjon. Nehéz lesz, mert nincs nálunk mozi. Van egy-egy terem, pattogott kukorica meg ízé, mindegy, én is voltam tizenéves. Mozi akkor van, ha csodát meg látni az ember a petróleumszagú, hideg, recsegő székekkel és nyüszítő kamaszokkal teli házba, mert nem is terem az. És mindegy, milyen a film, úgyszintén csak a végén derül ki, hogy milyen volt, amikor kifut az utolsó sor felirat, elhalkul a zene, kigyúlnak a fények, és azután kezd el csak szedelőzködni a közönség. Ez fontosabb, mint a multiplexben a légkondi meg a bevétel. Voltak olyan Isten háta mögötti falvak, ahol minden héten egyszer fesztivál volt. Így láttam egyszer Tandárei nevű településen (volt most ott árvíz) a *Stalkert*, azt írta a plakáton, hogy *film sovietic*.

Mit csinálnak a filmek, amikor senki sem nézi őket? Ezt egy kisfiú kérdezte, és nem tudtam hirtelen válaszolni. Moziban még nem volt, de tudja már, hogy milyen egy fesztivál.

És mi van két fesztivál között? Útban vagyunk az egyikről a másikra, már ha vándor és diák vagy filmes, afféle garabonc, még nem felnőtt, de már nem is lesz. Ötven elmúlt és még mindig fesztivál? Mozi már nem lesz, soha nem lehet már csinálni. És itt jó ez a szó, egészen gyerekes, pedig semmi nosztalgia nincs benne. Vannak viszont filmek. Meg kell nézni mindet, mást nem mondhatok. Minden filmet meg kell nézni, és ha nem tetszik, feláll az ember, kimegy. Akár egy színészről az ősbemutató. Főleg demonstrálni vele, ettől még nem szabadelvű, csak lát az ember, mert van saját szeme, gondolkodik, helyette soha, senki nem.

Hogy volt-e színvonal?

Mihez képest nem?

Fesztivál volt, kérem, első pillanattól az utolsóig, és ahol fesztivál, ott van a világnak éppen közepe, aki nem hiszi, járjon utána.

Hát így volt ez, Főnök, megvan a cikk, nem írtam mindenről, talán csak magamról, ez már ilyen, mindjárt betelik az oldal, éppen annyi karakter, ahogy kérte, olyan vagy már te is, akár egy producer, és igazad volt, nem kell akkreditáció, mert egészen olcsó a belépő, megéri. Most van a vége, még pár szó, és vissza fog ütni, ahogy ígértem az elején, mint egy vakarás a plakát helyett, hogy: a *Sorstalanság* vetítésére nem érvényes a fesztiváljegy. Mégis teltház. Van színvonal, ha kérdeznél valaki, ezt mondd el nekik. Jövőre veletek is ugyanitt.

VIDA GÁBOR

DÍJAZOTTAK

A 13. Alter-Native Nemzetközi Rövidfilmfesztivál Nagydíja: Raoul Arroyo és Ramón Gonzáles, *Erre járok minden nap* (riportfilm, Spanyolország)

Duna Televízió különdíja a legjobb határon túli magyar alkotónak: **Felméri Cecília**, *A bárányok meghalása* (animációs film)

Küöldíj, Duna Műhely ajándékcsoport: Tóth Szabolcs, *Vilmos és Artur* (animációs film)

Legjobb operatőrnek járó díj: Kardos Sándor, *Résfilm*

A Román Nemzeti Filmintézet díja: Ivan Golovnev, *Pici Katerina* (Oroszország)

Simó Sándor-emlékdíj: Gorki Glaser-Müller, *Nevet és számot kérek* (Svédország)

Az Illyés Közalapítvány díja: Terry O'Leary, *Maelstrom* (rövidfilm, Írország)

Román Rádiótársaság díja: Gil Alkabetz, *Halálos Szerelm* (Németország)

Velem is megtörtént – és, gondolom, másokkal is többször előfordult már –, hogy tévézés közben rájöttem arra, hogy csapnivaló az a műsor, amit nézek, jobb lenne valami normális játékfilmet keresni. Ilyenkor meg kell tudni, hogy mit sugároznak a közszolgálati csatornákon, mert akár szerencsések is lehetünk, még ritka csemegéket is felfedezhetünk olykor. Ha ez nem működik, akkor nehezebb helyzetben vagyunk, rossz időben járunk rossz helyen, és kénytelenek vagyunk mindenféle magán (vagyis: ipari-kereskedelmi) csatornákat felkeresni, vállalva az elkerülhetetlenül ránk ordibáló reklámokat és a műsor-előzeteseket. Így beleesünk abba a csapdába, hogy kapcsolgatni kezdünk, össze-vissza mászkálunk, a bővíti zavarától szenvedünk, és – jobb híján – párhuzamosan nézünk egyszerre több filmet is. Olyan ügyesen szerkesztik a műsort ezek a tévé-iparosok, hogy tiszta „véletlenül” még a tematika is hasonló. Van vagy négy-öt vadnyugati film, vagy öt krimi, esetleg ugyanennyi melodráma, időnként pedig az akciófilmek vonultatják fel a legújabb hadrendbeállított számítógépek, rakéták, robotok és egyéb tűzszereszközök arzenálját egyazon időben, persze jólöltözött (és kevésbé), fitt (vagy nyeszlett), intelligens (és un-) szereplőket mozgatva a látóterükben, akiknek mindössze az a dolga, hogy győzedelmeskedjenek a rossz felett, és produkáljanak nekünk egy boldog végkifejletet. Megnézzük. Másnapra elfelejtjük. Kezdődhet újra a játék. Így eléggé sivárrá tud lenni ebben a média-, élmény- és „kultúra”-tűlburjánzásban az életünk.

A mozi sem különb ennél, hétről hétre érkeznek az új filmek, dömpingszerűen, és a felhozatal is hasonló a televíziós kínálatához. Köztudott, hogy az európai átlagnéző elé kerülő játékfilmek zöme a tengeren túlról származik. Ne vegyünk elő konkrét számadatokat, hiszen mindezt nagyon jól tudjuk, és folyton látjuk. Viszont azzal is tisztában vagyunk, hogy az európai mozi egészen más, ritkább, jobb, és inkább a földön jár. Illetve az is nyilvánvaló, hogy még abban a nagy és más Amerikában is létezik egy második és harmadik vonal, olyan filmes társaságok, amelyek hallatlanul alacsony költségvetéssel az álmogyári milliárdosoknál sokkalta nagyobb durranó és igazán emlékezetes produkciókra képesek.

Az a jó, hogy kis szervezéssel a tévéből és a filmszínházak kínálatából is ki lehet választani egy kis szervezéssel azt, ami arra érdemes. Ez néha sikerül.

Jim Jarmusch (1953) olyan másfél-két évtizeddel ezelőtt még amolyan csodabogárnak számított, akire nagy hatással van az európai filmkultúra (főleg a francia), s aki maradék anyagokból képes – akár néhány nap alatt is – emlékezetes mozit összehozni (Stranger than Paradise/Florida, a Paradicsom, 1984). Az egyetem, az oktatás, az egyetemi filmes műhelyek irányából (a '80-as évek elején már a New York-i egyetemen tanít, Nicholas Ray asszisztense, majd kollegája, sőt: hamarosan túl is nővi mesterét), a keleti partról indulva közelít Hollywood felé, de ez a közeledés nem akármilyen: a kaliforniai álmogyár nem ússza meg – ép bőrrel, csak úgy – a találkozást. Jarmusch hatása frenetikus, megdöbbentő a nézőket és a szakma nagyágyúit egyaránt (ide értendők a producerek is). Néhány év múlva minden alkotása kultuszfilmmé válik. (Down by Law/Törvénytől sújtva – 1986, Mystery train – 1989, Night on Earth/Éjszaka a földön – 1991, Dead Man/Halott ember – 1995.) Akár nagyobb költségvetésű filmeket is készíthetne, a siker minden esetben biztosnak ígérkezik, de alkotói koncepciója, az általa kifejlesztett stílus, a látatás módja – milyen furcsa lehet ez az óceán túlsó oldalán – nem túl drága! Még most sem.

Valahol, egy amerikai kisvárosban él egy korosodó agglegény, nőcsábász-ként, amolyan vidéki Don Juanként ismert egyén (tényleg Donnak hívják az illetőt – Bill Murray). Látszólag menő számítástechnikai vállalkozása van az illetőnek (ezt közép-polgárinak tűnő jó nehéz bútorok, a falakon függő eredetinek látszó festmények jelzik, s a házi-mozi, és maga a lakás tágas volta, meg a ház előtt álló két márkás gépkocsi). Éppen ekkor hagyja el az aktuális

Valahol Amerikában

– hervadó virágokkal, hervadó szeretőknél –

Jim Jarmusch Cannes-ban nagydíjat nyert filmjéről *

barátnője, eltűnik abból a lehetetlen jövőképet kínáló életből (egy gyerek jó lenne, mert a szomszédnak van vagy öt, és milyen jól élnek, de nem kell a gyerek, erre az egyik autó – csikorgó gumikkal – el). A lakás – dacára az említett millióknak – ezek után olyan sivár, amilyen csakis egy Jarmusch-filmben lehet, és üres, monoton, értéktelen Don élete is, hiába kapcsolgatja oly sűrűn a távirányítót (ugyancsak és jobb híján!), nem jön be semmi a képernyőre (neki sem!), csak a magány. A napi postával azonban megérkezik a gyanú: feladó nélküli, rózsaszínű borítékban, rózsaszínű papíron, hagyományos gépelt levél formájában, amelyből kiderül, hogy van, bizony lehet egy húsz év körüli fia, valahol messze, s aki épp őt, az ismeretlen apját keresi.

Elképzelhetetlen! Nem lehet igaz! Ócska trükk! Ilyesmi vele nem történhet meg! – méltatlankodik a hősünk, ám sorra veszi egykori ex-barátnőit, és öt lányt idéz fel az emlékeztében *abból* a korszakból.

Milyen jó, hogy a sokgyerekes fekete szomszéd (Winston – Jeffrey Wright) civilben amatőr krimi-író! Milyen jó, hogy kéznél a világháló, mert másnapra kiderül, hogy egy barátnő közben elhalálozott (a város, a temető, a sírhely azonosítva a neten), de négyen élnek és virulnak, nem a hajdani címeken, de államok-szerte, valahol, messze!

Így veszi kezdetét az a körút, amelynek során a férfi felkeresi az elhagyott barátnőket, hogy meggyőződjék a rózsaszínű levélkében írott ténnyről. Belföldi légitársaságok gépei cikáznak keresztül-kasul a kontinensnyi országon, bérelt autók, ócska és túrhetőbb motelszobák, dimbesdombos vidékek, talán a Közép-Nyugat (?), lepattant perem-negyedek, gondozott kertvárosok – Don utazik. Ez az utazás jelenti a film cselekményének fősodrát.

A négy nő láttán (Laura – Sharon Stone, Carmen – Jessica Lange, Dora – Frances Conroy és Penny – Tilda Swinton) sejtethető, hogy hajdani (?) ifjúkorában (Mi ez a húsz esztendő? Úgy el-suhan, hogy észre sem vesszük!) nem is volt olyan rossz hősünk ízlése. – De mi lett ezekkel a nőkkel? Hogyan viharzott el fölöttük ez a két évtized? – ezeket a kérdéseket kellene megválaszolni, illetve a levélkében odavetett kesztyűt is fel kell vennie: – Kitalálod van a gyerek, ha van egyáltalán? És mennyibe fog ez neki kerülni?

Don Johnston talán Laurával tudná újra elkezdni, folytathatná a gyermekét egyedül nevelő anyukával (Laura leány, így nem gyanús!) a rózsaszínű házacskaiban, tényleg, ott, onnan lehetne továbbvinni az életet, ahol annak idején abbamaradt. Innen úgy búcsúzik, hogy bármikor visszatérhet. Nyilvánvaló, hogy eszébe sem jut,

hiszen a többi állomás még csak ezután következnek. Érdekes, hogy Sharon Stone úgy formálja Laura alakját, hogy abban humor van, tökéletes azonosulás. Nem a végzet asszonya, nem szexbomba (miközben az, még itt is, még most is jól áll neki az ilyesmi!). Egy másik oldalról ismerjük meg, és jól felismerhetően látszik az a sokoldalúság, amelyet eddigi pályafutása során nem használtak ki eléggé a rendezők, arra kárhoztatták, hogy mindenki úgy emlékezzen rá, ahogyan az *Elemi ösztönb*ben (Basic Instinct – 1991) alakította az írónőt, aki, alsónemű híján – egy immár filmtörténetileg is fontos jelenetben – nehéz helyzetbe hozta kihallgatóit.

Carmen (állat-kommunikátor) már kemény diót jelentene számára. Hideg, üzleties, művi, pontos időbeosztással működteti a rendelőjét, bár sejtethetjük, hogy Don lehetett rá némi hatással. Az kétségtelen, hogy a férfi nyomot hagyott benne, a lelkében, az életében, hiszen egyik (azóta elpusztult) kutyáját róla nevezte el, és ennek az állatnak köszönheti, hogy érti az állatok nyelvét. Hihetetlen, de van ebben valami igazság, mert a beszélgetés idején jelen levő macska azt kommunikálja Carmennel, hogy Don hátsó szándékkal érkezett! Innen el kell húzni, de gyorsan! Egyébként ki is dobhatná a nő, vagy hívná a rendőrséget. Van-e titka ennek a nőnek? Bizonyára van. Ki lehetne-e bontani a magány – a szinglilét – tudatosan épített álcaiból? Ki. Biztosan. Johnston barátunk innen is elhúzza. Az egyébként nem érdektelen hosszúpuska asszisztensnő (leszbika?) még a virágcsokrot is utána hozza némi undor kíséretében, hogy a távolságtartás még hitelesebb legyen.

Talán Dorával is lehetne kezdeni valamit, ha nem lenne annyira belefásulva a szakmájába (ingatlanügyek, felkapott helyek, korszerű házak – ebben mindig sok pénz van), ha nem adta volna fel egykori énjét. (Dorának egyébként rózsaszínű a névjegye!). Hol van vajon az egykori hippilány, akit annak idején ő fényképezett? Miért őrizi ereklyeként a férj ezt a fotót? Van benne valami titok? Itt lehet tetten érni, el-suhanni látni az ifjúság álmomadarát?

Penny csak éppen felvillan az ajtórisben, utána azonnal visszaretten abba a láthatatlan élet-szerűségbe, amelyben tengődik. Nemcsak az ajtó csapódik be a férfi orra előtt, akkorát kap a po-fájába, hogy elszakad a film... Generálsötét. Aztán valami tarlón tér magához, ahová a Penny barátja (férje?) vonszolta el az autóval. Vagy a másik, ugyancsak undorítóan ronda – kicsit rocker, kicsit proli vagy homless –, az a fiatalabbik pacák volt, aki beakasztott neki egyet? Ezt ő nem tudja meg, és a nézők sem. Azt sem, hogy apa és fia volt-e? Hogy nem volt-e bizonyos szolgáltatásokért a két lepattant alak kitarítottja ez a nő? Mindenesre: a Pennyék udvarán ócska írógép hányódik a fűben. Erre rááll a kamera.

Lenne értelme újakezdeni, itt is, meg ott is kínálkozna némi esély, és nemcsak a múltból... Felvillan egy miniszoknyás légikísérő, ugye, meg az a jó dizájnnal bíró asszisztensnő – szó esett róla Carmennél –, esetleg az a bájos virágáruslány, aki megtisztítja a sebeit és flastromot ragaszt felszakadt szemöldökére... Don azonban egyáltalán nem akar semmit sem újakezdeni. Mintha ellentéte lenne egykori önmagának. Öntelt. Illetve üres. Kedvetlen. Nem tud mit kezdeni önmagával

Hősünk a film vége felé ki is fejt egy srácnak (aki gyanús, kora, életmódja és pénztelensége okán, akár a fia is lehetne!), hogy „a múlt, az múlt, az is marad, a jövő pedig még nem jött el; csak a jelen létezik”. A fiú gyorsan eltűnik a képből. Don pedig ott marad azon a kisvárosi környéken, ahol a szomszédjával szoktak találkozni egy kívülről igencsak barátságatlan étteremben. Ott van ugyan a látóterében a szomszédjának a családja, látható az idill, amelyben az a család – viszonylag szerényen, de elégedetten és boldogan – él, nyugalom, harmónia sejtethető, a fekete asszony is szép (Mi az, hogy szép? Gyönyörű!), és minden a legnagyobb rendeltenségben találta a gyermekek által felforgatott lakásban... De sivár, lepusztult, szürke az a környék, ahol a végén Dont látjuk, talán a kinti Amerika, amelyhez nem rendelhető hozzá semmi perspektíva, semmilyen jövő. Nyomasztó. Ilyen. Ronda. Akárcsak a jelen. Ennyink van.

Semmiféle megoldást nem ad a film. Vajon mi következhet ilyenkor abban a fogyasztói társadalomban, amely azt várja el a húsz és negyven közöttiektől, hogy teljes erőfőrdéssel álljenek a munkájuknak? Csak a munkának, a pénznek. Utána kidobják az embert? Eldobják?

Don – mivel így élt – leegyszerűsítette az egyenletet, innen is, onnan is kihúzta az értékeket, mintha azok szükségtelenek lennének. Aki ezt a létet vállalja, meglehet: végül önmagát számolja fel negyvenévesen...

Happy end?
Szó sem lehet erről! Hol élünk?
Haza lehet menni a mozból!
Hová? Ezen ki-ki maga gondolkodhat, ha kedve van.

Ezt a filmet Jarmusch teljesen Bill Murrayra, illetve az általa megformált figurára építette. Tipikus, egyetlen főszereplős alkotás, amelyhez az epizód szereplőket úgy rendeli hozzá, hogy ők pár markáns gesztussal, jellegzetes mozdulattal formálhassák élővé az általuk megszemélyesített alakokat. Ezek a nagy színésznők az ilyen feladatokat is kiválóan végzik, mert jó társaságban vannak, egyetlen pillanatra sem érzik, hogy méltatlan lenne hozzájuk, becsülettel, kellő azonosulással vannak jelen. Sosem jelentéktelenek, és mindenképp erősítik a cselekmény fősodrát, azt a szarkazmus felé hajló humort, vagy inkább iróniát, amellyel a rendező a filmet építgeti. Az az ötlet, hogy kiemelkedően sokat foglalkoztatott, közismert sztárokat választott, akik pályafutásuk eddigi éveiben, a korábbi évtizedekben többnyire szex-szimbólumok is voltak, nem egyéb, mint finom jelzés: ha a jelenben téblábolnak is, most van az ideje annak, hogy a saját idejükben dolgozva, mostani – lehetséges – éneikről áruljanak el egyet és más, mert azóta közben eltelt húsz esztendő, vagy talán több is. Mintha változna az ízlés, mintha Hollywood is észrevett volna valamit, mintha emberibb filmekre vágya. Mert a Hervadó virágok emberi, evilági, közénk, ide a földre való történet.

SIMÓ MÁRTON

*Broken Flowers/Hervadó virágok, francia-amerikai, 105 perc, vígjáték, 2005.
Rendezte és a forgatókönyvet írta: Jim Jarmusch
Operatőr: Frederick Elmes
Gyártó: Focus Features
A film idén a Cannes-i Filmfesztivál nagydíját kapta.

Cukormáz és népiptás

A Hegedűs a háztetőn a Szegedi Nemzeti Színházban

A jiddis nyelvű irodalom széles körben talán legismertebb alakja Salóm Rabinovics, íróné néven Sólém Aléhem (1859–1916). Sokműfajú szerző: írt regényt, novellát, elbeszélést, komédiát, életrajzi- és levélregényt (utóbbi jól-rosszul dramatizált változatát Marienbad címen nemrég mutatták be Budapesten, Maia Morgenstern főszereplésével). Aléhem az ismertségét mégis szinte egyetlen művének köszönheti. A *Tevje der milhiger*, azaz a *Tóbiás*, a tejesember című kötet korán megtalálta útját a prózai, később a zenés színpad felé. A szerző fanyar, sötétre árnyalt, mély értelmű humorát csak részben mentheti át az 1964-es Broadway-produkció. A Stein-Bock-Harnick-trió által jegyzett *Fiddler on the Roof*, vagyis a *Hegedűs a háztetőn* 9 Tóny-díjat nyer, New Yorkban közel négyezer este játsszák (jelenleg is műsoron van). A belőle készült Norman Jewison-film 3 Oscart kap – diadalmenet a javából!

Szegeden most Bal József szakszerű rendezésében láthatja a közönség a musicalirodalom egyik csúcscsának tartott darabot. Aléhem eredetijében 1905-ben járunk egy kis orosz faluban, Anatevkában: zsidók és oroszok jórészt békésen megférnek egymás mellett, cár atyuska keze ilyen messzire már nem ér el. Vagy legalábbis ebben reménykedik Tóbiás, azaz Tevje, a tejesember meg a többi zsidó. Az él(tet)ő hagyomány mindennél fontosabb számukra, s ebbe a nézőpontba helyezkedve válik érthetővé Tevje személyes tragédiája. A tradíció – és általa/vele együtt az Istenbe vetett hit – az egyetlen biztos pont az ingatag talajon. A forradalmak, majd a cári rendszer bukása már nincs olyan messze, a felforgatónak bélyegzett eszmék Tevje házán belül is megjelennek egyik lányának kérője személyében. Tevje derús istenhítét, az évekredek megerősítette, feltétel nélküli bizalmát a történelem teszi próbára: öt, pénzszidóknak tartogatott lányát egymás után veszíti el. Az elemzők nem véletlenül szokták Jóbbal párhuzamba állítani a tejesember alakját. Az újabb és újabb próbaté-

telek sem kergesítik meg szívét, nem fordul el Istenétől. Még a végső romlás pillanatában sem, amikor a többi zsidóhoz hasonlóan elhagyni kényszerül szeretett Anatevkáját. Az előző századfordulón írt szöveg keserű jóslata néhány évtizeddel később egy egész népet a föld színéről eltüntetni akaró véres valósággá vált...

Mira János díszlettervező a szegedi közsínház nagyszínpadát minden irányban beborító hatalmas deszkaácsolmányt épített. A létbizonytalanság közvetítésének pontos eszköze a fa: a tűzvészként végigsöprő történelem szempillantás alatt eltünteteti egy egész élet munkáját. (Az már az épület architektúrájából és az apró részletekre irányuló figyelem hiányából következik, hogy a proscéniumra helyezett ósdi kerek kút mellett aranyfüsttől fuldokló erkélyt kellene kirekeszteniünk látóterünkől...) Két részt elhelyezett rámpa vezet az „emeletre”, ahol a történeket kommentáló kórus civil ruhás tagjai állnak rendetlen sorfalat. (Öltözköket csak az utolsó pillanatban lehet megfejteni: a falujukból távozni kénytelen zsidókat irdatlan deszkalap takarja el a határos zárlatban. A „sirt” körbeálló mai utódok, a kórus tagjai rájuk emlékeznek.) Alul öböl-szerű bemélyedés képződik, itt játszódik maga a sztori. A darabban két típusú helyszín különíthető el: a Tevjék aprócska házának falai között zajló, intimebb hangvételű jelenetek váltakoznak a közösséget be- és megmutató szcénákkal. Az „öböl” felekén lévő, vállaltan chagalli ihletésű (a nyitókép is a festő közismert, háztetőn álló hegedűsét idézi meg), míves kivitelezésű, két-dimenziós házportálok időnként a magasba emelkednek, így engedve bepillantást a mögöttük zajló életbe. Vágó Nelli jelmezei a díszlet alapszínével és anyagával harmonizálnak. A számos csoportos jelenet ellenére majd mindegyik szereplőt sikerül néhány, jelzesszerű kellekkel egyéníteni, s így könnyen azonosíthatóvá tenni.

A mindenkor Hegedűs-rendezések alighanem legérzékenyebb pontja a főszereplő, Tevje kiválasztása. Szegeden Gregor József örökké jóke-

délyű, a nélkülözések idején is rengő hasú tejesembere evidens módon vezetője a kis zsidó közösségnek. Tekintélyt parancsoló habitusa, mélyen zengő basszusa nem könnyíti meg kollégái színpadi érvényesülését. Mellette mindenki epizodista csupán. Hiába rogyasztja meg térdét, szánivaló téblábolást igyekezőn mimelni, hiába próbálja magát meghúzni egy félreeső sarokban, a tekintetek akkor is rá és csakis rá irányulnak. A *Ha én gazdag lennék...* keserű-kétségbeesett elvagyódása elsikkad ebben a szerepfelfogásban. Gregor úgy „túl sok” szerepében, hogy eközben a többiek sem „kevesek”. Feleségét, Goldét (másodszerreposztásban) szintén operaénekesre, Vajda Júliára bízta a rendező. A törékeny, madárszerű, ám nagyhangú asszonyka meg a robusztus, két lábbal a földön álló férj közötti szakadatlan perlekedés klasszikus bohózat elem. Második felvonás eleji duettjük (Szeretsz engem?) ezt feledteti: az este észrevétlen, nagy pillanata. Őt lányuk megannyi papírmásé-figura – erről a musical szerzői is tehetnek, hiszen az eredetiben öngyilkosságot elkövető egyik lánynak például nincs helye a cukormázzal jócskán megöntözött Broadway-verzióban. A lányok kérői már érdekesebbek. Gömöri Krisztián Mótél szabója maga a megrögzött, ám szeretetre méltó kisszerűség. Pataki Ferenc Fercsikje lánglelkű forradalmár. Boncz Ádám Fegyákja haloványabb alakítás: kontúrokkal igen, ám tartalommal alig rendelkező alak. Jente, a falu titkait adó-vevő

házasságközvetítő szerepét mintha Szilágyi Annamária öntötték volna: arcán látni a kéjes örömet, amikor sikerül egy-egy új pletykát elterjesztenie. A többi játszó villanásnyi időre csak, ha kitűnik a sorból.

Bal József rendező a lehető leghagyományosabb utat választotta a színpadra állításban: extravagáns, egyedi értelmezésnek nyoma sincs. A darab mélyén feszülő személyes és közösségi dráma fölött átsiklik tekintete: a zenés színpadok instant sikerdarabjának mélyebb rétegei nem ingerelték fantáziáját. A szinte az egész szegedi társulatot megmozgató munka nagyrészt professzionális, eladható és élvezhető szórakoztatóipari termék.

JÁSZAY TAMÁS

(Szegedi Nemzeti Színház: *Hegedűs a háztetőn*. Írta: Joseph Stein. A darab prózai és énekes részét közösen fordította: Reményi Gyenes István és G. Dénes György Kossuth-díjas, vezényel: Rácz Márton m.v., vezényel: Kardos Gábor, díszlettervező: Mira János, jelmeztervező: Vágó Nelli m. v.. Az eredeti koreográfiát reprodukálta: Tanács István, karigazgató: Koczka Ferenc, rendező: Bal József.

Szereplők: Gregor József, Fekete Gizi, Vajda Júlia, Kocsis Judit, Márkus Judit, Papp Gabriella, Stefanik Kata, Takács Veronika, Szilágyi Annamária, Gömöri Krisztián, Pataki Ferenc, Boncz Ádám, Megyeri Zoltán, Szűcs Lajos, Markovits Bori, Szonda Éva, Galkó Bence, Kiszely Zoltán, Gyuris Imre, Járai Máté, Somló Gábor, Piskolti László, Szerémi Zoltán, Varga Donát.)

Ha meg szerettem volna maradni a száraz adatközlés szintjén, akkor nagy valószínűséggel ezzel a mondattal kezdem e szöveget: október 24. és 28. között zajlott Kolozsváron a Puck Nemzetközi Báb- és Marionett Színházak fesztiválja. De ezt a fesztivált nem lehet a száraz adatközlés szintjén kezelni, illetve lehet, de nem érdekes. Mert ez a rendezvény is rávilágított arra, hogy érdemes jóval nagyobb figyelmet szentelni a báb- és marionettszínházaknak, hiszen ezen a színházi megszólalási módon belül is létrejönnek olyan előadások, amelyek hosszú ideig ott maradnak a nézők emlékezetében, legyen akár felnőttekről, akár gyerekekről szó.

Mert sokan amolyan gyerekeknek való, és csak nekik szóló műfajt látnak a bábszínházban, miközben az egyre kevésbé fér el a régi kategóriák határain belül, a látványszínház, a vizuális művészetek irányába hajlik el sok esetben.

A vizuális művészetek felé irányult rendezői elképzelések hatását figyelhettük meg a kolozsvári fesztiválon, olyan előadás esetében, mint például a *Jazz Fantasy* (Vasilache Színház, Botoșani), ahol csupán a foszforeszkáló szájakat, az ugyancsak sárgászöld fényben villódzó kalapokat és a vastag ajkakat láttuk, miközben szólt a jazz, vidáman és szomorúan mintha. A csupán jelzesszerűen ábrázolt alakok azonban nagyon is jelen voltak, mintegy bizonyítva: a stilizált játékmód is izgalmas és érdekes lehet, éppen úgy, mint a hagyományos játékmód, de természetesen csak akkor, ha olyan erős rendezői és bábszínészi jelenlétről beszélhetünk, mint a *János vitéz* esetében (Harlekin Bábszínház, Eger).

A *János vitéz*, hagyományokhoz visszanyúló előadásaként, mégis eltért a megszokottól. A rendező (Simon Balázs) egyik remek ötlete, hogy a cselekményt a nézők köré szervezte, mintegy felidézve a kocsiszínpadok korát. Ezek a kerekken görgő, ablakkal ellátott, rongyszőnyeg-falú, mozgó „szekérházak” nem csak a helyszínváltásokat voltak hivatottak jelezni, de a tér- és időbeli mozgást is. E díszletelemek alapvetően

János vitéz és az altszaxofon

meghatározták az előadást, akárcsak az a tény, hogy a bábszínészek játéka és a bábok játéka két párhuzamos cselekményszálként futott, éppen ezen azt, hogy a bábosok néha maguk is „szereplőként” jelentek meg, mint a bábokhoz képest „civiliek”, éppen ezáltal hozták még közelebb az előadáshoz a valóban civil nézőket.

De nem csak ezzel, hiszen a nyújtott arcú apró báboknál nagyobbak voltak a nézők, de a kö-

rülöttük megjelenő óriásoknál már csak a természet volt nagyobb és erősebb, ráadásul ott dühöngött a nézők feje fölött hatalmas, a színészek által ide-oda mozgatott leplek által. A rendező hol bevitte a nézőt az előadás kellős közepébe, hol eltávolította, a szereplőket képkeretbe helyezve (nem véletlenül, hiszen ezzel is egyértelműbbé vált a francia királyi udvar kimértsége). Talán ez volt a fesztivál egyik legváltozatosabb és legpergőbb előadása, annak ellenére, hogy különböző játékmódok ötvözeteként alkotott egységes egészet.

A (báb)színházi hagyományokhoz való „visszatérés” jellemezte a *Csicseri történet* című előadást is (Bóbita Bábszínház, Pécs); egyetlen bábszínész (Varga Péter) adott elő néhány rövid történetet, nemegyszer három szereplőt alakítva egyazon pillanatban.

Az egyik legismertebb és éppen ezért kemény diónak számító előadással volt jelen a fesztivál-szervező bábszínház magyar társulata. A *Piroska és a farkas* helyenként elmozdult egy valóban egyéni és újszerű irányba, akár a zene vagy a szöveg-módosítások, reppelések okán, de mindez nem vált egységes egészé, nem jött létre igazi közös játék a szereplők, illetve a szereplők és nézők között, a bábok mozgásterét talán az egyébként izgalmas ötletnek tekinthető szerepek túl-szágosan is leszükkítették.

A térhasználat lehetőségeinek változatosságát példázta a házigazda Puck Bábszínház román társulatának *A varázsló és a holló* című,

Mona Chirilă által rendezett előadása, mely a *comedia dell'arte* vásári színpadát hozta a nézők elé a színpadra helyezett dobogóval, a játéktér ilyen módon megkettőzésével. Ebben az előadásban, akárcsak a Cristian Pepino által rendezett *A Kerekasztal lovagjaiban* (Colibri Színház, Craiova) érdekessé, de problematikussá válik a báb és színész közötti viszony, hiszen amíg Mona Chirilă rendezésében a valódi bábok és a „bábként” jelen levő bábszínészek száma nagyjából egyenlő, addig a Pepino-féle előadásban ez utóbbiak kerülnek túlsúlyba, így felvetődik a kérdés, hogy egyáltalán bábszínházi produkciót láttunk-e, vagy annak nevezett színházi előadást.

Ha bizonyos előadások kapcsán akadtak is fenntartásaim (például a iasi-i Lucafáru Színház giccskollektív előadását látva), érdekes, változatos fesztivált láthattam, ha nem is teljes egészében, hiszen, mint ez már előfordul, éppen az elején játszott, első díjat nyert litván előadásról maradtam le.

Végezetül a díjazottak:

A Bukaresti Színház és Filmművészeti Egyetem diákjai érdemoklevéllel távozhattak; különdíjban részesült Ovidiu Crișan, aki a Varázslót alakította a Puck Bábszínház *A varázsló és a holló* című előadásában; Eugenia Tărășescu Jianu (*A varázsló és a holló*, valamint a vásárhelyi Ariel színház *Zurinka* c. előadásának díszletéért) és Cristina Pepino (a bukaresti Tândărică Színház *A kis hableány* c. előadásának díszletéért) Ex equo díjat kapott; a közös munkáért járó díjat a Vasilache Színház (Botoșani) társulata nyerte. A bábmozgatásért és interpretációért járó díjat Kovács Géza vehette át a *Vasilache és az aranyszőrű bárányok* című előadásban (Griff Bábszínház, Zalaegerszeg) nyújtott alakításáért; a rendezésért járó díj Simon Baláznak jutott a *János vitéz* c. előadásért (Harlekin Színház, Eger).

A legjobb előadásért járó díjat *A zenedoboz* című produkcióját a Vilniusi Lele Színház vehette át.

KARÁCSONYI ZSOLT

Kívánhat-e színházszerető újságíró karácsony közeledtével neki valóbb feladatot, minthogy korai kávé mellett elbeszélgesse Júliával és Rómeóval, egyúttal a dával, Mercutióval, Lőrinc barátal, vagyis Nagy-Kálózy Eszterrel és Rudolf Péterrel. A lassan érdekező beszélgetés hamarosan csapongó diskurzussá alakult, és csak gyűlt a mondandó, színészetéről, filmezéséről, gyermekneveléséről, a családról mint logisztikai központról, sőt szerelmes levelekről is szó esett, amelyekből Rudolf Péter eddig több kötegnit kapott.

Fotó: cyberpress.sopron.hu

A tündérmacska és a favágó legkisebb fia

– Kezdjük kétszemélyes színházunkkal, az *És Rómeó és Júliával*. A színpadon egy színész és egy színésznő. Parádés játéklehetőség mindkettőjük számára.

N-K. E. – A darabban egy színész házaspár a három gyerekének mesélni kezdi a világ legszébb szerelmes színdarabját, s egyszersmind az összes szerepet el is játssza nekik olyan komolyan, amilyen komolysággal az ember a gyerekekkel beszél a szerelemtől, halálról, tisztességről, barátságáról. Azt hiszem megértünk arra, hogy együtt dolgozzunk. A kapcsolatunk elején mindketten annyira zavarban voltunk egymástól, egy színkronefeladatot sem oldhattunk meg úgy, hogy ne nevéssük szét. Most már nem azzal foglalkozunk, mit szól a másik, tetszik-e neki, ahogy kitaláljuk és megformáljuk a magunk szerepét. Péter rendezett *A mizantropban* és *A vágy vilamosában*. *Blanche-t* Sopronban játszottam, és nagyon a szívemhez nőtt. A vidéki színészlét súlyos fájdalma, hogy az előadások általában csak húsz-huszonöt alkalommal mennek; akkor kell eltemetni, amikor még érik, fejlődik, és a színészek új meg új felfedezéseket tennének játék közben. Két évet töltöttem Sopronban, de erre a szezonra már nem szerződtem. Lehetetlen volt bírni az ingázást három kamaszgyerek mellett, folyton kimerült voltam és türelmetlen.

– *A Rómeó és Júliával* túl vannak a kétszázadik előadáson. Jártak vele országsszerte, a határon túl is bemutatták.

R. P. – Visszatérő szereplők vagyunk a Ghyms együttes vezetője, Szarka Gyula Napszínházában Nádszegen. Az együttést az Órszéken hallottuk először, és mondtam, el voltunk tőlük ájulva. A koncert után összeharagítottunk, azóta tartjuk a kapcsolatot. Az *Üvegtigris* második részének zenéjét az együttes énekes-zeneszerzője, Szarka Tamás szerzi. Szívesen megyünk a határon túlra játszani. Bogdán Zsolt kolozsvári színész kérdezte egyszer, nem visszük-e el a Rómeót Kolozsvárra. Abban a percben, amikor hívnak, boldogan. Ezennel be is jelentem: a pénztől nem kell félni, bagóért és sárgarépáért is elmegyünk bármikor.

– *Eszter tavaly szinte minden este színpadon volt; egyszer Maggie a Macska a forró bádogtónban, vagy Nóra Sopronban, másnap a Liselette és a május címszereplője a Komédiumban.*

N-K. E. – Az utóbbi két évben túl sokat váltaltunk. Ebben a szezonban a régi szerepeimet játszom és forgatok Erdős Pál filmjében, a *Budapesti srácokban*, amely az ötvenes évek eseményeiről és 56-ról szól. A gyerekeink ugyan már nagyobbak, önállóbbak, valahogy mégis úgy érzem, akkor tudok belefeledkezni a munkába, ha otthon béke és nyugalom van.

R. P. – Most arra van inkább szükségünk, hogy a városban bókálásszunk kettecskén, esetleg ötösen a gyerekekkel.

– *Mindezt jövő időben, ugye, hiszen hosszú hetekig egyeztetünk időpontot; vagy az új Bacsó filmet, vagy a klasszikus Latabár-komédia fel-*

dolgozást, az Egy szoknya, egy nadrágot forgatva, közben vágta az Üvegtigris második részét, aztán főpróbahetes volt az Új Színházban. Bókálásról nem esett szó.

R. P. – Keservesen elfáradtam, viszont fontos hozadéka ennek a fáradtságnak, hogy megszünt bennem az állandó infantilis „szeressetek, figyeljétek rám” törekvés. Egy kicsit vissza akarunk húzódni, szeretnénk, ha a hangsúly eltolódna az életünkben a család felé. Otthon elég tudatosan igyekszünk civil életet élni, de nyilván van olyan időszak a munkánknak, amikor nem lehet kilépni belőle, amikor ezen pörög az ember agya. Mint minden más, az is koncentráció kérdése, hogy legyen erőnk a napi teendőnk elvégezni; a nemi szerepek és a munkakörök állandó körforgásában élünk. A legnagyobb nehézséget a dolgok rendszeresítése okozza, hiszen a rendszer állandóan megbolydul, attól függően, hogy kinek van premierje, ki kerül nehéz helyzetbe. Mosni például nem hagy – mutat a feleségére – olyan nagyon én sem erőltetem a dolgot, természetesen. – *Határozottan elégedettséget érzek a hangjában.*

– *Ilyen tempó mellett nem maradhat túl sok idejük magukra előadás előtt.*

N-K. E. – A színészet karbantartott idegrendszert feltételez. Az a típusú színész vagyok, aki – függetlenül a feladattól – nem tud félig ott lenni. Ha az egyebek rendben vannak, akkor akár öt perc alatt ráhangolódom a szerepre; kialakultak szakmai rituálék, amelyek segítenek kikapcsolni akkor is, ha a gyerekek gondjait aznap este nem oldottuk meg, és magammal vittem a színházba.

R. P. – Egyetlen esélyünk a talpon maradásra, ha nem teherként éljük meg a civil életünket. Azt mondom: ettől vagyok az, aki vagyok, ez ad támaszt, ezek az elefántlábak, amiken be tudok sétálni a színházba, át ezen a borzalmas városban, és a civil létemben esetlegesen felgyűlt feszültségeket kikiabálom a színpadon.

– *A szakmai önéletrajzát olvasva, a szerepek és díjak hosszú sora mellett feltűnt, hogy éppen kétszáz évvel később született, mint Kazinczy Ferenc – a polihisztor. Eljártam a gondolat: mennyiféle képesség keveredik Magában; játszik színházban és moziban, rendez, színopszist ír, filmet készít.*

R. P. – Közkeletű vélekedés szerint a polihisztorok ideje lejárt. Magamat inkább linkócinak tartom, aki jön-megy, továbblép, miközben annyi mindennek szeretnék egyszerre megfelelni. A szakmán belül maradva: még profinak sem nevezném magam, amennyiben profinak egy célratoró figurát tartunk, viszont valahol olvastam, hogy a *diletáns* a latin gyönyörködik igéből származik, igényes és önzetlen szellemre utal. Ez tetszik. Van, aki negyven évesen kezd zongorázni, a legutóbbi Goncourt-díjas író, ha jól tudom, hatvanéves korában írta első novelláját, szóval az önmegvalósítás más szintjei is izgatnak.

– *De most a bókálós korszak következik.*

N-K. E. – Kevés a minőségi munka. Nem bicskúlik meg eléggé a szakmánkat, és nehéz ebben

jó érzéssel részt venni, mert annak idején nem erre szerződtem. A televízióban és az újságokban szinte kizárólag a magánéletünkről esik szó. A beszélgetős műsor nem az én műfajom. Borzasztóan hiányolom az irodalmi alapanyagból gyártott tévéfilmeket.

R. P. – Ha körülnézek, szinte szégyellnivalónak tartom a magunk problémáit, azt, hogy mi mindent mondunk le, mások, tehetséges emberek pedig nem kapnak megmutatkozási lehetőséget. Kicsit elkeseredett vagyok színház-ügyben, valahogy az egész szakma olyan megalázott, mostohagyermek-státusba került. Veszélyben az érték. Hamarosan üvöltölni kell majd, de egyelőre a szakma vezérkara azt gondolja, hogy a maga kapcsolatrendszerével, a maga színházával valahogy megússza. Persze lehet, hogy közben fontos tárgyalások folynak a háttérben a szakma megmentéséről, csak nem tudok rólok.

– *Az Üvegtigris kritikái felröpték Önnek a rendezői bizonytalankodást. Közben olyasmi történt az Üvegtigrissel, ami viszonylag ritkán fordul elő; poénjai beépültek a közbeszédbe.*

Gondolkodott már azon...

R. P. – Folyton azon gondolkodom, már csak azért is, mert a második résznek legalább ilyen sikeresnek kéne lennie. Lehet azt mondani, hogy ócska, gagyi közönségfilmet készítettem, de a történéseinek megvan a maguk igazsága, a poénokon újra és újra lehet felszabadultan röhögni. Ha öncélú a poén, akkor egyszer nagyon nevetek rajta, de másodsorra nem okoz örömet.

A lacikonyhás Lali bodegája olyan helyen áll, ahol a néző is élhetne. Bármikor találkozhat ezekkel a csodára kiéhezett, botladozó figurákkal; az idő pedig lassan, reménytelenül múlik. Talán csak annyira különlegesegek, hogy van erejük röhögni saját szerencsétlenkedésükön. Azt gondolom, ha az adófizetők pénzén filmet készítek, kötelességem katarzist létrehozni; én kizárólag saját pénzből üvöltöttem világgá, hogy élni szar.

A színházi rendezéseimben egyébként konzervatív vagyok, újdonságnak talán csak az számít, hogy tisztelem a szerzőt, és ez sokak szemében fantáziátlanágnak tűnik.

– *A színészekre pályájuk során a legkülönbébb jelzők rakódnak. Mondanának egymásról néhányat? Milyen tulajdonságok a legkedvesebbek Péterben? – fordulok az elcsöndesedett Nagy-Kálózy Eszterhez.*

R. P. – Mondd: az, hogy Péter szép – segít a férj hezitáló feleségének készségesen.

N-K. E. – Tényleg, Péter sokkal több szerelmes levelet kapott már életében, mint én. Jó, ezt azzal magyarázom, hogy általában nők írnak levelet a kedvenc színésznek. Komolyra fordítva, Péternek van humora; tudunk együtt nevetni a saját kínunkon is, vagy amikor a gyerekekkel adódik baj, elkeseredünk miattuk, és azt méregetjük, hogyan lesz belőlük normálisan gondolkodó felnőtt. Szeretem benne, hogy mindig az igazságot keresi, másokét is, nem csak a magáét. Amikor együtt dolgozunk, sosem hagy cserben,

minden kérdésemre van válasza, nem enged meg magának lilaságokat. Becsülöm, hogy addig gyűri magát, amíg konkrét választ ad a kérdésemre.

R. P. – Akár gejen hangzik, akár nem: nekem nagyon nagy érzés az Eszterrel dolgozni. A lényeges dolgokat egyformán látjuk az életben, miközben teljesen különbözőek vagyunk alkaltilag. Egyébként primitív férfi vagyok, bevallom: jó, hogy a feleségem szép. Eszterben találkozik a belső és a külső szépség, szóval mázlim van. Nevetséges lenne most itt megállapítanom, mennyire tehetséges, viszont az anyósom pontosan megfogalmazta – nem is örülök ennek, hogy nem én fogalmaztam meg: Eszter nem dél-előtti színésznő. Alázattal teszi a dolgát, de amikor nem színészi minőségében van jelen, az összes külsőn eltűnik; nincs is rá szüksége, hiszen úgyis megkapja az elismerést. Ez nagyon imponál. Azt hiszem, nem élnék együtt egy színésznő-színésznővel (szívesebben egy tündérmacskával), annál is inkább, mert magamban a 'favágó legkisebb fia' hangulatát hordozom. Hozzám odalépnek az emberek, eleven kapcsolatot tartok a benzinkutak dolgozóival. De térjünk vissza a feleségemre – mondja, majd így folytatja –: én hedonista vagyok, Eszter tud aszkéta lenni. Én kommunikációs gépezet vagyok, Eszterben van valami arisztokratikus távolságtartás. Én azokkal is kommunikálok, akikkel esetleg nem kéne, viszont hamarabb megbocsátok. Jól kiegészítjük egymást, én elpuhítom, amikor ő túl kemény, ő pedig megkeményít engem, ha ellazulnék.

– *Hogyan ünneplik a karácsonyt?*

N-K. E. – Egy ideig huszonharmadikán éjszaka díszítettük fel a fát, mert másnap annyi volt a feladatunk, hogy nem lett volna időnk elvinni otthonról a gyerekeket, és délután díszíteni. Szerettük azt is. Éjszaka felkőszöntöttük egymást, és reggel, amikor lebakatott a három gyerek, ott állt a fa a nappaliban, teljes pompában.

R. P. – Huszonnegyedikén összegyűl nálunk az egész család, anyósom remek borlevest készít, édesanyám hozza a halat. Eszter, ha nekigyürkőzik, elképesztőket főz. Attól, hogy ilyen sokan vagyunk, az ajándékok szinte zavarba ejtően beiterítik az egyébként nem túl nagy nappalit. A gyerekek még mindig ragaszkodnak a méretes fenyőfához.

N-K.E. – Favédőként próbálok leszoktatni őket.

R. P. – Ez a lázadás gyermekded formája, hiszen a fákat karácsony előtt már kivágták.

N-K. E. – Mégis olyan rossz belegendolni, hogy kivágták.

R. P. – De a karácsonyhoz hozzátartozik az illat...

Sándor vagyok én is,
ha nem is Petőfi,
nem a nagy Petőfi,
hanem csak Szoboszlai.
De pennám, akárcsak a nagy költőé,
hazámé és feleségemé.

Szoboszlai Sándor: Sándor vagyok én is

SÁNDOR

A szerkesztő álma

kommentár nélkül

Sándorirtás

M. K.

„Már nem látszott a túlpart, csak kék. / Forgott a hold; / a nap csak néha... / Örvényéjszaka. / Lelkekben riadtság. / Sós szélben arcok. / Fagyosak. / De még látszanak...” (A sziget kiválása)

Nesze semmi, fogd meg jól. Mit lehet erre mondani?

W. S. T.

„Mikor mentettél hálóból / Szentjános bogarat? / Mikor ébredtél tisztaságra, / Mely belülről fakadt?” (Mikor láttál utoljára)

Figyelmébe ajánlom egy másik nagy szentjánosbogár-szakértő, K. Hugó versét: „Hogy este lett a régi kert felett / egy sápadt arcú, randa, vén bagoly / egy kis szentjánosbogárkát kergetett. // Hol vagy te aljas, piszkos, rusnya féreg / csőrömmel téplek szét, ha megtalállok / hol vagy te aljas, piszkos, rusnya állat. // S egy bokor alól / így szólt a kis szentjánosbogárka: / Mit vétettem én / hogy életemre törsz, / miért e durva hang? // És felelé a vén bagoly: / Mert világítasz, bitang!”

H. É.

„A savanyú utcaülső belső hordaléka én vagyok / Esik a zivatar. / Futva kavár egy árny, ő is a mai nappal zár. / Jelképes jelek a jelzőlámpák (de legalább jelzenek). / Tekeredik egy utcaseprű. / Hulla hoppozik, a fény. / Lehet hogy ilyenkor elfogy a tény.” (cím nélkül)

„Egy 19 éves (...) költő vagyok, szeretném megkérdezni önöket mint szakavatott embereket, hogy mi a teendőm hogy a verseimet amelyek elég szép számban vannak, hogyan lehet kiadni vagy kiadni, akár önköltségen is, vagy ehhez előbb publikálni kell-e valahol, pl. önkönl? ennek egyáltalán mennyi az esélye, vagy kihez forduljak? nem vagyok ilyen téren abszolút informált, és nem is akartam eddig publikálni, mert nem találtam hozzá megfelelő irodalmi lapot, illetve nem is nagyon gondoltam a dologra. De azt hiszem az Irodalmi Jelenbe mégis szívesen tenném, bár teljesen nem vagyok tisztába a lap koncepciójával és céljaival. Erről is kaphatnék tájékoztatást? Jó verseim vannak, de ha érdeklí valakit szívesen küldök párat vagy sokat vagy amennyi kell. Egy (...) költő ismerősömnek már mutattam belőlük, s neki tetszettek, de velem nehéz kapcsolatba lépni, mert túl elfoglalt. (...) Még egy kérdésem, hogy hogyan lehet a verseimet levédetni vagy van-e ilyen?”

Nos, kérem, sorrendben: a) Verseit önköltségen adhatja ki, mert kétem, hogy valamely kiadó bukna az ötletre. b) Ehhez nem kell előtte publikálni. c) Mert nincs nagy esélye. d) (Mert) lapunk koncepciója a minőségi irodalom közvetítése. e) Nem kell levédetni verseit, senki nem fogja lenyúlani őket.

B. B.

„– jól esett? – és ha jól? – lepisikáltad? – és ha? – le is kakáltad? – le kellett volna?

– azt hiszed, ezt csak úgy lehet? ennyibe veszel minket?

– minek kell annyit piszkálódni?” (Gáz)

„Ezek a szövegek egy hosszabb sorozat részei, néhány belőlük meg fog jelenni a Látó októberi vagy novemberi számában.”

Sajnos nem jelölte be, hogy a sorozat mely részeit igényelte a Látó, hogy mi boldogan turkáljunk a maradékban. Oh, mily rendkívüli vesztesség ért bennünket! Csak az vigasztal, hogy a Látóban majd olvashatjuk.

S. G.

„Mindig leszel, míg neved mondani tudom, / míg lábaim vihetnek hozzád, / míg hangod hallhatom! / Nem tudok felejteni, / mert vagyok! / Tudod jól, csak veled / Ragyoghat csillagom!”

(Húszéves voltál)

Sajnálatos módon – anyagi okokból – nem engedhetjük meg magunknak, hogy az Irodalmi Jelen könyvformátumban és rózsaszín lapokon nyomtassuk. De mihelyst ez megvalósul, az „Evezz, evez az élet tengerén / meg ne állj a Bánat szigetén” kezdetű nagyszerű opusz mellett az Ön versét is publikáljuk.

Sz. K. Zs.

„Ha kezembe veszem a tollat, azt súgja, / hogy írjak, írjak hosszan sorokat Rólad... / De fehér papíromra sem veted tekinteted, / ezért tintám csak hiába folyó könnyecsepp. // Fájva folyik szívem felé a sok színes tinta, / neked halott virág, mi nekem létem sarja. / Te vagy az új remény, mely gyümölcsöt hoz, / míg én szemtelen méh, ki élted rétéről virágport lop” (Tinta)

Maga szemtelen méhecske! Ne nyuvasza kis szívét színes tintákba! Mossa inkább ki tintás lelkét valami jóféle mosóporral, mely megtisztítja a költő hajlamoktól.

H. H.

„Mindennek van valami oka és van célja, minden egyes embernek megvan a maga szerepe ebben a hatalmas színdarabban. Nem születünk csak úgy erre a világra, nem véletlenül vagyunk olyanok, amilyenek. Tiszta lappal indulunk el az életben, amin aztán minden nyomot hagy, egészen életünk végéig jegyzetel ránk, emléket hagyva bennünk az élet, a világ.” (A párkány szélén I./3.)

„Abban a reményben fordulok Önökhöz írással, hogy talán felkelti érdeklődésüket, amivel reményt adnának nekem a további próbálkozásokhoz.”

Írása roppant mély filozofiai gondolatokat hordoz, melyek az újdonság döbbenetes erejével hatottak ránk. Kiszaladtunk vele az utcára, és hirdettük ezt az új ígét, és körénk gyűltek a polgárok és csak úgy szívták magukba a bölcséletet. Majd visszamentünk a redakcióba és telefonáltunk az Irodalmi Jelen reményosztályára, hogy van-e még remény. Aszondták: nincs, erre az évre elfogyott.

P. J.

„Álmos-szemmel estben / kell nekem / este esteekben / fent egekben / még nem elég esteleken / a könny szemedben / álmodtam éjjel elment / esteleket” (Te megint szeretem)

Szerfölött kedveli az e hangzókat eme kváziszperente-versekben. Hogy hasonlórúrn válasszoljak: nem kell mert nem szeretem eme verseket.

B. F.

„szememmel intek / nővér hajol fölém / ruháján átsejő keble arcomhoz ér / úgy alszom el” (A bestia)

Mi is, mi is szeretnénk így elaludni!

B. F.

„Friss szél sziszeg éjszaka, gyötri az álmot / És ifjú szívemnek e táj nyomorú. / Múlt éjjel ez ifjú, ki itt ma a vádlott / Álomba betért szelíden s szomorún” (Pilátusné álma)

Egy hajszál választja el a közléstől: kicsit-kicsit keményítsen be és küldjön még!

Rövid önéletrajz: 1945-ben születtem, kertészeti- és földmérő szakú technikumot végeztem, azonkívül voltam színházi díszletmunkás és adminisztrátor is, bedolgozóként alkalmaztak legutóbb. Szerzői est-en felolvasta /közösén egy azóta elhunyt íróbarátommal rendezték meg Rózsa T.

Endre szerkesztésében 1975. /neves színész a verseimet!

A színhely az Eötvös klub volt. Verset fogadott el tölem közlésre 2 irodalmi lap pl.-és pár katolikus folyóirat. A versem közlésére számítok, nyilván. Nagy László és Rónay György biztatott, amíg éltek, kötetem még nem jelentettek meg tőlem!

ARATÓDALOK A NÉP SZIVÉBŐL!

Aratódalok zengnek majd a nép szivéből, a kalász tengernyi -beérett!-. És a marokszedők éjszaka fényben verejtékezve hajlongnak, nagy a munka, építsük a szent szabad Jövőt, mi akik a lágy gordonkaszólót is szeretjük, a szépet, a kis pohár bort munka után.. Mert a buzavirágkékszemű kislányok nevetnek ránk, ezredévek óta így van ez már, mert mérhetetlenül gyönyörű az aratás utáni égő ének, a többszólamú kórusok visszhangozzák: "Beérett a a föld sóhajából, Isten szerezte tétől, verejtékező munkától a termés, szent a kenyér amit belőle sütnek!"

Kelt, 2005. VII. 14-én

VAGYOK ÉN IS!

K. L.

Árvizes verse mindent megér...

Jött az ár

(Árvíz hullám Románia 2005)

Jött az ár,
Vitt mindent
Ami
Újába állt.

Vitt házat,
Kertet,
Állatot,
Embert.

Az árt megállítani
Nem lehet,
Ha nem talál utat,
Vág ő magának.

Jött az ár,
Nagy mosogatást csinált
Irtott, pusztított,
Maga után nagy nyomort hagyott.

Jött az ár,
Hirtelen jött ám,
Senki nem várta,
Senki nem gondolta.

Jött, elment,
Pusztított, ártott,
Sok-sok embert
Ház nélkül hagyott.

Jött, elment,
Zúgott, zúdított,
Moraja lecsillapult,
Nyomába sok mocskot hagyott.

A víz útját megállítani
Nem lehet,
Dagadó árral jön,
Pusztít, majd megcsendesül.
(2005. szept. 22.)

G. Z.

Könnyfakasztó hatyúdalát teljes egészében közöljük, hadd zokogjanak érző Olvasóink:

Egy hatyú dala

Mikor jó a tavasz, s minden kivirágzik,
Szélingatta virágon lepke hintázik,
Leszállt egy hatyúpár. Gyönyörű, hófehér.
Csodálatos daluk a tundrán át elér.

Kecses táncot járva az új fészket rakják,
Tundra virágai a kis hatyúkat várják.
Állandóan hallik a hím hangos dala.
Körüllengi párja szemérem-illata.

Puha fészkalja, bődtől illatok,
Fészkekben vannak már a fehér tojások.
A kis hatyúk csipogása hallik már,
Hattyúpapa dala a légben messze száll.

Fekete talpukkal evezve sebesen
Észre sem veszik, hogy róka áll lesen.
A nyár forró, az éjszaka világos,
Tanítja repülni családját a páros.

Hogy – mire a tundra színét télre váltja –
Szárnyuk erős legyen, a légben felszállva.
Zivataros éjjel a róka lecsapott!
A mamahattyúból kisorókáknak adott!

A megrettent apa védeni sem tudta!
Mikor eljött a tél, készültek az útra.
A légben messze száll a készülő dala.
Újra el kell szállni, hosszú hatyú sorba.

Vajon hányszor szálltak el együtt a múltban?
De most nincs anya a kicsiny családban!
Az apahattyúnak nem lesz több éneke,
Elvesztette párját! Oda az élete!

Mire a kis család messze délen leszállt,
A tundrán a tél nagy hideggel beállt.
A hó alatt hatyútollak fekszenek,
Átadva magukat örök enyészetnek.

LAVRA PONTI

Szeleleőről

Szeleleőr jöttek - lopogtattak
belem szöktöttek - vetőreben laktak
szeleleőr jöttek - lözgettek
belem szöktöttek - sejtelenben laktak
szeleleőr jöttek - epimuráiban

Testvéreimnek

Először bavatam mesélését
- míg van remény, hogy neked jobb legyen.
Működök örökre, rád bízom,
Sajdalmas macskát, kisablak remény

(Simogató)

kegyesed simogatója formáid
s végletitást
akaratlanul bebizonyítod

Déjà vu – avagy a múlt idő jövője

Folytatás az 1. oldalról

Megkaptam a zeneszerző kötetbe rendezett leveleit, amelyből egy kedvelnivaló, törekeny, de nem tört, hanem nagyon erős kis ember képe rajzolódott ki előttem. Abban az időben nem volt olyan gyakori, hogy egy zongoraművész vagy zeneszerző egyik nap Münchenben ad koncertet, a másik nap Bázelen, a harmadik nap Párizsban. Ő így élt. Eközben nagyon szerényen, hatalmas zsenialitással. Nincs is szó rá, hogy ezt én kellő módon kifejezzem...

– De azért kép lesz rá, amint látható...

– ...Természetesen megvettük a Bartók-összeszt céden, újra végighallgattam. De végül is a közben bennem kirajzolódó képet leveleinek személyes varázsa indította el. Azokon keresztül próbáltam őt és a zenéjét egy kicsit megfejteni. Úgy hogy ezt próbálom most megszóni.

Azt éreztem, hogy Bartókot nagyon foglalkoztatta a férfi és nő érdekes, mitikus-éterti kapcsolata. A ma embere ezt már kezdi elfelejteni. A mi huszonegyedik századunkban csak a balhé és az ízléstelenség nivóján értünk. Bartók csak a költészethez és a muzsikához hasonlítható művészséggel írta ezeket a leveleket... És hát az örökös úton levés. Mert ez a kis, madárcsontú ember azért elment Algériába, bejárta Erdélyt, nagy hegymászó volt, lepkegyűjtő. Otthon volt „szeregetett parasztjai” között.

Humoros ember volt, boldog tárgyakat gyűjtött. Itt valami kis eszmei rokonságot is éreztem, mert én is bomlok az örült tárgyakért. De ezt csak zárójelben és nagyon halkán jegyzem meg... Hogy még többet mondjak, közben rájöttem, ahogy Bartók világjáró volt, nekem pedig a világ minden részéről hoznak fonalak barátaim. Tudják, hogy itt nem lehet nagyon kapni, és így a készülő gobelinben a japán hernyóselyemtől franciaországi gyönyörű gyapjúig, Szlovákiában vett másik selemig, az osztrák régiségboltban lelt himzőfonalig minden megtalálható. A kárpit szövödéke remélhetően ugyanolyan nemzetközi lesz, mint amilyen univerzális Bartók zenéje és világa.

A kékek rejtelméi

(Közben teával kínál. Egy hengerformájú, üveg-teáskannába önti a forró vizet, az alján piheő színes levelek és virágok fölbolydulnak, azután egyre lassabban kerengnek.)

– A fonalak tarka sokasága és a régi tárgyak hangulata igazán alkotásra alkalmassá teszik ezt a műtermet. És hát a falakon régi képek: az ott Kosztolányi?

– Kosztolányi. Rádadásul a saját kézírásával. A nagyapám, Pérely Imre grafikus- és festőművész volt. Az akkori írók színe-javát lerajzolta, nagy tehetséggel, sok kiadványa jelent meg abban az időben. Itt például Kosztolányi egy gyönyörű verset írt a portréja alá. Nagyon érdekes, hogy az írók visszarájzolták nagyapámat, hogy ő is érezze, milyen az, amikor valakiről rajz készül, azok is ott láthatók. Így Karinthy Frigyes, Várnai Zseni és Erdélyi József. Ez a három rajz a nagyapámat ábrázolja, és ezek a hatalmasságok ceruzáikkal örökítették meg az arcvonásait.

– Ez talán valami játék volt? De nagyon bensőséges viszonyra is utal...

– Nagyon is, és nekem ez az évtizedek távlatából valami egészen mást is jelent. Hogy ugye ültek a kávéházban, némelyikük írt – a főszerkesztő kifutófiúja már valószínűleg ott állt az ajtóban, és várta a Karinthy-tárcát –, ilyen általam nagyon visszavágyott irodalmi, bohém hangulatban, fantasztikus emelkedettségben készülhettek ezek a rajzok, másképp nem is tudom elképzelni.

– Itt, a műteremben is nagyon sokféle kék látható, a sötétől a világosig, a legkülönfélébb árnyalatokig. A képeken és a gobelineken is, na-

gyon sokszor a kék dominál. Például a Himnusz című alkotásán is. Miért a kék?

– Mert az Ég kék. Mert az Ég nagyon fontos, mindannyiunknak. Ránk borul, rejtelmeket sejtünk mögötte, ugyanakkor a kékség szerintem minden embert vonz és izgat. Nagyon sok embernek a kedvenc színe. A legkedvesebb ég-kékszínem tulajdonképpen a nagyon világos türkizkék, kicsit zöld, halvány-vizes türkizkéknek mondanám. A legnagyobb magasságot evvel szoktam kifejezni. A Himnusz című gobelinen is, amikor valamifajta távolságot akarok jelezni, akkor ezt a kéket használom. Van egy kicsit sűrűbb kék, egy olyan picikét piszkos-kék –

Budapesten, az Andrássy úton, a Pompeji ablak című gobelin is ki volt állítva. De én bennem két kép nagyon megragadt. Az egyik az Átjáró, a másik a Musa aeterna. Az volt a különös, hogy az Átjáróban egy oszlopsor között halad egy alak, s a végén megáll – illetve nem tudni, hogy ő jön-e, vagy csak visszafordul, és még visszaint... De a mellette lévő képen, a Musa aeternában ugyanez a női alak megjelent, egészen más körülmények között. Úgy hatott, mintha ő már az Égben lenne. A megfogható és a láthatatlan világ ennyire összefügg, valóban?

– Ez egy háromdarabos sorozat. Ennek az első darabja a Pompeji ablak. És ez valóban Pompeji

Lapszámunkat Pérely Zsuzsa gobelinjeivel illusztráltuk

kem az egy kicsit valóságosabb, realisabb –, amikor például a füst megáll a felhőkönél. Vagy amikor a repülőőr nézi az ember, hogy mi mindent tartalmazhat. Tehát ez egy hasas felhő színe. Aztán vannak a nagyon sötét, majdnem fekete kékek, amik a csillagos ég színeit jelentik számomra. De ebben is rengeteg féle árnyalat táncol és villódzik.

– Nem annyira a színre kérdeznék, hanem inkább arra: a Himnusz megfogalmazni fonalakból, és úgy hogy óriási visszhangot keltett, és nagyon nagy tetszést aratott, amikor 1996-ban elkészült. Erőt adott ez a további munkához?

– Nagyon. Egyáltalán, nekem a Himnusz csak örömet okozott. Engem már az iskolában megfogott, mert rengeteg mögöttes tartalmat hallottam ki belőle.

A kilencvenes évek elején úgy olvastam újra: vajon kép-e ez nekem? Kiderült, hogy ez nagyon is dolgozik bennem régóta. Ebben a gobelinben benne vannak az én őrségi kirándulásaim. A gyönyörű tradicionális építésű házak akkori pusztulását nagyon sokszor végigasszisztáltam, tehetetlenül. Benne vannak a várak, a templomok, a temetők. Egyáltalán az az út, amit járunk. Ami egy kicsit még a Pompejiben látott, a láva által megperzselt történelmi útra is hasonlít. Ilyesfajta köveket szőttem. De ezek a kövek egyszer csak átfordulnak égi úttá, annak reményében, hogy amit mi itt a Földön cselekszünk, annak van valami felsőbbrendű értelme és perspektívája.

Miközben szőttem – nem mondom, hogy boldogságot éreztem, mert az túl egyértelmű, és nem is azt fejezi ki, ami bennem volt – inkább azt, hogy könnyű vagyok és segítenek, pedig egy évig szőttem.

A fiatal táncosnő kétezer éve

– Pompejít említette. Emlékszem, hogy tavaly, amikor a 30 éves munkássága kapcsán gyűjtésményes kiállítása volt a KOGArt Galériában,

romjainál jutott eszembe, hogy a művészet mindent túlél. Kitérhet a tűzhányó, jöhet mindenféle természeti csapás, és mégis, akit akkor a falra festettek, az a kis bacchánsnő, ma ugyanúgy táncol, mint akkor. Csak most nekünk.

A második, az Átjáró szövésekor arra gondoltam, hogy milyen érdekes időt élünk, hogy megérjük a kétezeredik évet. Ezen a gobelinen tulajdonképpen ez a kis táncosnő, aki már kicsit közelebb is jött hozzánk, az Ég-idő függönyét félrehajtja. Attáncol kétezer évet és talán még tovább vezet minket az oszlopsorok között.

Bárhogy múltnak az idők – csillagászati vagy régészeti –, a művészet mindig létezik, akármi történik. Vajon mi lesz, hogyan alakul az emberi kultúra? – töprengtem a 2000-ik esztendő előtt. De erre nem kaptam választ.

A mai művészet esetében azt látom, hogy sokszor inkább csak poénkodás. Olykor csak a saját kórságaink közhírré tételére szorítkozik. Pedig a művészetnek kell, hogy legyen gyógyító funkciója. Mindig is volt. A vigasztalás fontos.

Akkor azt gondoltam, hogy a tendenciák ellenére nagyon erősen hinnem kell abban, hogy ennek a „másik” művészetnek táncra kell perdülni, létezni és kilépni a világ elé. Itt ez a bizonyos kis táncosnő, aki majd kétezer éves, de nagyon fiatal továbbra is, hát táncoljon tovább a harmadik kárpiton, egy pompeji vörös-arany színpadon, az Ég-idő függöny alatt. Ezzel a sorozattal annyit akartam mondani, hogy az Ég és a Föld a művészet által közelebb hozható, szinte összeköthető.

Ha figyelünk az érzékeny művészetre, akkor könnyebb lesz az Eget lejjebb hozni, vagy a Földet följebb emelni.

– Az imént említette, hogy vezetik, sokszor – mármint a „nem látható” világból. Hogy értsem ezt?

– Nem szeretem a prófétalást. Nem tartozom a hitükről nyilvánosan beszélő művészek közé, de sokszor érzem a megmagyarázhatatlan segítséget. Zavarodott világunk úgyis tele van meg-

tévesztőkkel, akik különböző neveket ismételnek állandóan, különböző tanokat szórnak szét, és teljesen megzavarják az embereket.

Ez csak az én saját – „barlanglakó” – véleményem. Tudom, hogy kell a szabadság, tudom, hogy tisztelnünk kell a különböző vallásokat, de fel kell ismernünk, hogy hol érezzük otthon magunkat.

– Azért akad egészen meghökkenítő – mondjam –...kép is, vagy inkább gobelin-dombormű: az 1989 Karácsony, amelyik nemcsak egy sima szövés, hanem arra is még rákerültek különböző anyagok, és föl van aggatva rá kulcs, angyalka, karácsonyfadísz, halacska, lehallgató-készülék... Szinte olyan súlyos ez a szövött kép, hogy csodálkozik az ember, miként tudja megtartani önmagát? Valóban ennyire súlyos volt '89 karácsonya?

– Engem mélységesen megrázott, olyannyira, hogy az egész karácsonyt a szövőszék-nél töltöttem. Amikor megláttam a Temesváron és környékén zajló rettenetes háborút – nem is tudom, minek nevezem –, olyan mélyen belém nyilallt az érzés, hogy nem tudtam függetleníteni tőle magamat.

Így azt sem tudtam elképzelni, hogy most itt karácsonyfát díszítsek, amikor ott szörnyűséges dolgok történnek, a mieinkkel ráadásul. Érdekes, hogy műzsává vált a tévé képernyője, egyszerűen olyan hatást gyakoroltak rám a benne láttak, hogy kialakult bennem egy anti-ikonkép, azok emlékére, akik ott meghaltak. Az egész forradalom igazsága nagyon-nagyon mély nyomot hagyott bennem.

De milyen módon tudom én ezt kifejezni? Rájöttem, hogy egy ellen-ikkonnal. Egy olyan Madonnával, amelyik egy gyászszövet, egy negatív. Egy pravoszláv ikon-borító itt lógott a műtermemben tíz éve. Úgy éreztem, itt az ideje, hogy a művemben felhasználjam, kibővítssem a szenvedés ikonjává.

Töltényhüvelyeket szőttem a gobelinbe, mindenféle, az eseményre utaló tárgyakat, például régi lejekeket, hogy ne legyen kérdéses, miről van szó. Kulcsokat, amin történelmi évszámok vannak. Tehát van 56-os kulcs is, hogy magunkra is utaljak egy kicsit.

Ami nagyon érdekes, nekem 1990 januárjában nyílt kiállításom a Szentendrei Képtárban. Az 1989 Karácsony című gobelin ott volt kiállítva először...

– Hihetetlen gyorsan elkészült!

– Annyira dolgozott bennem, és annyira tudtam, hogy mit akarok, hogy megint csak azt tudom mondani: segítettek, vezették a kezemet meg az agyamat. A kiállítást rendezték, és a műtörténész, Hann Ferenc, aki rendezte, Erdélyből átmenekülteket segített elszállásolni, s valami kis munkát is szerzett nekik. A kiállítás ezek búcsújáróhelye lett. Megálltak ez előtt a gobelin előtt, még címe sem volt kitéve akkor, de tudták, hogy nekik szól és értük. Egyszer bejött egy férfi, aki már járt ott, és azt mondta: erről a gobelinről hiányzik egy tárgy, s átadott egy kis lehallgató készüléket, amit Temesvárról való eljövetelekor szerelt ki a telefonjából. Ahogy Olaszországban vagy a pravoszláv templomokban a Madonna alá kis emléklapokat szottak tenni, úgy helyeztem én el ezeket a különböző rekvizitumokat; mint mindig, a hal itt is Jézust szimbolizálja. Minden tárgynak gondolatébresztő jelentősége van ezen az anti-ikonon.

Beszélgetés a gobelin nyelven

– Milyen kötődése van még Erdélyhez?

– Egy időben az Erdély szót kimondani sem lehetett, az Románia volt. Nem voltak rokonaim, hanem csak a történeteket hallva, mindig volt egy nagyon erős vágyam, hogy eljussak oda. Nem igazán sokszor sikerült, de minden utam nagyon nagy hatással volt rám. Vagy húsz-harminc évvel ezelőtt egy Bartók-kiállításon megláttam egy félig cigány, félig zsidó zenekar régi fotográfiáját.

Folytatása a 27. oldalon

Déjà vu – avagy a múlt idő jövője

Folytatás a 26. oldalról

Ez a kép nagyon inspirálóan hatott rám, annyira, hogy elhatároztam, hogy egyszer megszövöm. Gobeliné akkor vált, amikor életemben először hallottam játszani a Muzsikás Együttest. Az én áttranszformált zenekarom mögött Hármashalom látható, amit a faluromboláskor eldózerolt házak téglafalai alkotnak. Úgy, ahogyan megmaradt rajtuk a vakolat, mintha behavazott hegyek lennének. Az egészet az örökzöld borostyán futja be.

Igy született meg a *Visszajöttök a zenészek* című gobelin.

Ami nagyon érdekes, a Muzsikás nem tudta, hogy ők keltették életre bennem a régi zenekart.

Évekkel később föl hívták, hogy készítenek egy lemezt, és megengedném-e, hogy ez a gobelin legyen a lemezborítón? Természetesen nagy örömmel járultam hozzá, s így ez a gyönyörű harmonikus kör bezárult.

– *A budapesti gyűjteményes kiállításán olyan sokan voltak, hogy visszafordultak a lépcsőkről, mert nem fértek be a hatalmas termekbe. Most már körülbelül a 60-ik egyéni kiállításnál tart. Ezek után nem meglepő, hogy már fiatal művészként – harmincegyévesen – egészen komoly elismerésekben részesült, mint például a Munkácsy-díj. Rendes tagja a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiának. Ezek a díjak mit jelentenek?*

– A Munkácsy-díjat nagyon korán kaptam, meg is lepődtem, de nagyon örültem neki. Én festőművésznek készültem, de egyszer egy nagyon nagy művész – Tarján Hédi, aki már nem él Magyarországon – azt mondta, hogy a festményeim olyanok, mintha szöve lennének. Valószínűleg azért gondolta így, mert olaj- és pasztellképeim textúrája emlékeztetett a szövekre. Egyébként ő Ferenczy Noémi-tanítvány volt, és mesterének szellemiségét átadta nekem. Neki nagyon sokat köszönhetek.

Én nem tartom magam textilművésznek, mert ők az anyagból indulnak ki, én meg az ideából... Frank János művészettörténész határozta meg a legjobban: fonalakkal festek. Ez tényleg így van, mert szövev közben keverem a színeket, mint egy festő a festéket.

Nem vagyok képzőművész, nem vagyok iparművész, ez meghatározhatatlan, valami vagyok! Ugyanígy vagyok a kitüntetésekkel is, nagyon jól esik, 2002-ben valahonnan rám esett egy Erdemes Művész-díj, nagyon-nagyon örültem neki. De amikor a vendégkönyveket olvasom, az az én igazi kitüntetésem. Tavaly a KOGArt kiállítás után megkaptam a vendégkönyvet, olyan mennyiségű beírás volt, annyi biztatás, szeretet, hogy az első húsz oldal után letettem, mert elszégyelltem magam, ennyi dicséretet látván. De azért őrzöm a nehezebb napokra...

Olyan hosszú és magányos folyamat egy-egy kárpit megszövése, hogy amikor a kiállításaimon hirtelen sok emberrel és sok munkámmal találkozom, akkor nehezen dolgozom fel a rám zúduló érzéseket. De ez ad igazi erőt. Ezek az érzések életnek.

– *Rengeteg helyen volt kiállítása. Hová szeretne még eljutni?*

– Most Finnországban van egy évig az anyagom, vándorkiállítás. Nagyon kíváncsi voltam, vajon mi az, amit éreznek abból, amit én csinállok. Értették és szerették, szép kritikák jelentek meg.

Egyébként nekem Zalaegerszeg ugyanolyan kedves, mint Párizs, és szintén nagyon szeretem a falusi kiállításokat. Tavaly Rómában, idén Császártöltésen, a falunapon állítottam ki.

Az ilyen színészséget szeretem, amikor utaznak a gobelinjeim, és ők beszélgetnek a különböző nyelveket beszélő kiállításműveikkel...

Nekem az a legfontosabb, hogy műtermemben dolgozhassak, hogy így mondhasam el az embereknek azt – a gobelin nyelvén –, ami engem nagyon foglalkoztat, és talán őket is, és ilyen módon beszélgetünk egymással.

Ötéves a Marosvidék

Ami Szegednek a Tiszatáj, az Makónak és térségének a Marosvidék. A kulturális, művészeti folyóirat, amelynek eddig tizenhat száma jelent meg, ötéves fennállását ünnepelte a közelmúltban.

Az ezredforduló évében, éppen Szent István ünnepkor látta meg a napvilágot a Marosvidék első száma. A szerkesztők akkor még csak remélték, hogy évekig tartó, értékörző vállalkozás lesz az övék: időről-időre összegyűjteni és közzé tenni a környék múltjának és jelenének írott kincseit. A térségi pedagógusok történelem és társadalomismereti munkaközösségében megfogalmazódott ötlet nyomán háromtagú szerkesztőbizottság látott munkához. Szilágyi Sándorné, Korell Gertrúd és Jámborné Balog Tünde szándéka az volt, hogy újáélessze a tájegység – négy évtizeddel azelőtt már létezett – irodalmi, művészeti, tudományos folyóiratát. Próbálkozásukat először érdeklődés, majd elismerés kísérte. Támogatóik két évvel később megalakították a Marosvidék Baráti Társaság nevű civil szervezetet, amely a szülőföldjét szerető, értékeit ismerő, és az újság fennmaradásáért tenni akaró emberek közössége. Nélkülük, a térség önkormányzatainak anyagi segítsége és pályázati források nélkül nem kerülhetett volna nyomdába az eddig megjelent tizenhat lapszám. A folyói-

ratban elsősorban olyan helytörténeti, néprajzi írásokat tesznek közzé, amelyek a környéken élő tanárok, kutatók munkájának eredménye, de országos hírnévvel bíró irodalomtudósok, történészek is megtisztelték már írásaikkal a Marosvidéket. A szerkesztők és a szerzők a jeles évfordulóra tematikus összeállítással emlékeztek. Ilyen volt például a Kossuth Lajoshoz, a Bálint Sándorhoz, vagy idén tavasszal a József Attilához kötődő írásokat tartalmazó kiadvány.

A külsejében is tiszteletes és igényes folyóirat előfizetőinek táborába az eltelt öt év alatt folyamatosan nőtt. Ma már nem csupán a térségben olvassák: a Makóról elszármazottak hírért vitték országsszerte. Rendezvényeikkel, a népszerű irodalmi kávéházi délutánokkal és a hagyományörző vacsorás estekkel sikerült megszólítaniuk a város és környéke közönségét, hiszen egy-egy ilyen összejövetelre kétszázán is eljöttek. Legutóbb, fennállásuk ötödik évfordulóját ünnepelték meg Szent István napi vacsorás bállal, amellyel szintén egy szép régi makói szokást elevenítettek fel.

VARGA MÁRTA

A **MAROSVIDÉK** aktuális számából:

Néprajz

Tóth Ferenc: A makói ember mentalitása
Vargáné Nagyfalusi Ilona: Mindentudó parasztemberek (kutatás)

Mesterségek

Lenhardt Béla: Egy szíjgyártó család története

Múltunk

Gilicze István: Betyárvilág Lelén, **Rác Dániel:** Nagypám és Trianon

Irodalmi kalandozások

Szakács Réka: Váttamberség, **Jámborné Balog Tünde:** A Szerecsen

Kilátó

Papp János: Jeles makóiak itthon és a nagyvilágban, **Urbancsok Zsolt:** Interneten a makói zsidóság története

Hetedhét ország

Medgyesi Pál: Jégföld-tűzföld (Izlandi utazás), **Pál László:** Magyarok Kanadában

MAGYAR NAPLÓ

A MAGYAR ÍRÓSZÖVEKSÉG LAPJA

Szerkesztőség: 1062 Budapest, Bajza u. 18.

Tel./Fax.: 342-8768, 413-6672, 413-6673

Postacím: 1406 Budapest, Pf. 15.

E-mail-cím: magynap@hu.inter.net

Honlap: www.magynaplo.hu

A Magyar Napló decemberi számában Csiki László, Dobai Péter, Határ Győző, Kalász Márton, Lászlóffy Aladár versei, Gyurkovics Tibor és Sarusi Mihály prózái szerepelnek. Az Európai figyelőben Beke Márton válogatásában irodalmi körkép olvasható Északkelet-Morvaország és Cseh-Szilézia irodalmából. A folyóirat ismeretlen szerző tollából teszi közzé az ötvenes évekből származó *Az élmunkás tragédiáját*. Blasszauer Róbert *Szabó Lőrinc az ÁVH látókörében* címmel írt tanulmányt.

HIRDESSZEN

az **IRODALMI JELEN**-ben

Megrendeléseket a kiadó címén
veszünk fel.

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5;

Irodalmi Jelen Kft.

310085 Arad, Eminescu utca 55-57. szám,

e-mail: ij@nyugatijelen.com tel.: 0040/257/

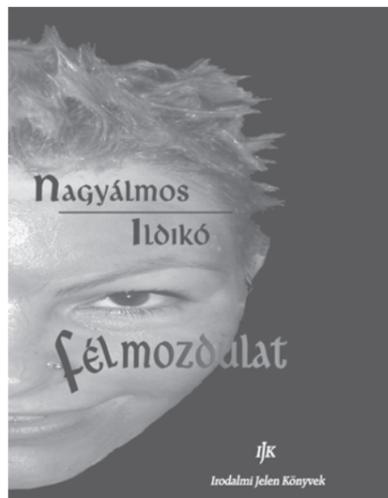
280-751, 0040/257/280-596 (fax) Occident

Média Kft.

IJK Irodalmi Jelen Könyvek

fisz

Fiatal Írók Szövetsége Budapest

Nagyálmos Ildikó

Félmozdulat

A szerelmet vágyó, a társat kereső, a lelket be- és kitarakó lírai mag újszerű megfogalmazásának lehet tanúja az, aki kezébe veszi Nagyálmos Ildikó második verskötetét. A fiatal költőnő a képzelet és az érzélem félreeső, be nem látott tájaira kalauzol. Verseinek hangulatával tüzet szít, őszinteségével maradandóan felkavar.

IJK

Irodalmi Jelen Könyvek

Bágyoni Szabó István

Elszabadult konténerek – Naplóregény 1986–89

A romániai magyar értelmiség kálváriájának dokumentuma ez a naplóregény. Az otthonról a hazába kivándorló író és szerkesztő átéli a korszak értelemsorvasztó, testet és lelket roncsoló diktatúrájának poklát, a múlt század utolsó két évtizedében. Az átél valóságát nem lehet közömbösen a történelem szemétkosarába seperi, hiszen az akkor megtörténtek utóhatásait még máig sem tudta kiheverni a létéért, nemzeti megmaradásáért küzdő értelmiség.

IRODALMI JELEN

Kiadja az **Irodalmi Jelen** Kft.

és az **Occident Média** Kft.

Igazgató: Szőke L. Mária

Szerkesztőség és kiadó: 1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55-57. szám,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

http://ij.nyugatijelen.com, ij@nyugatijelen.com.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra: 1006 Ft/ 10 (100 000) lej/ 2,50 €

+ kézbesítési díj

egy évre: 2012 Ft/ 18 (180 000) lej/ 5 € + kézbesítési díj

Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Nagyálmos Ildikó felelős szerkesztő, Orbán János Dénes (Vers), Mészáros Sándor, Pongrácz P. Mária (Próza), Elek Tibor (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Film, Színház), Irbázi János (Interjú), Faludy György, Szócs Géza, Kukorely Endre (Főmunkatársak).
Olvasószerkesztő: Gáll Attila; Lapszerkesztő: Bege Magdolna

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443, vagy a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:

Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128; Brassói Regionális

Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034.

Anyagaink utánköltsége csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el.

Ez a lapszám 23 000 példányban jelent meg.

Hirdetéseket a kiadó címén veszünk fel.

Kulturális hírek

Lezárult a NEGYVENEZER dolláros regénypályázat

Az Irodalmi Jelen irodalmi havilap pályázatot hirdetett magyar regény megírására. A negyvenezer dolláros összdíjazású pályázatra több mint 120 regény érkezett. A díjtételek oszthatatlanok, de a bírálóbizottságnak jogában áll, minőségi okokból, egyes díjakat nem kiadni. A díjazott művek kizárólagos publikálási joga 8 évig az Irodalmi Jelené, amely azokat az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatban jeleníti meg.

A zsűri 2006. április 30-ig bírálja el a beérkezett műveket, azután kerül sor – közjegyző jelenlétében – a jeligék feloldására és a hivatalos eredményhirdetésre. A díjakat ünnepélyes keretek között 2006. májusában adják át Aradon.

Az elismerésben nem részesült pályamunkák kéziratát nem őrizzük meg és nem küldjük vissza.

Weboldalunkon (www.ij.nyugatijelen.com) figyelemmel követhetik, hogy milyen jeligés pályamunkák érkeztek be, megfelelnek-e a feltételeknek, elfogadta-e a zsűri a munkákat stb.

Életműdíj Sütőnek és Domokos Gézának, Hídverő-díj Görömbeinek

Életműdíjjal tüntette ki Sütő András és Domokos Gézákat az Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány (EMIA). A Székelyudvarhelyen október 29-én megtartott rendezvényen Hídverő-díjjal értékelték Görömbei András munkásságát.

Pomogács Béla irodalomtörténész a három díjazottat méltatva kiemelte, hogy ők a hűség virtuális lovagrendjének tagjai. Lőrincz György, az EMIA elnöke szerint az idei kitüntettek nemcsak irodalmárként, hanem nemzetük sorsáért felelősséget vállaló közéleti szereplőként is kiemelkedő jelentőségűek.

Az életműdíjjal Domokos Géza író könyvkiadó (a Kriterion Kiadó minde), szépirói (visszavonulása óta

több önéletrajzi ihletettségű művet írt) és közéleti-politikai (1990–1993 között az RMDSZ elnöke volt) tevékenységét egyaránt értékelte az Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány.

Sütő András betegsége miatt nem lehetett jelen a rendezvényen. Az őt méltató Kántor Lajos elsősorban drámáinak felszabadító erejét, az anyanyelvhasználatért való küzdelmét emelte ki. A Hídverő-díjat évről évre olyan nem erdélyi irodalmárnak adja át az EMIA, aki sokat tett az erdélyi irodalom népszerűsítéséért, elfogadásáért. Görömbei András egyetemi tanár, akadémikus az erdélyi irodalom nagy értője, többek között átfogó monográfiát írt Sütő Andrásról.

Az idén tízéves fennállását ünneplő székelyudvarhelyi Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány jövőre egy új erdélyi magyar irodalomtörténet megírására ír ki pályázatot.

Pályázat pályakezdő íróknak

Az Accordia Kiadó irodalmi pályázatot hirdet önálló kötettel még nem rendelkező szerzőknek – életkortól függetlenül. Műfaji, tematikus és terjedelmi megkötés nincs. A 25 legjobbnak ítélt szerző műveiből 2006-ban válogatott kötetet jelentetnek meg. Beküldési határidő: 2006. január 31., eredményhirdetés: 2006. március 31.

A pályázat értékeléséről minden pályázót levélben értesítenek. Az írásokat postai vagy elektronikus úton várják az alábbi címekre: postacím: Accordia Kiadó, 1132 Budapest, Victor Hugo u. 11-15., e-mail: accordia@axelero.hu, további tájékoztató: Tel./fax: (061)239-2330 vagy (30)212-0996.

Végel László kitüntetés

A vajdasági kortárs magyar irodalom terén végzett sokoldalú munkássága elismeréseként a Magyar Köztársaság Érdemrend tisztikeresztjét adományozta Végel László újvidéki magyar írónak, publicistának Solyom László köztársasági elnök. A kitüntetés ünnepélyes átadásán jelen volt többek között Predrag Markovic szerbiai parlamenti elnök és valamennyi tekintélyes szerbiai emberjogi szervezet vezetője.

Zenthe Ferenc Maecenas-díjas

Szántó György Tibor, a Maecenas Könyvkiadó igazgatója elmondta, hogy a díjat olyan ismert emberek kaphatják meg, akik fedhetetlen erkölccsel és hiteles életművel rendelkeznek. Idén a kuratórium Zenthe Ferenc Kosuth-díjas színművésznak, a Nemzet Színésznének „mély emberi humánusáért, az örök emberi értékek tisztelgetéséért, nemzedékeket helytállásra nevelő teljesítményéért” ítélte a díjat, amelyet a művész betegsége miatt Szirtes Tamás, a Madách Színház igazgatója vett át.

François Weyegans-é a Goncourt-díj

François Weyegans kapta az idén a francia prózairók legrangosabb elismerését, a Goncourt-díjat. A díjat Edmond Goncourt francia író, a naturalizmus egyik előfutára alapította. A díjnak nem el-

sősorban az összege jelentős, (csupán 10 euró jár vele), hanem a kihatása. A díjazott könyvet ugyanis a francia olvasók legalább 150 ezer példányban szották megvásárolni, de volt olyan alkotás is, amely 800 ezer példányos kiadást ért meg.

Sikerrel zárult az EMI könyvgyűjtő akciója

Az Egyesült Magyar Ifjúság civil szervezete segítő a délvidéki szörvány magyarság ellehetetlenült anyanyelvi oktatásán, úgy határozott, hogy magyar nyelvű tankönyvekkel látja el a délvidéket. Az EMI négy hónapos kintartó könyvgyűjtő akciója nyomán, melybe több neves magyarországi kiadó, könyvesbolt, magánvállalkozás és magánszemély bekapcsolódott, mintegy 18 ezer darab magyar nyelvű könyv gyűlt össze. Jelenleg a hatalmas könyvmennyiségnek a magyar–szerb határon történő átjuttatása folyik.

Vége felé közeledik a József Attila emlékév

December 5-én a József Attila emlékév záróprogramjaként nagyszabású nemzetközi konferencia zajlik a Párizsi Magyar Intézetben, melyen bemutatják a 2005-ben francia nyelven megjelent József Attila köteteket, illetve a róla szóló könyveket: a Phébus Kiadó közelműltben megjelent, *Aimez-moi* című verseskötetét, a debreceni Kossuth Kiadó „a semmi ágán”: *József Attila költeményeiből* című kétnyelvű válogatást, Szabolcsi Miklós: *József Attila Párizsban* című, a Fekete sas gondozásában megjelent könyvét, valamint a Kassai György-Tverdota György szerkesztette *A város peremén: egy évszázad félszáz magyar verse franciául* címmel kiadott gyűjteményt. A konferencián, melyet Tverdota György vezet, részt vesz többek között Kassai György, Jean-Paul Sire és Szabolcsi Miklós.

Felhívás az Anyanyelvi Napok támogatására

A Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség, a Csemadok Galántai Területi Választmánya, a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetségével, valamint a Szlovákiai Magyar Szülők Szövetségével és több egyéb társrendezővel együttműködve ebben az évben már 17. alkalommal rendezi meg decemberben az Anyanyelvi Napok rendezvénysorozatát. A rendezvénysorozat keretében hagyományosan sor kerül az óvodások és a kisiskolások bevonásával egy mese-mondó fesztiválra, a felső tagozatos tanulók versmondó fesztivál keretében mérik össze tudásukat, míg a középiskolások részére anyanyelvi vetélkedőt rendeznek.

A pedagógusok és további érdeklődők, elsősorban, népművelők, polgármesterek és önkormányzati képviselők részére tudományos, szakmai értekezést rendeznek neves hazai és külföldi előadók bevonásával. A rendezvénysorozat december 16-dikán Galántán a Kodály Zoltán emlékhelyeknél sora kerülő koszorúzási ünnepségekkel ér véget. A rendezők és szervezők arra kérik a magyar könyvkiadókat, hogy lehetőségeikből kiindulva ajándékkönyvek adományozásával járuljanak hozzá a rendezvénysorozat sikeréhez.

Cím: CSEMADOK – 924 00 GALANTA, tel.: 00-421/31-780-23-96, fax: 00-421/31-780-23-96, mobil: 00-421/907-790-669, e-mail: csemadok@freemail.hu, csemadok.ga@slovanet.sk.

Forrás: Új Könyvpiac

Lapszámunk szerzői

- Acsai Roland** – 1975-ben született Cegléden, költő, író, műfordító. Legutóbbi kötete: *Alagútnapok* (2005).
- Anavi Ádám** – 1909-ben született Tordán, költő, színműíró, 1928 óta publikál hazai lapokban, jelenleg Temesváron él. Legutóbbi kötete: *Válogatott versek* (2004).
- Ármos Lóránd** – 1980-ban született Nagykárolyban, jogász, költő.
- Balogh Tamás** – 1975-ben született Gyomán, író, irodalomtörténész, Szegeden él. Legutóbbi kötete: *Nemlétező dolgok* (2004.)
- Balogh Robert** – 1972-ben született Pécsen. Író, egyéni vállalkozó. Legutóbbi könyve: *Schvab legendarium* (2004).
- Balázs Imre József** – 1976-ban született Székelyudvarhelyen, költő, kritikus, a BBTE bölcsészkarának adjunktusa, a Korunk szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Humor az avantgárdban és a posztmodernben* (2004, Selyem Zsuzsával közösen).
- Barak László** – 1953-ban született Muzslán (Szlovákia), költő, publicista. Legutóbbi könyve: *Retúr a pokolba* (2005).
- Bányai János** – 1939-ben született Szabadkán, irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, tanár, az Újvidéki Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének vezetője. Számtalan tanulmány- és kritikagyűjtemény szerzője, legutóbbi kötete: *Egyre kevesebb talán* (2003).
- Bencsik Orsolya** – 1985-ben született Bácsstopolyán (Szerbia-Montenegró), a SZTE-BTK filozófia-magyar szakos hallgatója.
- Borcsa János** – 1953-ban született Kézdivásárhelyen, kritikus, szerkesztő, tanár, az irodalomtudomány doktora (2000). Legutóbbi kötete: *Irodalmi horizontok* (2005).
- Duma-István András** – 1955-ben született a Bákó megyei Klézsén, ma is ott él, dolgozik. Moldvai csángó író, költő. Legutóbbi kötete: *Csángó mitológia* (2005).
- Forgách András** – 1952-ben született Budapesten. Dramaturg.
- Füzi László** – 1955-ben született Lővön. Irodalomtörténész, kritikus, a Forrás című folyóirat főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *A semmi közelében* (2003).
- Gámgoly Attila** – 1968-ban született Dunaújvárosban. Író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Zsir Balázs útra kel*.
- Hartay Csaba** – 1977-ben született Gyulán, újságíró. Megjelent kötetek: *Vakuljon meg az árnyék*, *Gyertyataposás*, *Az idegen irány*, *Időviszony*.
- Háy János** – 1960-ban született Vámosmikolán. Legutóbbi kötete: *Kotródalom el* (2002).
- Jászay Tamás** – 1978-ban született Szegeden, színikritikus.
- Kántor Lajos** – 1937-ben született Kolozsváron, szerkesztő, író, újságíró, a Korunk főszerkesztője, többek között 1992-ben Pulitzer-, 1998-ban József Attila-díjat kapott, számtalan kötete jelent meg.
- Kiss László** – 1976-ban született Gyulán, író, kritikus, a Gyulai Erkel Ferenc Gimnázium tanára. Első novelláskötete: *Szindbád nem haza megy* (2003).
- Lanczkor Gábor** – 1981-ben született Székesfehérváron. Kötete: *A tiszta ész*.
- Láng Gusztáv** – 1936-ban született Budapesten, irodalomtörténész, kritikus, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola tanára, legutóbbi kötete: *Dsida Jenő költészete* (2001).
- Lázár Ervin** – 1936-ban született Budapesten. Számtalan könyve jelent meg. Kossuth-díjas.
- Makkai Ádám** – 1935-ben született Budapesten, műfordító, világhírű nyelvész, a Harvardon végzett, amerikai egyetemeken tanít. Legutóbbi kötete: *Az Erő* (2003).
- Matkovich Ilona** – 1959-ben született Vácott. Újságíró.
- Mátyus Attila** – 1965-ben született Miskolcon. A MÁV Rt. alkalmazottja. Számos magyarországi lap közölte verseit.
- Merényi Krisztián** – 1970-ben született Karcagán, költő. Kötetei: *Labirintusban* (1997), *A múlhatatlan ma* (1997).
- Onagy Zoltán** – 1952-ben született Budapesten. A terasz.hu internetes folyóirat irodalmi szekciójának szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Szerelmeskönyv* (2001).
- Pánics Ferenc** – 1962-ben született Mezőhegyesen. Békéscsabán él, korábban újságíró volt, jelenleg szociális munkásként dolgozik.
- Pozsonyi Ádám** – 1969-ben született Budapesten, író, publicista, zenész. Legutóbbi könyve: *Még néhány ötlet a liberálisok pukkasztásához* (2004).
- Simó Márton** – 1963-ban született Urinkányban. Vállalkozó, az Erdélyi (könyv) Műhely szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Bozgor* (2004).
- Szilágyi Zsófia** – 1973-ban született Cegléden, irodalomtörténész, kritikus, a Veszprémi Egyetem tanára.
- Szerman Foartá** – 1942-ben született Turnu Severinben. Román költő, egyetemi tanár, műfordító. Temesváron él. Legutóbbi kötete: *Ethernul pheminin* (2004).
- Turczi István** – költő, a Parnasszus nevű irodalmi lap főszerkesztője.
- Váradi Péter** – 1976-ban született Budapesten. Kötete: *A lilium paradigma* (2002).
- Vennes Aranka** – Budapesten született, újságíró. Tizedik éve riporter a Magyar Rádióánál, a Vasárnapi Újság című műsor szerkesztője.
- Vida Gábor** – 1968-ban született Kisjenőn. A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem bölcsészkarán végzett, azóta a marosvásárhelyi Látó folyóirat próza rovatának szerkesztője. Legutóbbi könyve: *Fakusz három magányosságá* (2005).

Egy lap a könyvek világáról –
egy lap világunk könyveiről
Interjúk – szemlék – kritikák – újdonságok – hírek

KÖNYVPIAC

A decemberi szám tartalmából

Interjú Nadas Péterrel,
Böszörményi Zoltánnal, Szakonyi Károllyal
Kritikák Anonyma, Tzvetan Todorov,
Tandori Dezső és mások könyveiről

Kapható a könyvkereskedésekben,
a hírlapárusoknál, valamint a Kaiser's,
az Interspar és az Auchan üzleteiben

www.ujkonyvpiac.hu